

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ

Літературна Освіта

ТЕОРІЯ • МЕТОДИКА • ПРАКТИКА

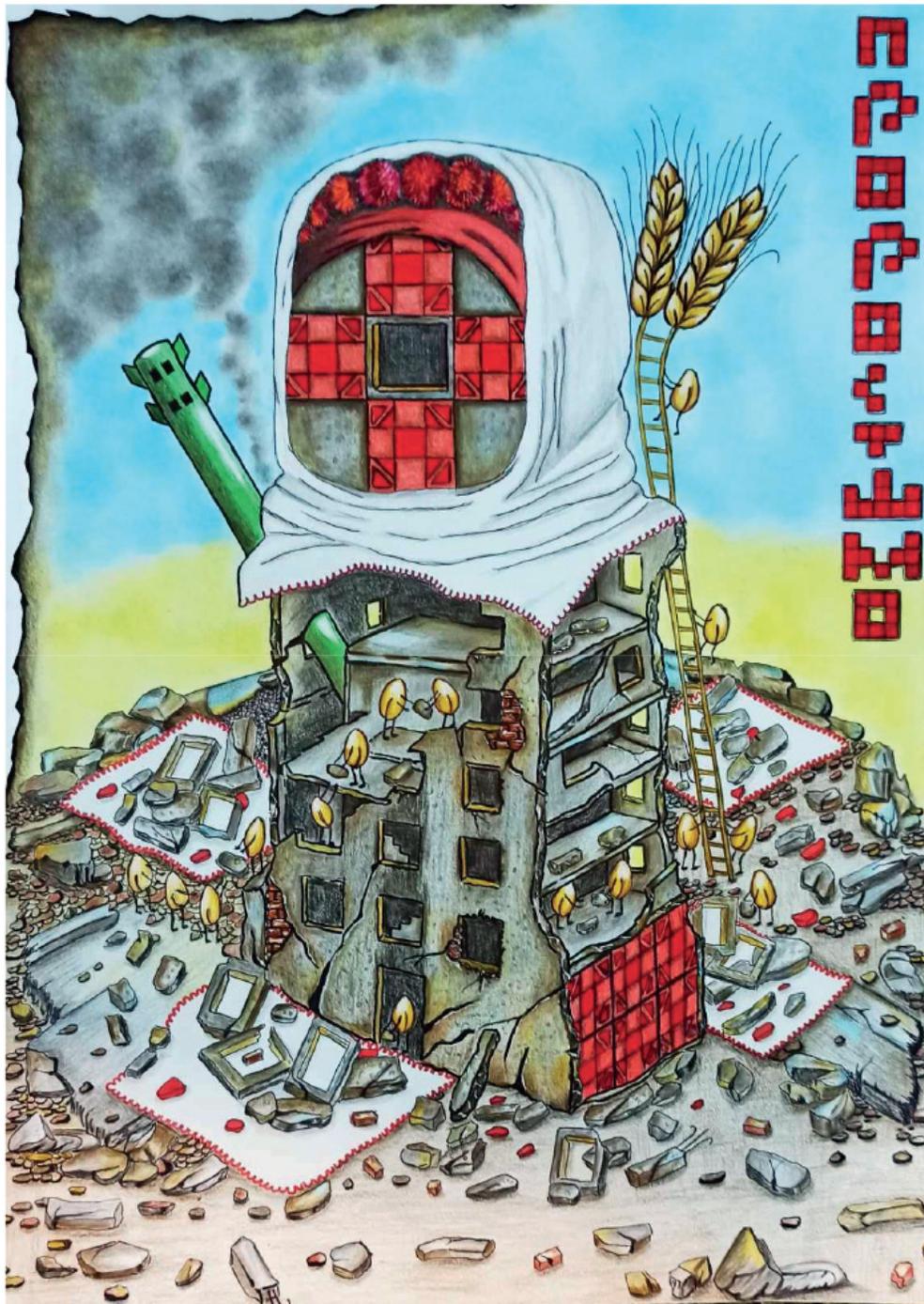
№ 6

2025

ЛИСТОПАД – ГРУДЕНЬ

Всеукраїнський творчий конкурс для учнів
«Слава нації»

Данііл Рабуш. «Пророство!», м. Вільнянськ (Запорізька область). 2025 р.
Учителька – Лілія Шулякова

На 1-й сторінці обкладинки – учителька української мови та літератури Ольга Гордієнко з учнями Нікольської гімназії «Софія» з загальноосвітньою школою I ступеня № 2 Нікольської селищної ради (Донецька область)

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ

Літературна освіта

ТЕОРІЯ • МЕТОДИКА • ПРАКТИКА

Події

- 2 Susumu NONAKA. Як голоси українських дітей дійшли до японців

Міжнародна підтримка

- 4 Danning Zhao. Моріта-терапія і психологічна підтримка у війнний час.
Стаття перша

Уроки зарубіжної літератури

- 8 Вікторія ТУРЯНИЦЯ. Не здаватися в життєвих випробуваннях! *Знайомство з текстом і тематикою повісті-казки «Джим Гудзик і машиніст Лукас» М. Енде (6 клас)*

Конкурс для вчителів

«Література: урок і поза уроком»

Номінація «Розробка уроку української літератури для 5–9 класів НУШ»

- 12 Вікторія МАЙОРЧИКОВА. «Моя душа ніколи не забуде того дарунку, що весна дала». *Урок за поезією Лесі Українки «Давня казка» (8 клас)*
- 17 Олена ГОНТАР. Знавець жіночої долі. *Урок-пошук за поемою Т. Г. Шевченка «Катерина» (9 клас)*

Номінація «Розробка уроку зарубіжної літератури для 5–9 класів НУШ»

- 20 Людмила НОСАЧЕНКО. У пошуках справжньої краси. *Урок за казкою Оскара Вайльда «Зоряний хлопчик» (5 клас)*
- 23 Олена МОРДУХ. Історія пошуку себе і свого призначення. *Урок за твором Анни Гавальди «35 кіло надії» (7 клас)*
- 25 Людмила РУДЕНКО. Літайте вище за межі буденності... *Урок за твором Річарда Баха «Чайка Джонатан Лівінгстон» (8 клас)*

Номінація «Розробка уроку української літератури для 10–11 класів»

- 29 Ольга ГОРДІЄНКО. Гра закінчилася. Почалося життя. *Психологічна трансформація героя в новелі Івана Франка «Сойчине крило»: між естетством і правдою почуття. 10 клас (профільний рівень)*

Номінація «Сценарій позакласного заходу для 10–11 класів»

- 35 Людмила ГУМЕНЮК. Літературне дефіле. *Інтерактивна перерва до Дня української писемності та мови (10 клас)*

Творча лабораторія вчителя

- 34 Олена ГВОЗДІКОВА. Професійна спільнота – це наш креативний ресурс
- 37 Віталіна КОЗІЄВА. Простір для самовираження. *Дудли як вид творчої роботи на уроках літератури*

Інтерактивні технології

- 40 Надія БАЗИЛЬСЬКА. Сила оповіді: креативні техніки сторітелінгу на уроках мови та літератури

Дидактичні матеріали

- 44 Наталія РУДНІЦЬКА. Критичне мислення на уроках літератури: від ідеї до практики. *Завдання із зарубіжної літератури для розвитку критичного мислення (9 клас)*

Позакласна робота

- 53 Ірина САДУЛА. Голос мови. *Сценарій позакласного заходу (10–11 класи)*

Конкурс «Слава нації»

- 57 Василь ВЛАСЮК. Код незламності в листах та символах
- 58 Творчі роботи учнів-учасників всеукраїнського конкурсу «Слава нації»

№ 6

ЛИСТОПАД – ГРУДЕНЬ
2025 року

Засновник:

ТОВ «Видавничий центр «Академія»,
академія

ШЕФ-РЕДАКТОР

Василь Шуляк

доктор педагогічних наук, професор,
заслужений учитель України
(Інститут прикладної педагогіки)

ГОЛОВНА РЕДАКТОРКА

Ольга Ніколенко

докторка філологічних наук, професорка,
заслужена діячка науки і техніки України
(Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка)

ВИКОНАВЧА РЕДАКТОРКА

Тамара Гревцева

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

вчителька-методистка

Вікторія Туряниця

вчителька-методистка

Наталія Рудніцька

вчителька-методистка **Олена Гвоздікова**

вчителька-методистка, півфіналістка
світової премії *Global Teacher Prize 2023*

Людмила Таболіна

вчителька **Надія Базильська**

вчителька-методист **Василь Власюк**

професорка **Лідія Мацевко-Бекерська**

професорка **Тетяна Качак**

професор **Володимир Гладишев**

професорка **Галина Дегтярєва**

професор **Михайло Наєнко**

професорка **Олена Маленко**

доцентка **Анна-Марія Богосвятська**

доцентка **Галина Гич**

доцентка, заслужена вчителька

України **Людмила Назаренко**

доцентка **Світлана Криворученко**

доцентка **Ольга Мхитарян**

методистка **Людмила Ковальова**

методистка **Наталія Химера**

методистка **Ольга Амеліна**

методистка **Ганна Пономаренко**

методистка **Діна Діордіца**

методистка **Ольга Коваленко**

методистка **Ірина Дика**

методистка **Оксана Румянцева-Лахтіна**

Professor **Susumu NONAKA**

(Saitama University, Japan)

Associate Professor **Danning ZHAO**

(Saitama University, Japan)

Гугл-диск журналу:

Ютуб-канал:

<https://www.youtube.com/>

@LITERARY_EDUCATION

Контакти:

osvitaliteraturna@gmail.com

Susumu NONAKA,
Executive Officer and Vice-President,
Saitama University (Japan)

Як голоси українських дітей дійшли до японців

УДК 069.9-053.5(477):7(520)

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.6.351354>

6 грудня 2025 року я відвідав Новий національний музей в Токіо для того, щоб переглянути твори українських дітей, представлені на 50-й виставці Асоціації художників «Шукокай». Ця асоціація була створена в 1975 році й охоплює близько 70 художників. Цього року вона мала на меті показати малюнки та хайку українських дітей в одному із залів своєї чергової виставки, яку відвідали близько 5000 глядачів. У цій статті мені хочеться розповісти, як твори українських дітей дійшли до Японії і чому вони приваблюють багато глядачів.

Можна сказати, що все почалося з моєї зустрічі з панями Сакакі та Мінагава, які керують групою любителів хайку в місті Сайтама. Коли вони дізналися, що українські школярі вчать на уроках зарубіжної літератури хайку Мацуо Басьо і навіть самі створюють вірші в цьому жанрі, пан Пан Сакакі і пан Мінагава захотіли прочитати хайку українських дітей і показати їх разом з власними на своїй черговій виставці, яка називається «Хайку для миру».

Я написав Ользі Миколаївні Ніколенко, професорці Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, завідувачці кафедри світової літератури та керівниці авторського колективу підручника «Зарубіжна література», в якому вміщено розділ про Мацуо Басьо і декілька хайку поета. Вона одразу організувала творчий конкурс для школярів, який викликав живі відгуки дітей і вчителів. У листопаді 2024 року ми отримали близько 230 хайку з малюнками і віршами з України. Поєднання слів та кольорів українських дітей, на мою думку, складає ніби новий жанр мистецтва та потужні заклики до всього світу.

© Susumu NONAKA, 2025

Виставка «Хайку для миру» 10–13 січня 2025 року, де вперше в Японії були показані хайку з малюнками українських дітей, привернула велику увагу. Багато журналістів та установ звернулися до нас із запитаннями про ці унікальні творчі роботи та проханнями передати їх на інші експозиції.

Найбільш масштабним заходом стала виставка «Під небом України: пейзажі слів та життя, зображені дітьми» в Сейсен Університеті (Seisen University, Tokyo), що тривала з 10 червня по 11 липня 2025 року. Зокрема відбулися три сесії для того, щоб показати всі твори українських школярів. Організаторкою виставки була Мадока Іноуе, спеціаліст зі східнослов'янського релігієзнавства і професорка Сейсен Університету. Вона також провела збір грошових пожертв для українських шкіл м. Запоріжжя.

Хочеться відзначити, що в Японії рух за мир посилювався після Другої світової війни. Думки та емоції українських дітей, яскраво виражені в їхніх хайку та малюнках, нагадали нам ще раз про значення миру та необхідності боротьби за нього.

Пані Йосіко Ояма, президент «Шукокай», висловила своє враження, яке вона отримала, побачивши твори українських дітей у місті Сайтама: «Я була приголомшена ними, ніби громом, і зважилася показати їх на виставці Шукокай». Так здійснилася експозиція 26 творів українських дітей на виставці «Шукокай» у Новому національному музеї в Токіо.

Всі, хто побачили їхні твори, були вражені яскравими кольорами та вільною композицією малюнків, щирими словами та винахідливими виразами хайку. Українські діти щиро й красномовно передають свої почуття, бажання, смуток і надію на мир. Здається, що вони хочуть порадувати себе, одне одного і навіть дорослих своїми квітами та словами.

Це все дає нам добре зрозуміти не лише високий рівень мистецької та літературної освіти в Україні, а й силу вільної творчості, яка надихає та зв'язує нас, хоч би як далеко ми перебували.

Професор Сусуму Нонака біля Нового національного музею, де відбулася виставка малюнків і хайку українських дітей. 6 грудня 2025 р. Токіо (Японія)

Професорка Ольга Ніколенко і студенти зібрали й упорядкували хайку і малюнки українських дітей, щоб передати їх до Японії. Центр українсько-японської дружби «Сакура» ПНПУ імені В. Г. Короленка. Жовтень 2024 р.

Виставка малюнків і хайку українських дітей у Новому національному музеї в Токіо. 6 грудня 2025 р.

Сподіваємося, що незабаром настане день, коли здійсниться велика мрія українських дітей.

Малюнки і хайку українських дітей, представлені на виставках у Японії, можна переглянути на ютуб

каналі журналу «Літературна освіта: теорія, методика, практика»:

<https://www.youtube.com/watch?v=OGsMUaNB1o8>

Danning ZHAO

psychologist, international student counselor,
Associate Professor,
Saitama University (Japan)

Моріта-терапія і психологічна підтримка у воєнний час Стаття перша

УДК 159.98:355

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.6.351356>

Наша команда хотіла б представити серію статей, заснованих на груповій програмі психологічної підтримки для вчителів м. Запоріжжя. Ця програма реалізується протягом 2025–2026 років на запрошення Центру професійного розвитку педагогічних працівників Запорізької міської ради (директорка Олена Тіщенко). Основною метою цієї ініціативи є підтримка психологічного відновлення вчителів в умовах воєнного часу і водночас покращення якості ментальної та освітньої підтримки, яку вони можуть надавати учням, що живуть і навчаються в умовах постійної невизначеності.

Зміст, представлений нижче, відповідає першому груповому навчальному (вступному) заняттю цієї програми, яке було зосереджено на теоретичних засадах терапії Моріта, її актуальності та використанні в ситуаціях надзвичайного стресу, зокрема тих, що спричинені війною.

Я психолог, мешкаю в Японії, працюю доцентом і консультантом для іноземних студентів в Сайтама Університеті, також я надавала консультації учням початкової, середньої та старшої школи. Використовуючи Моріта-терапію, я підтримую людей, які страждають від депресії, тривожних розладів і пов'язаних із ними психологічних труднощів, сприяючи покращенню їхньої академічної активності та результатів працевлаштування.

© Danning ZHAO, 2025

Доцент Danning Zhao розповідає про досвід психологічної допомоги вчителям України на зібранні Японського товариства Моріта-терапії (Japan Morita Therapy Society). 5 жовтня 2025 р.

Професорка Ольга Ніколенко і асистентка Катерина Ніколенко виступають на симпозиумі щодо підтримки вчителів у кризових ситуаціях. Сайтама Університет. 14 листопада 2025 р.

Я хотіла б представити мою шановну колегу, керівника і давню соратницю, професорку Ольгу Ніколен-

ко, разом із асистенткою Катериною Ніколенко. Вони працюють у Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка, є видатними літературознавцями, а також висококваліфікованими експертами у сфері психологічної підготовки та освітньої практики.

Також представляю вам українську психологиню Любов Кременецьку, координаторку психологічної служби м. Запоріжжя, голову Запорізької філії Міжнародної асоціації психологів та тренерів-експертів.

Психологиня, координаторка психологічної служби м. Запоріжжя Любов Кременецька під час тренінгу Danning Zhao для вчителів м. Запоріжжя, 25 березня 2025 р.

Нашу роботу також підтримують колеги з Японії. Серед них професор Сусуму Нонака, віцепрезидент Сайтама Університету, який разом із професоркою Ольгою Ніколенко брав участь у численних спільних проєктах на підтримку української освіти.

Професор Василь Фазан, професорка Ольга Ніколенко і професор Сусуму Нонака в Сайтама Університеті. 11 листопада 2025 р.

Крім того, свої поради та підтримку нам також запропонували експерти з психотерапії в Японії, професор Таканобу Мацуура з Ніхон Університету та Каорі Хотта, почесна професорка Сайтама Університету.

Професор Ніхон Університету Таканобу Мацуура

Почесна професорка Сайтама Університету Каорі Хотта

Моріта-терапія: передумови та міжнародний розвиток

Моріта-терапія — це форма психотерапії неврозів, заснована японським психіатром Шомою Морітою у 1919 році. З моменту свого створення Моріта-терапія перетворилася на міжнародно визнаний підхід.

Книги та академічні праці з Моріта-терапії були опубліковані японською, англійською, французькою, німецькою, іспанською, китайською та корейською мовами. Цей підхід поширений по всій Північній Америці, Європі, Австралії і Китаї. В останні роки міжнародні конференції та колаборації ще більше розширили її глобальну присутність.

Моріта-терапія в контексті війни та екстремального лиха

Ефективність Моріта-терапії в контексті війни та постконфліктних ситуацій була продемонстрована в попередніх дослідженнях, зокрема спостереженнях за станом біженців, які пережили тортури, та психологічної реконструкції в Руанді — регіоні, який зазнав масштабних масових вбивств.

Моріта-терапія виявилася особливо корисною в ситуаціях екстремального лиха — станах, які немож-

Міжнародна підтримка

ливо повністю контролювати або вирішити лише людськими зусиллями. У таких контекстах основна філософія Моріта-терапії — прийняття реальності такою, яка вона є, та вжиття цілеспрямованих дій у межах цієї реальності — знайшла сильний відгук у людей, постраждалих від війни, та сприяла процесам психологічної реконструкції.

Доцент Danning Zhao проводить тренінг для вчителів м. Запоріжжя. 25 березня 2025 р.

Виклики, що стоять перед українською молоддю, та потреба в підтримці вчителів

Українська молодь зараз стикається з численними психологічними викликами, зокрема постійний страх, адаптація до воєнного середовища, формування і збереження власної ідентичності в умовах повномасштабного вторгнення.

Підлітковий вік за своєю суттю є періодом психологічної вразливості, що характеризується сутнісними питаннями про власне призначення, життєвий напрямок, взаємодію з іншими тощо. В Україні ці проблеми розвитку посилюються турботою про особисту безпеку, безпеку родини та друзів, а також потенційною втратою дому та громади.

Хоча деякі діти сміливо справляються з небезпеками, інші відчувають значні психологічні труднощі. Коли ж їх подолання стає складним, можуть з'явитися такі симптоми, як безсоння, нервозність, прискорене серцебиття, шлунково-кишковий дискомфорт, тривога, депресія, панічні атаки та компульсивна поведінка. Ці симптоми дуже нагадують ті, що описані в Моріта-терапії як «неврози Моріта».

Водночас, подолання страхів і турбот та їх розв'язання може згодом стати джерелом психологічної сили. Важливо, що самі вчителі також потребують психологічної підтримки. Підтримка вчителів не є другорядною порівняно з підтримкою учнів; вона є не менш терміною та необхідною.

Неврози Моріта та відповідні психологічні стани

Моріта-терапія особливо підходить для людей, які переживають так звані неврози Моріта. До них належить широкий спектр психологічних та психосоматичних станів, таких як obsесивно-компульсивний розлад, соціальна фобія, алкоголізм, розлади харчової поведінки, соматоформні розлади, тривожні розлади, панічний розлад, депресія, посттравматичний стресовий розлад та хронічний біль.

Однак, окрім діагностичних категорій, Моріта-терапія робить сильний акцент на характеристиках особистості.

Характеристики особистості, що стосуються терапії Моріта

Особливо важливими є дві тенденції особистості.

Перша — це **інтроверсія**, яка часто сприймається як вразливість. Люди можуть бути чутливими, схильними до тривоги, надмірно уважними до тілесних відчуттів і їм може бути важко адаптуватися до нового середовища.

Друга — це **obsесивно-компульсивний стан**, який може функціонувати як сила. Це передбачає прагнення до досконалості, високі ідеали, сильну гордість і бажання контролю. Багато українських вчителів, схоже, демонструють це поєднання чутливості та сильного почуття відповідальності.

Розуміння психологічних проблем за допомогою Моріта-терапії

Згідно з Моріта-терапією, у людському розумі співіснують дві фундаментальні сили: **страх смерті та бажання життя**. Багато форм тривоги можна розуміти як вираження страху смерті. Водночас за кожним страхом приховано бажання життя.

Коли бажання життя дуже сильне, страх також може посилюватися. Ці дві сили є природними та нероздільними, як дві сторони однієї медалі. Спроби повністю позбутися страху часто збільшують його, створюючи замкнене психологічне коло.

Тому Моріта-терапія наголошує на двох основних реакціях: по-перше, усвідомлення та прийняття емоцій, таких як страх; і по-друге, вираження бажання життя через конкретні, цілеспрямовані дії.

Учителі м. Запоріжжя взяли участь у тренінгу доцента Danning Zhao. 25 березня 2025 р.

1. Походження психологічних труднощів

Страх і бажання жити є природними та значущими для кожного. Наприклад:

- Турбота про особисту безпеку відображає бажання жити безпечно.
- Турбота про сім'ю та друзів відображає бажання жити у зв'язку та любові.

Компульсивна поведінка відображає бажання чистоти та безпеки.

- Безсоння та тривога за здоров'я відображають бажання бути здоровим.

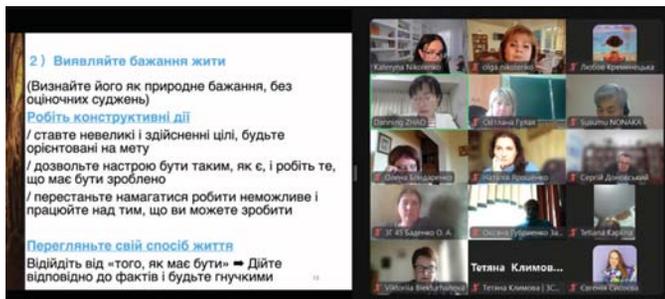
- Панічні симптоми відображають сильне бажання жити.
- Соціальна тривожність відображає бажання бути прийнятим іншими.

2. Як загострюються психологічні проблеми

Психологічні труднощі часто погіршуються через два механізми.

Один — це замкнене коло між увагою та відчуттям: надмірна концентрація на неприємних відчуттях чи емоціях ще більше їх посилює.

Інший — це суперечність між «ким я маю бути» та «ким я є зараз». Коли люди намагаються позбутися свого теперішнього «я» в гонитві за ідеалізованою версією, внутрішній конфлікт поглиблюється.

Учителі м. Запоріжжя обговорюють питання, які порушила під час тренінгу доцент Danning Zhao. 25 березня 2025 р.

3. Основні заходи в Моріта-терапії

- 1) Ключовим кроком є емоційне усвідомлення та визнання. Людей заохочують розпізнавати такі

емоції, як тривога, страх, сором чи провина, та визнавати їх такими, якими вони є, без заперечення чи придушення. Моріта-терапія наголошує на законі емоцій: коли емоціям дозволено існувати без опору, вони природно змінюються з часом. Особливо важливо спостереження за емоціями і терпляче очікування.

- 2) Демонстрація бажання життя через дію. Моріта-терапія також наголошує на дії. Це охоплює постановку невеликих, досяжних цілей; дозвіл емоціям бути такими, якими вони є, роблячи те, що потрібно зробити; а також переключення уваги з того, що не можна зробити, на те, що можна зробити. Це також передбачає переосмислення жорстких способів життя, таких як надмірні «повинності» (наприклад, «Я завжди повинен бути сильним», «Я завжди повинен контролювати ситуацію»), та навчання гнучко реагувати відповідно до реальності.

4. Критерії оцінки власного способу життя

Фундальний критерій у Моріта-терапії простий: чи це природно? Японською мовою це виражається як «аругамама» — життя відповідно до реальності, якою вона є.

***

Отже, згідно з Моріта-терапією, важливо не тікати від реальності, а навчитися приймати її такою, якою вона є, визнати власний страх і тривогу під час війни, займатися конструктивною діяльністю, зокрема навчання і освіта, жити кожним днем, сьогодні і завтра, з надією та вірою.

Презентація до першої статті Danning Zhao (<https://www.youtube.com/watch?v=SfOSBb0KioM>)

Danning Zhao отримала нагороду від Японського товариства Моріта-терапії за визначні досягнення, плідну клінічну діяльність і дослідження. 5 жовтня 2025 р.

Вікторія Турянця,

учителька-методистка зарубіжної літератури, української мови та літератури, головний спеціаліст відділу інституційного аудиту управління Державної служби якості освіти в Закарпатській області

Не здаватися в життєвих випробуваннях! Знайомство з текстом і тематикою повісті-казки «Джим Гудзик і машиніст Лукас» М. Енде (6 клас)

УДК 373.5.016:821.09(430)(092)ЕНДЕ

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.6.351359>

Той, хто не дивиться вперед,
залишається позаду.

Герберт Веллс

Ніколи не здавайся,
яким би холодним не був світ.

Фредді Фіртгерс

Мета уроку:

- **навчальна:** ознайомити учнівство з відомостями про життя і творчість письменника; допомогти усвідомити зміст і головну думку окремих розділів повісті «Джим Гудзик і машиніст Лукас», учитися працювати з текстом / медіатекстом.
- **розвивальна:** розвивати навички роботи з текстом / медіатекстом, удосконалювати навички виразного читання, вміння сприймати й розуміти незнайомий текст / медіатекст, виокремлювати основні епізоди твору.
- **иховна:** сприяти вихованню моральної стійкості й незламності у життєвих випробуваннях, читачького інтересу до творів сучасної літератури.

Обладнання: підручник із текстом твору, тематична мультимедійна презентація, кінофільм «Джим Гудзик і машиніст Лукас» (режисер Денніс Ганзель,

© Вікторія Турянця, 2025

Німеччина, 2018), онлайн-платформа «Емма», роздатковий матеріал.

Очікувані результати:

Учень / учениця:

- знає відомості про життя і творчість Міхаеля-Андреаса-Гельмута Енде;
- знає історію написання, розуміє художні та змістові особливості повісті-казки М.-А.-Г. Енде «Джим Гудзик і машиніст Лукас»;
- виразно читає, уміє сприймати й розуміти незнайомий текст / медіатекст;
- аналізує (з урахуванням вікових особливостей) прочитані уривки твору в єдності змісту і форми;
- формулює власне ставлення до життєвого вибору героїв.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

І. Організаційний момент.

Установлення правил «Починаємо роботу — встановімо правила!»

Наші правила:

1. Шануймо й поважаймо одне одного, бо ми того варті!
  2. Спілкуймося українською, бо це мова переможців!
  3. Працюймо активно, бажано за темою уроку!
  4. Поміляймося на здоров'я, бо не помиляється той, хто нічого не робить!
  5. Навчаймося, бо ми — не орки!
- Яке правило вам більше до вподоби?*

Скринька очікувань. Дайте відповідь на запитання «Чого я очікую від уроку?», закінчивши одне з речень:

*Я очікую від сьогоднішнього уроку....
На сьогоднішньому уроці я хочу...*

II. Повідомлення теми, мети уроку. Запис у зошити.

Слово вчителя.

Сьогодні ми розпочинаємо вивчення нового твору ще не знайомого нам автора. До світу Добра та Див нас запрошує німецький письменник, лауреат премії Ганса Крістіана Андерсена — найвищої міжнародної нагороди в галузі дитячої літератури — Міхаель-Андреас-Гельмут Енде. Ми потрапимо до чудової країни Недоладії, разом із героями повісті «Джим Гудзик і машиніст Лукас» переживемо чимало пригод. Та спочатку ознайомлюємося з життєписом Міхаеля Енде, з першими сторінками названого твору, почнімо досліджувати, які приховані сенси має дивовижний світ, створений автором, яке місце займають у цьому світі герої, з'ясуємо їхню роль у розкритті авторського послання вам, читачам.

III. Мотивація навчальної діяльності учнів і учениць.

- Робота з гаслом «Не здаватися в життєвих випробуваннях!».
  - Бесіда.
    - Як ви розумієте сенс гасла?
    - Які твори, де герої керувалися таким гаслом, ми читали? (*Джек Лондон «Жага до життя», Жуль Верн «П'ятнадцятирічний капітан»*).
  - Робота з епіграфами до уроку. Записи до зошитів. Виконання завдання:
    - Розтлумачте ваше розуміння епіграфів до нашого уроку.
  - Словникова робота «Установіть відповідність» (усно).
- Поєднайте вислів і слово на хмаринці.

НЕ ЗДАВАТИСЯ В ЖИТТЄВИХ ВИПРОБУВАННЯХ!

Міхаель-Андреас-Гельмут Енде
«Джим Гудзик і машиніст Лукас»

(1929 - 1995)

Перемога

Надія

Мужність

Віра

Мрія

Стійкість

Стійкість

Увага

Цілеспрямованість

«Той, хто не дивиться вперед, залишається позаду». (*Герберт Веллс*)

«Ніколи не здавайся, яким би холодним не був світ». (*Фредді Фіггерс*)

IV. Емоційне налаштування на сприйняття матеріалу.

Слово вчителя.

Ось історія автора другого епіграфа до нашого уроку. **Фредді Фіггерс** — американський винахідник, засновник телекомунікаційної компанії *Figgers Communication*, який жив за гаслом «Не здаватися в життєвих випробуваннях!».

Мати викинула новонародженого у сміттєвий контейнер на одній із вулиць Флориди. Він так голосно плакав, що плач почув перехожий, знайшов немовля і викликав поліцію. Малюка забрали до лікарні, а через 13 днів його всиновило подружжя Фіггерсів, яких схвилювала почута в новинах історія про покинуте немовля, хоч у них уже була власна донька.

Коли Фредді виповнилося 9 років, батько купив в комісійному магазині старий зламаний комп'ютер, вручив синові викрутку і дозволив зробити з ним все, що забажає. Хлопець зібрав і розібрав комп'ютер кілька разів, додав до нього деталі зі старого радіоприймача — і пристрій знову запрацював!

У 13 років з'явилася перша робота — ремонтував комп'ютери, потім створював сервери для пам'яті, пізніше — програмове забезпечення для комерційних компаній.

У 15 років заснував свою першу фірму.

Серед винаходів — GPS-трекер із функцією зв'язку, який вбудовується у підошву черевика хворого на Альцгеймера, щоб знати, де він перебуває (під впливом хвороби батька); мережевий глюкометр для передавання на відстані рівня глюкози хворого на діабет призначеному родичу та лікарю, щоб запобігти гіпоглікемічній комі (під впливом смерті дядька).

Бесіда (передбачає короткі відповіді).

- Як гасло нашого уроку пов'язане з моєю розповіддю?
- Як здолав хлопець життєві випробування?
- Завдяки чому Фредді Фіггерс досяг успіху?

Вправа «Назбирайте кошик мудрості». Оберіть із записаних на слайді прислів'я до гасла «Не здаватися в життєвих випробуваннях!». Про правильність / хибність відповідей товаришів сигналізуйте кубиками Лего (зелений — погоджуюсь, червоний — ні).

Народ скаже — як зав'яже!

Народна мудрість українців

- Не той молодець, що за водою пливе, а той, що проти води.
- Програв не той, хто падає, а той, хто не хоче вставати.
- Хто не падає, той не встає.
- Хоробрий не той, хто страху не знає, а хто дізнався і назустріч йому йде.
- Чия відвага, того й перевага.
- Вовків боятися — у ліс не ходити.
- То не козак, що боїться собак.
- Не такий страшний чорт, як його малюють.
- Відважного й куля минає.
- За діло справедливе стій сміливо.
- За народ і волю віддамо життя і долю.
- Україна — мати, за неї треба головою стояти.
- За рідний край — хоч помирати.

Хвилинка філософських роздумів із котом Інжиром.

— А що робите для нашого майбутнього й перемоги ви?

Уроки зарубіжної літератури

Поміркуйте, що ви робите задля майбутнього нашої країни, як допомагаєте здобувати Перемогу, поділіться своїми міркуваннями з улюбленим котом Інжиром (1–2 речення).

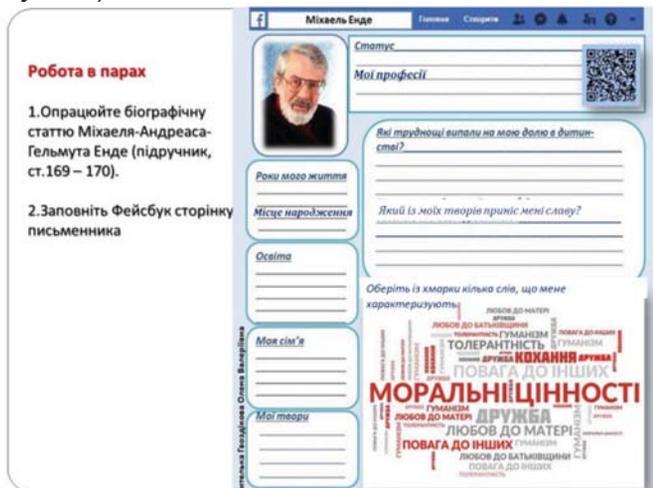
Малюнок Олени Павлової

V. Сприйняття та засвоєння нового навчального матеріалу.

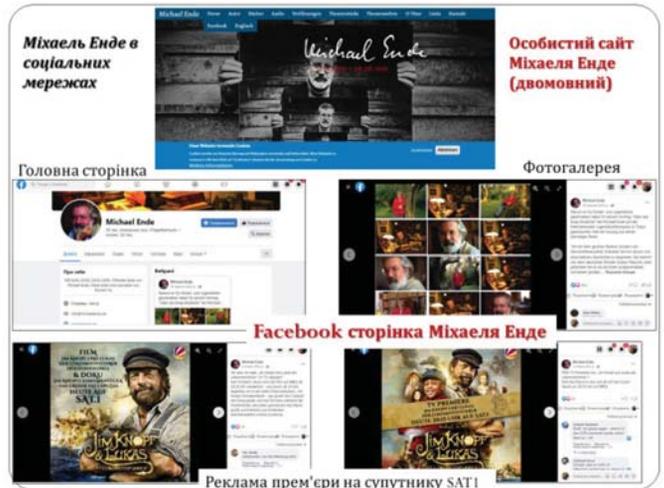
1. Кооперативна робота (робота в парах). Опрацювання біографії Міхаеля Енде (випереджувальне домашнє завдання — опрацювати біографічну статтю письменника в підручнику). Створення фейбук-сторінки письменника.

- Згадайте прочитану вдома біографічну статтю Міхаеля-Андреаса-Гельмута Енде.
- Заповніть на аркуші фейбук-сторінку письменника (за матеріалами Олени Гвоздикової з онлайн-платформи «Емма» до нашого підручника).

Презентація фейбук-сторінки письменника учнями й ученицями.

Ознайомлення зі сторінками Міхаеля Енде в соціальних мережах та всемережі.

Світлина письменника з сімейного архіву.

Коментар учителя. Батько — скульптор, художник-сюрреаліст Едгар-Карл Енде — ішов до слави довго. Незвичні картини практично не купували. А за Гітлера мистецтво модерністів заборонили. У Другу світову війну батько воював у гітлерівській армії. Його картини мали великий вплив на творчість Міхаеля, на його історії й героїв. Родина жила бідно. Батьки часто сварилися, син уважав себе винним у сварках, бо батьки постійно нагадували, що не мають коштів на утримання сина. Врешті-решт батьки розлучилися, і Міхаель залишився з матір'ю. Та все життя сумував за батьком.

Екранізації творів письменника.

Коментар учителя. Енде написав понад 30 книг, більшість із яких — для дітей. Твори перекладені більш ніж 40 мовами світу. Загальний тираж книжок — понад 20 мільйонів примірників. За 40 років з'явилося 12 екранізацій творів М. Енде.

Робота з презентацією. Відповіді на запитання за змістом слайду.

- Скільки було екранізацій історії Джима Гудзика? (3);
- Який твір Міхаеля Енде найбільше екранізований? («Нескінченна історія» — 5).

Екранізації творів М. Енде

1. «Джим Гудзик і машиніст Лукас» - ляльковий анімаційний серіал (1976-1977)
2. «Нескінченна історія» (1984)
3. Фільм «Момо» (1986)
4. «Нескінченна історія 2» (1989)
5. «Нескінченна історія 3» (1994)
6. The NeverEnding Story (1995) - серіал (1 сезон)
7. The Real Neverending Story (1999) - комп'ютерна гра
8. «Вуншпунш» (2000) - мультсеріал
9. «Нескінченна історія» (2001) - серіал (1 сезон)
10. «Момо» (2001) - мультфільм
11. «Джим Баттон» (2000 - 2001) - мультсеріал (1 сезон)
12. «Джим Гудзик і машиніст Лукас» (2018) - кінофільм

«Джим Гудзик і машиніст Лукас»

Мультсеріал - постановка лялькового театру «Augsburger Puppenkiste». Режисер Манфред Еннінг, Німеччина, 1976—1977

Особливо сподобалася глядачам весела пісенька «Острів із двома горами» з нього, яку з того часу співають у Німеччині діти й дорослі.

Режисер Денніс Ганзель Німеччина, 2018

Хвилинка-цікавинка «З історії написання твору».

Коментар учителя. Повість-казка «Джим Гудзик і машиніст Лукас» була написана як сценарій для вистави і подана на розгляд театральному режисерові, який відхилив її з багатьма зауваженнями та пропозиціями. Енде переробив і знову подав до театру. І знову отримав відмову.

Дванадцять разів автор переробляв і подавав сценарій! Лише після такої тривалої роботи опублікував його як книжку для дітей.

— Як співвідноситься ця історія з гаслом нашого уроку? Чому?

Кінофільм режисера Денніса Ганзеля, Німеччина, 2018, — остання екранізація твору. Учні й учениці розглядають слайд самостійно, поки вчитель налаштує демонстрацію кінофільму.

Кінофільм режисера Денніса Ганзеля, Німеччина, 2018, — остання екранізація твору

2. Ознайомлення з початком повісті-казки Міхаеля Енде «Джим Гудзик і машиніст Лукас»

- Робота з медіатекстом (уривком із кінофільму режисера Денніса Ганзеля, Німеччина, 2018). Перегляд (з 03:05 хвилини до 04:54 хвилини)
- Проблемне завдання. Працюючи з медіатекстом уривка твору, запишіть імена героїв.

VI. Узагальнення та систематизація.

Відповідь на запитання.

— Чію історію дитинства нагадає історія Джима? Чим саме?

Літературна гра «Рівень — Шерлок Холмс». Упізнай-те героя за ключовими словами.

- Сажа, олива, паротяг, золотий кульчик, люлька... (машиніст Лукас)
- Пошта, посилка, коробка, немовля... (Джим Гудзик)
- Вугілля, пара, вагон, паротяжика, рейки... (Емма)
- Замок, золотий телефон, корона, халат з червоною оксамиту... (король Альфонс За Чверть Двадцятий)
- Складена парасоля, високий циліндр, фрак... (пан Неталан)
- Крамниця, будинок, цікавість, щічки, мов яблука... (пані Штоцкер)

VII. Підбиття підсумків уроку.

Самооцінювання. Робота з малюнком «Кульки».

Поміркуйте і дайте відповіді на запитання, розміщені на повітряних кульках. Розфарбуйте їх у кольори свого настрою, найскладніше запитання позначте червоним.

Самооцінювання. Поміркуйте і дайте відповіді на запитання, розміщені на повітряних кульках. Розфарбуйте їх у кольори свого настрою, найскладніше запитання позначте червоним.

VIII. Домашнє завдання та інструктаж до нього

- Послухати аудіотекст по швидкокоду (ст. 172).
- Читати текст у підручнику (ст. 173—179).
- Написати сторітелінг «Країна Недогадія».

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Номінація «Розробка уроку української літератури для 5–9 класів НУШ»

Вікторія Майорчикова,

учитель-методист української мови та літератури
вищої кваліфікаційної категорії
Мар'їнського ЗЗСО I–III ступенів №2
Мар'їнської міської військово-цивільної адміністрації
Покровського району Донецької області

«Моя душа ніколи не забуде того дарунку, що весна дала»

Урок за поезією Лесі Українки «Давня казка» (8 клас)

УДК 373.5.016:821.09.161.2+18/19*(092)УКРАЇНКА
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.6.351360>

Тема. Леся Українка. Мужність і сила духу поетеси. Мотиви весни й оптимізму в поезії «Давня весна».

Мета: ознайомити учнів із життєвим і творчим шляхом Лесі Українки, розкрити велич її сили духу, стійкості, наполегливості; розвивати в учнів навички засвоєння знань через візуальне сприйняття тематичного матеріалу на основі ІКТ, під час роботи з інтерактивними матеріалами; розвивати творчі здібності, критичне мислення, уміння аргументувати свої думки; формувати компетентного читача через творче читання й ідейно-художній аналіз поезії; розширити можливість застосування мультимедіа (графіка, відео, анімація) та наочних посібників в організації самостійної роботи учнів; виховувати шанобливе ставлення до творчості Лесі Українки, любов до художнього слова, прагнення до самовдосконалення, цілеспрямованість, берегти своє здоров'я.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань та формування вмій і навичок.

Форма уроку: урок-вдосконалення.

Наочність: підручник, ІКТ, портрет Лесі Українки, відео про життя і творчість письменниці, вставка її творів, ілюстрацій, хмаринка слів, QR-код вебквесту.

© Вікторія Майорчикова, 2025

Методи та прийоми: слово вчителя, робота з підручником, бліц-опитування, акровірш, хвилинка-цікавинка, вебквест, читання «зблизька», читання вірша учнями «ланцюжком», мікрофон, незакінчене речення, сенкан, гронування, хмара слів, робота в зошиті, на онлайн-дошці, опитування, перегляд відео.

Форми роботи: колективна, індивідуальна, робота в парах.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент. Емоційне налаштування.

Учитель. Добрий день, діти. Зараз урок української літератури. Підготуйте все необхідне для уроку. Який у вас настрій? Виберіть зображення, яке відображає ваш настрій. Поясніть свій вибір. Сподіваюсь, що ваш настрій покращиться в кінці уроку.

1

2

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

3

II. Мотивація навчальної діяльності школярів.

- Прочитайте ці рядки з поезії і скажіть, якою була людина, що їх написала? Опишіть її. Хто автор цих рядків?

Так, я буду крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Буду жити! Геть думи сумні!

- Розгляньте хмарку слів і скажіть, про кого ми сьогодні будемо говорити? Про які факти із життя і творчості цієї письменниці ви хотіли б більше дізнатись?

- Прочитайте акровірш, визначте за першими літерами рядків, про кого сьогодні говоритимемо. Запишіть в зошити відповідь.

Леся Українка — найславніша,
Енергійна, бойова вона.
Сила духу в жінки найсильніша,
Як і рідна матінка-земля.
Українкою вона зоветься,
Крицею твердого слова і весни.
Радісно в душі моїй озветься,
Актуальність її пісні і струни.
Їй послано талант і сила духу,
Народові служити все життя.
Казати правду і відверту тугу
На користь людського життя.

Вікторія Майорчикова

Учитель. Скільки талановитих людей дала світу щедра українська земля! Серед них — поетеса широкого творчого діапазону, дивовижна, геніальна й неповторна Леся Українка. «Якби ти знав, як багато важить слово ...» Ці рядки Івана Франка спадають

мені на думку, коли прагну досягнути геніальну творчість Лесі Українки, ясність її розуму, чутливість серця, бездонну гаму почуттів, виражених у поетичному слові. Вона найславніша, бо завжди жива і промовляє до нас, і на її голос озивається наша душа й серце. Леся Українка — постать виняткова, незвичайна, геніальна, з тонкою і щирою душею, чарівна, благородна, неповторна, мужня, стійка, чуттєва, загартована життям. У звичайному житті вона — слабосила дівчина. У літературі — титан духу, «дочка Прометія».

III. Оголошення теми і мети уроку.

Актуалізація опорних знань учнів.

Учитель. Хто ж вона, Лариса Петрівна Косач, знана у всьому світі як Леся Українка? Чому всіх і досі хвилює її творчість і є актуальною в наші дні? Де черпала сили ця хвороблива, слабка фізично й незламна духом жінка? Яким було її життя? Що дарує нам весна і як цю пору року описує Леся Українка? Саме про це ми й говоритимемо на нашому уроці. Сьогодні ми будемо вивчати творчість видатної мисткині, опрацюємо поезію «Давня весна», з'ясуємо її мотиви та зв'язок із життєписом письменниці.

Визначення теми й мети уроку, запис до зошитів.

IV. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу.

Візуальне сприйняття нового матеріалу.

- Перегляньте уважно відео, запам'ятовуючи основні відомості з життя і творчості Лесі Українки.

Перегляд відеоматеріалу про життєвий і творчий шлях поетеси за покликанням або QR-кодом:

<https://www.youtube.com/watch?v=v6mnp1jrGqY>

Бліц-опитування.

- Яке справжнє ім'я Лесі Українки?
- Що нового ви дізнались про Лесю Українку?
- Що вам відомо про її родину?
- Який вплив мала родина на Лесю Українку?
- Коли відбувся дебют Лесі Українки як поетеси?
- Як називалася перша опублікована збірка?
- Чим ще займалась Леся Українка, крім літературної діяльності?
- Чи хотіли б ви зустрітись з поетесою? Про що б ви говорили? Опишіть таку зустріч або намалюйте.
- Які її твори пам'ятаєте із попередніх класів? («Мрії», «Тиша морська», «Як дитиною, було...»).

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Виставка книжок.

— Який життєвий подвиг здійснила Леся Українка?
Аргументуйте свою відповідь.

Рольова гра «Хто вам сказав, що я слабка?» (випереджувальне завдання)

З'являється ведучий, Іван Франко й Леся Українка.

Іван Франко зачитує учням уривок зі своєї статті про Лесю Українку: «Від часу Шевченкового «Поховайте та вставайте, кайдани порвіте» Україна не чула такого сильного, гарячого та поетичного слова, як із уст сеї слабосилої, хворої дівчини». І ще: «Її поезія — то огнисте оскарження того гніту сваволі, під яким стогне Україна».

Леся Українка.

Хто вам сказав, що я слабка,
Що я корюся долі?
Хіба тремтить моя рука?
Чи пісня й думка кволі?

Ведучий. Леся Українка цілком і повністю усвідомлювала високу місію митця — давати надію зневіреним, підтримувати в них силу духу, кликати до гідного людини життя.

Леся Українка. Народилась я в сім'ї відомої української письменниці Олени Пчілки та юриста Петра Антоновича Косача, який приділяв багато уваги моїй освіті. А Квітка — це прізвище мого чоловіка — відомого музикознавця-фольклориста Климента Квітки. Коли мені було тринадцять років, я написала вірш «Конвалія», бо люблю природу, ціню людяність, засуджую байдужість і нешанобливе ставлення панів до простих людей. Серед близького мого оточення були відомі діячі культури: Михайло Драгоманов, Михайло Старицький, Михайло Віталійович Лисенко, дружина якого навчала мене гри на фортепіано, згодом я навчалася вдома з братом Михайлом. Разом із ним ми брали участь у літературних вечорах, а ще їздили з мамою збирати обрядові пісні. Пригадую, що в чотири роки я вже добре читала, а у вісім років написала свій перший вірш «Надія». Я знаю більше десяти мов.

Ведучий. Леся Українка найславніша, бо завжди жива і промовляє до нас, і на її голос озивається наша душа і серце.

(Матеріал розміщено за посиланням: https://ukrtovanm.blogspot.com/p/blog-page_2.html)

Учитель. Сама поетеса говорила:

Хто вам сказав, що я слабка,
Що я корюся долі?
Хіба тремтить моя рука?
Чи пісня й думка кволі?

Робота за підручником.

Учитель. Сьогодні про життєвий Лесі Українки пам'ятають не лише в Україні, а й далеко за її межами. Є багато музеїв, споруджено пам'ятники, які нагадують нам про силу волі й прагнення до боротьби великої доньки України.

Прочитайте статтю про Лесю Українки, помічаючи в статті відповіді на запитання:

- До чого Леся виявила схильність у 9 років? (До музики).
- Що трапилось з Лесею в 11 років? (Захворіла на туберкульоз лівої руки).
- До чого призвело це захворювання? (Не змогла грати на фортепіано).
- Ще яким видом мистецтва захоплювалась Леся? (Малюванням).
- Що вона малювала? (Писанки).
- Що з 9 років вона ще вміла робити? (Вишивала, виготовляла мережки).
- Яку книжку написала Леся Українка для своєї молодшої сестри у 19 років? («Стародавня історія східних народів», яку в 1918-му році було видано як підручник для національної школи).
- Як називається перший художній вірш Лесі Українки? («Надія»).

Робота над поезією «Давня весна».

Прослухайте пташиний спів за покликанням або QR-кодом:

<https://www.youtube.com/watch?v=814dDTWFx8E>

- Які виникли враження від почутого? Чи любите ви весну? Чому? Який у вас настрій навесні? Як впливає спів пташок на здоров'я людини? Яких пташок ви знаєте? Які емоції? Які спогади? Як треба ставитись до живої і неживої природи в цілому? Чи існує проблема екології в суспільстві? Які шляхи вирішення можете запропонувати? Для чого потрібно людству берегти природу? Запишіть у зошити, які асоціації у вас виникають, коли ви чуєте слово весна у вигляді гронування:

Учитель. Весна — найочікуваніша пора в житті людини. Вона асоціюється з молодістю, пробудженням сил, буянням енергії. Що ж означає весна для Лесі Українки? Про це довідаємося, подивившись кліп на вірш «Давня весна» Лесі Українки за покликанням або QR-кодом:

<https://www.youtube.com/watch?v=4-CUUmCjy8o>

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Аналіз поезії «Давня весна».

Приєм «Читання «зблизька».

Учитель. Образ весни у творчості Лесі Українки особливий, і ця пора є однією із її найулюбленіших, адже надавала їй нових сил при її невиліковній хворобі. Поезія Лесі Українки «Давня весна» датується 1894 роком.

Прочитавши текст вірша, з'ясуємо, які настрої їй притаманні, який мотив. Чи помітна постать самої поетеси? Якою постає Леся Українка перед нами? Про що в основному ця поезія? Чим ця поезія цікава для читачів?

Виразне читання поезії вчителем.

Учитель. Що є мотивом цієї поезії? Запам'ятайте, що мотив (фр. motif, від лат. moveo — рухаю) — тема ліричного твору, це повторюваний комплекс почуттів та ідей. Прочитайте поезію самостійно і визначте, про що говориться у вірші.

Перше читання учнями поезії з визначенням змісту і структури.

- Яка тема поезії? Про що дізнались? Хто головний герой? Скільки строф?
- Пронумерувавши строфи, йте «ланцюжком» по строфі, олівцем визначте незрозумілі слова і мотив цієї поезії, які художні засоби, образи, речення вживає Леся Українка і з якою метою.

Друге читання учнями поезії «ланцюжком» по строфі.

- Що протиставляється у вірші? (*Прихід пахучої, буйної весни і стан поетеси*). Який основний мотив цієї поезії? Який жанр? Якою постає весна у творі Лесі Українки? Як її описано? Прочитайте рядки, в яких весна описується як жива істота. Які є зорові образи? Який настрої у ліричної героїні на початку (*сумний*) і чому вона висловлює обурення весні? Які почуття викликає весна у ліричної героїні? З чим це пов'язано? Як змінюється настрої героїні? Що подарувала їй весна? Знайдіть рядки, в яких про це говориться. Назвіть слухові образи поезії. Чому ця весна особлива? Яка ідея поезії?

Третє читання. Робота в парах на онлайн-дошці зі спільним доступом.

- Ще раз прочитайте вибірково поезію й визначте риму, використання метафор, епітетів, порівнянь та інших поетичних прийомів, позначте нотатки про те, як ці елементи впливають на розкриття ідеї поезії.

Була весна весела, щедра, мила,
Промінням грала, сипала квітки,
Вона летіла хутко, мов стокрила,
За нею вслід співучії пташки!

Все ожило, усе загомоніло —
Зелений шум, веселя луна!
Співало все, сміялось і бриніло,
А я лежала хвора й самотна.

Була весна весела, щедра, мила,

Промінням грала, сипала квітки.

Вона летіла хутко, мов стокрила.

За нею вслід співучії пташки!

Все ожило, усе загомоніло —

Зелений шум, веселя луна!

Співало все, сміялось і бриніло,

А я лежала хвора й самотна.

Я думала: "Весна для всіх настала,

Дарунки всім несе вона, ясна,

Для мене тільки дару не придбала,

Мене забула радісна весна".

Ні, не забула! У вікно до мене

Заглянули від яблуні гілки.

Заміготіло листячко зелене,

Посипались білесенькі квітки.

Прилинув вітер, і в тісній хатині

Він про весняну волю заспівав,

А з ним прилинули і інші пташки.

І любий гай свій відгук з ним присла

Моя душа ніколи не забуде

Того дарунку, що весна дала;

Весни такої не було й не буде,

Як та була, що за вікном цвіла.

Який художній засіб вживає автор? З якою метою? Знайдіть цей художній засіб в інших рядках і виділіть зеленим кольором.

Який це образ: слуховий чи зоровий? З якою метою його вжито? Знайдіть зорові образи, виділіть їх червоним кольором.

Який художній засіб вживає автор? З якою метою? Як ви розумієте значення цього слова?

Який настрої відображено у цій строфі? Що відчуває героїня? Які слова допомагають передати внутрішній стан героїні? Знайдіть рядки, в яких передається настрої героїні. Обведіть їх дужкою

Який художній засіб вживає автор? З якою метою? Знайдіть цей художній засіб в інших рядках і виділіть жовтим кольором. Що означає гілка яблуні?

Який художній засіб вживає автор? З якою метою? Знайдіть цей художній засіб в інших рядках і виділіть рожевим кольором.

Який це образ: слуховий чи зоровий? З якою метою його вжито? Знайдіть слухові образи, виділіть їх

- Чому поезія має таку назву? Як би ви назвали цю поезію? Про що ви б ще написали, якби були автором? Як ви вважаєте, чому Леся Українка створила таку поезію? Напишіть свої враження від цієї поезії і свої побажання Лесі Українці.

V. Закріплення вивченого.

- Прочитайте вірш, передаючи голосом зміни настрою героїні.
- Доповніть вислови.

Ліричний героїні весна подарувала ..., і їй стало легше. Що ми можемо подарувати іншій людині, щоб полегшити страждання? (усмішку, свою увагу, просто вислухати, комплімент, добре слово, любов ...). Що потрібно, щоб була гармонія між людьми? Що впливає на стан здоров'я людини?

VI. Підсумок уроку.

Мікрофон.

Я дізнався / дізналася...

Я навчився / навчилася...

Я запам'ятав / запам'ятала ...

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Мене вразило...

Незакінчене речення: Леся Українка (яка?) ...

Учитель. Чи змінився ваш настрій, чи залишилось ваше фото, що ви обрали на початку уроку, чи змінилось? Чому? Чи пов'язані фото з темою нашого уроку? Чи згодні ви з тим, що ми є діти природи і нам треба берегти її красу? Як це зробити? Чи впливає довколишнє середовище на здоров'я й емоційний стан людини? Чому?

Отже, необхідно берегти своє здоров'я і дбати про душевний спокій в єдності з природою, яку треба теж берегти. Дякую вам за відповіді.

VII. Оцінювання.

VIII. Домашнє завдання. Виконати одне із завдань на вибір.

1. Розповідати про Лесю Українку. Скласти алгоритм або комікс відповіді.
2. Прочитати (прослухати) оповідання «Квіти для жінки, яка «в серці має те, що не вмирає...» Автор: Вікторія Майорчикова за покликанням або QR-кодом:

<https://www.storyjumper.com/book/read/114927522/-----#>

3. Скласти вірш або есе на тему: «Леся Українка — сильна духом жінка».

4. Скласти сенкан про Лесю Українку.

Зразок відповіді:

Леся Українка.

Талановита, творча, геніальна, загартована (життям).

Творила, писала, малювала, любила.

Леся Українка — сильна духом жінка.

«Дочка Прометєя».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О.М. Українська література: підруч. для 8 кл. закл. загальн. середн. освіти. Київ: Грамота, 2021. 240 с.
2. Хворостянський І. Подолання освітніх втрат з української мови та літератури в 5-11 класах: методичні рекомендації, приклади уроків. Київ: Міжнародний фонд відродження КЛУБ НУШ, 2023. 57 с. URL : <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/Buklet-22Podolannya-osvitnih-vtrat22-2.pdf> (дата звернення : 14.04.2025).
3. Відео на вірш «Давня весна» Лесі Українки. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=4-CUUmCjy8o> (дата звернення : 11.04.2025).
4. Відео матеріалу про життєвий і творчий шлях Лесі Українки. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=v6mrp1jrGqY> (дата звернення : 11.04.2025)
5. Відео «Пташиний ранковий спів». URL : <https://www.youtube.com/watch?v=8l4dDTWfX8E> (дата звернення : 14.04.2025).
6. «Давня весна» аналіз (паспорт твору) — Леся Українка. URL : <https://dovidka.biz.ua/davnya-vesna-analiz> (дата звернення : 15.04.2025)

Номінація «Розробка уроку української літератури для 5—9 класів НУШ»

Олена Гонтар,

старший учитель української мови та літератури,
Красногорівський опорний заклад загальної
середньої освіти I-III ступенів
Мар'їнської міської військово-цивільної адміністрації
Покровського району Донецької області

Знавець жіночої долі Урок-пошук за поемою Т. Г. Шевченка «Катерина» (9 клас)

УДК 373.5.016:821.09.161.2+18/19+(092)ШЕВЧЕНКО
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.6.351361>

У нашім раї на землі
Нічого кращого немає,
Як тая мати молодая
З своїм дитятчком малим.
Т. Г. Шевченко

Мета уроку: ознайомити старшокласників із поемою Шевченка «Катерина», в якій порушено проблеми покриття і материнства; розкрити трагізм долі покритки у XIX сторіччі; допомогти осмислити й чуттєво осягнути такі поняття, як дівоча честь, відповідальність за материнство і батьківство, застерегти учнів від повторення аналогічних помилок; виховувати почуття відповідальності за найвище щастя жінки — щастя материнства.

Обладнання: репродукція картини Рафаеля «Сікстинська Мадонна»; репродукція картини Шевченка «Катерина»; схема умовних етапів трагічного шляху Катерини; малюнки дітей до поеми; смайлики.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Вид уроку: урок-пошук.

Завдання, які учні готували заздалегідь:

- прочитати поему Т. Шевченка «Катерина», визначити жанр, тему, ідею твору;
- підготувати повідомлення про картину Рафаеля «Сікстинська мадонна» та картину Т. Г. Шевченка «Катерина».

© Олена Гонтар, 2025

Перебіг уроку

I. Організаційний момент.

Сьогодні у нас незвичайне заняття — урок-пошук. Та спершу посміхніться одне одному, щоб вам було приємно співпрацювати, і постійно пам'ятайте:

Я — учень.

Я — особистість творча.

Я читаю, думаю, розмірковую.

Я хочу дізнатися щось нове.

Я щиро вірю: ми з вами зможемо довести думку про те, що повага, розуміння, підтримка рідних — це крок до перемоги.

Зараз за допомогою смайликів передайте свій емоційний стан. А я бажаю всім успіху і хочу, щоб ваш настрій, ваші проблеми розуміли ті, хто поруч.

II. Мотивація навчальної діяльності учнів.

Слово вчителя. Жінка-мати в усі віки була оточена ореолом святості. Немає прекраснішого і зворушливішого образу у світовому мистецтві, ніж образ матері з дитиною на руках. Тема жінки-матері — провідна у творчості Тараса Шевченка. Поет і художник Шевченко створив неперевершені образи жінок, матерів, які нас чарують, зворушують, захоплюють. З ніжністю і любов'ю змальовує митець українських дівчат, але найбільшої сили поетичного генія досяг Шевченко у створенні образів жінок-матерів. Конфлікт між призначенням жінки на землі і тяжкою дійсністю, котра нівечить жіночність, материнство, глибоко хвилював Шевченка, завдавав тяжких творчих мук. Поет творить епопею материнського горя, ставить своїх героїнь у виняткові обставини.

Сьогодні на уроці ми вивчатимемо одну з поем Тараса Шевченка. Яку саме, ви зможете визначити, скориставшись підказками:

- Написана у Петербурзі в 1838 році під час навчання Т. Шевченка в Академії мистецтв.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

- Названа за ім'ям сестри поета.
  - Жанрові характеристики: соціально-побутова (за тематикою) і ліро-епічна (за способом художнього зображення).
- Так, це поема «Катерина».

III. Повідомлення теми, цілевизначення.

На сьогоднішньому уроці ми почнемо знайомство з відомою поемою Тараса Шевченка «Катерина». Ми з вами ще раз перегорнемо нетлінні сторінки поеми і спробуємо зрозуміти, що ж привело молодого матір до самогубства, а її дитя — до злиденної долі поводири старця-кобзаря. Розглянемо образ Катерини у взаєминах з іншими людьми, які так чи інакше вплинули на її долю.

Епіграфом уроку є слова Тараса Шевченка. Наприкінці уроку ми ще раз звернемося до цих слів, і ви поясните їх доцільність щодо змісту уроку.

IV. Сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу.

1. Метод «Мікрофон».

— Як ви думаєте, що підштовхнуло поета до написання поеми «Катерина»?

— Яке враження на вас справила поема?

2. Ознайомлення з художніми полотнами митців.

Як же осмислюється мотив материнства у творчості геніальних митців Санті Рафаеля і Тараса Шевченка? Запрошую вас до віртуальної картинної галереї.

Вашу увагу привернули дві картини: «Сикстинська Мадонна» Рафаеля та «Катерина» Шевченка.

Сьогодні ви маєте чудову нагоду не тільки побачити репродукції цих картин, а й почути розповіді екскурсоводів галереї, ваших однокласників, які мали випереджувальне домашнє завдання.

1 екскурсовод.

Придивімося до картини італійського художника Рафаеля «Сикстинська Мадонна». Ніби щойно відкрилась завіса, і до людей з небес вільно й урочисто сходить юна, проста, босонога Мадонна — Божа Матір, яка несе на руках свого сина. І святий Сикст, і свята Варвара, які зустріли Мадонну, захоплені нею. Мадонна несе свого сина людям, відірвавши його від себе. Але, звичайно, зв'язок між матір'ю, а й сином збережеться. Син завжди пам'ятатиме про матір, яка дала йому життя, а вона з тривогою стежитиме за сином, постійно хвилюючись, як він почувається там, серед людей, чи достойно живе, чи творить добро так, як учила.

У відкритому, трохи здивованому погляді Мадонни відбилася ціла гама почуттів: і любов до сина, і тривога за його майбутнє, й готовність усе зрозуміти та простити. Ця тривога згущується і в тінях на вбранні Богоматері, і в тінях на хмарах, що її тримають, і в якомусь дуже похмурому погляді ангелів.

Нічим їй не зарадять ні уклінно покірний Сикст, ні свята великомучениця Варвара. Син Мадонни дивиться на світ з докором і тривогою, ніби передчуває, що йому доведеться непросто. Тому такий сумний і недитячий його погляд.

2 екскурсовод.

Зверніть, будь ласка, погляд на картину Шевченка «Катерина», написану в 1838 році, на якій зображено епізод розлуки дівчини з її коханим. Це не ілюстрація до поеми, а самостійний твір. Знеславлена, зажурена повертається Катерина в село після прощання з офіцером-спокусником. Цього епізоду в поемі немає. За допомогою кольорів автор вдало передає своє ставлення: героїня на світлому фоні, в її одязі домінує білий колір. Постає дівчини освітлена яскравим сонцем. На обличчі юної Катерини — вираз глибокої образи, сорому і водночас покірності. Офіцер же зображений на темному і в темних тонах. Злодійкувато оглядаючись, він пришпорює коня, щоб швидше втекти. Уже ніколи не повернеться панич-офіцер до Катерини, не матиме майбутня дитина батька. Катрю чекає тяжка доля згнаної покритки. Усе життя носитиме вона тяжких хрест дівочого, «тріхопадіння».

Глибокий смуток на обличчі Катерини та зневажлива посмішка на вустах зрадника виразно контрастують і зайвий раз підкреслюють атмосферу напруженості. Невипадковим є і образ селянина-ложкаря, який стає свідком останнього побачення й, очевидно, останньої прикритої розмови колишньої закоханої пари. Селянин дивиться в сторону Катерини, він розуміє горе дівчини, співчуває скривдженій. А перед Катрею, на землі, лежить невелика відламана гілка, символізуючи скалічене молоде життя.

— Хто ж винен у цій трагедії і чому таке трапилося з Катериною?

Не одне покоління задумувалося над цим питанням. Катерині співчували, її звинувачували, виправдовували, шукаючи причину нещастя в людях, які її оточували, в суспільстві, в характері самої героїні. Ми з вами також будемо шукати відповідь на це запитання.

3. Заслуховування повідомлень (виступ заздалегідь підготовлених учнів).

а) Проблема покритки у світовій літературній скарбниці.

б) Реакція на позашлюбну дитину в нашому суспільстві.

4. Актуалізація опорних знань.

Бесіда:

— Що ж нам відомо про Катерину? Що ви можете про неї сказати?

— Кого мав на увазі Шевченко під словом «москалі» у перших рядках поеми?

— Чому поет так мало розповідає про історію стосунків Катерини й офіцера?

• Інсценізація (сцена вигнання дівчини з батьківського дому).

— Прокоментуйте сцену вигнання Катерини батьками. Хто приймає рішення? Чому?

— Як ви гадаєте, на чьому боці автор?

— Як ви оцінюєте поведінку Катерини? Вона мусять бути виправданою чи покараною?

— Чому Катерина принижує себе, благаючи офіцера не відштовхувати її? Чи свідчить це про те, що втратила вона останню гордість?

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

— Свідомим чи несвідомим, на вашу думку, було рішення Катерини про самогубство? Чи думала вона в цю мить про дитину?

5. Робота в парах.

Схематичне зображення трагічного шляху Катерини

- 1 — інтимні стосунки з москалем, що здавна уособлював іногородця, загарбника, чужинця;
- 2 — позашлюбна вагітність;
- 3 — осуд односельців, що ретельно дотримувалися тисячолітніх моральних традицій;
- 4 — відречення батьків;
- 5 — поневір'яння по світу, самотність і безпорадність;
- 6 — загибель останньої надії (Іван її зігнував);
- 7 — трагічна смерть Катерини

Запропонуйте власне рішення щодо розв'язання проблеми героїні. Чи засуджуєте ви жінку, яка покинула свою дитину? Чи мала вона на це право?

6. Інтерактивна вправа «Мозковий штурм».

Рухаємося далі. Нам залишилося визначити основні проблеми, порушені в поемі «Катерина», та прокоментувати їх.

- Проблема кохання і зради.
- Проблема взаємин батьків і дітей.
- Проблема моральності, гідності.
- Проблема жорстокості й милосердя.
- Проблема добра і зла.
- Проблема сирітства.
- Проблема відповідальності за материнство. Головна проблема поеми.

7. Технологія «Метод Прес».

— Чи можна Т. Г. Шевченка назвати знавцем жіночої долі?

V. Підсумок уроку.

Серед усіх людських чеснот є одна, неперевершена у своєму благородстві: уміння жертвувати собою. Найвища самопожертва — в материнстві, бо мати дарує дитині не тільки безмежну любов, а й всю себе, кожен часточку своєї сердечної теплоти. Катерина не могла жити з ганьбою і гріхом, вона для себе знаходить вихід — покинути цей нікчемний світ. Єдине в чому винна сама Катерина, — це те, що вона залишає сиротою малого Івасика. Великий Кобзар українського народу низько схиляється перед образом жінки-матері. Шевченко бачить у жінці велику духовну красу.

VI. Мотивація оцінок. Рефлексія психологічного стану на уроці.

Урок закінчується. Спробуймо оглянутися і відповісти на запитання: який його результат? Чи досягли ми мети? Чи справдилися ваші очікування щодо уроку? Чи хотілося б вам після закінчення уроку продовжити обговорення проблеми материнства як головної проблеми у поемі Шевченка «Катерина», так і в нашому сучасному житті?

Технологія «Незакінчене речення...»

Після цього уроку я розумію... Поема Т. Шевченка «Катерина» змусила мене задуматися...

VII. Домашнє завдання.

1. Опрацювати статтю. 2. Написати мінівір «Майбутнє Івася». 3. Знайти висловлювання видатних людей про поему.

Рафаель «Сикстинська Мадонна»

Т. Г. Шевченко «Катерина»

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Номінація «Розробка уроку зарубіжної літератури для 5—9 класів НУШ»

Людмила Носаченко,

учитель української мови та літератури,
зарубіжної літератури,
ліцей № 1 Павлоградської міської ради
Дніпропетровської області

У пошуках справжньої краси Урок за казкою Оскара Вайлда «Зоряний хлопчик» (5 клас)

УДК 373.5.016:821.09(410)(092)ВАЙЛД

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.6.351362>

Тема: «У пошуках справжньої краси» (за казкою О. Вайлда «Зоряний хлопчик»).

Мета: ознайомити з життєвим і творчим шляхом О. Вайлда; удосконалювати навички виразного читання, аналізу літературного твору, ілюстрацій до нього, характеристики героя твору; розвивати логічне мислення, зв'язне мовлення, творчі здібності, учити висловлювати власні думки; виховувати свідомого читача, духовно багату особистість; сприяти збереженню здоров'я дітей.

Тип уроку: урок позакласного читання, вивчення нового матеріалу, урок-дослідження.

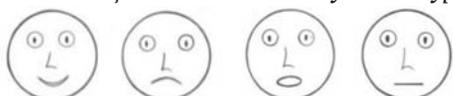
Обладнання: книжкова виставка творів О. Вайлда, мультимедійна презентація, відео для проведення фізкультхвилинки.

Хід уроку

I. Організація класу.

Привітання.

З'ясування емоційної готовності учнів до уроку.

Який смайлик ви обрали? Чому?

© Олена Гонтар, 2025

II. Мотивація навчальної діяльності.

Бесіда.

- На що ви звертаєте увагу, коли знайомитеся з людиною?
- Чи завжди зовнішність відповідає характеру людини, її духовному світу?
- Чи зустрічали ви гарних людей?
- Чим вони вас привабили?
- У яких творах, прочитаних на уроках української та зарубіжної літератури, розкривається тема справжньої краси?

III. Оголошення теми, мети уроку, цілепокладання.

Учитель.

Зоряний хлопчик такий був красивий,
Що захопитися ним — це не диво.
Як же нам справжню красу розпізнати?
Хочу сьогодні вас запитати.

Проблемне запитання (дати відповідь наприкінці уроку):

- «Що ж таке «справжня краса»? Чи може кожен / кожна із нас стати по-справжньому красивим / красивою?»

Результат роботи на уроці: представити відповідь на проблемне запитання у вигляді формули справжньої краси.

IV. Основний зміст уроку.

Вступне слово вчителя.

Короткі відомості про письменника:

Оскар Вайлд (1854—1900) — англійський письменник і критик. Його батько був лікарем, мати — письменницею. Оскар закінчив школу, коледж, Оксфордський університет із золотими медалями.

Темою вірності й дружби об'єднані його казки: «Великий друг», «Щасливий принц», «Соловей і Троянда»,

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

«День народження Інфанти». Оскар Вайлд є автором казок «Зоряний хлопчик», «Велетень-егоїст», «Чудова ракета». У своїх творах наголошує, що краса й насолода втіхами життя не повинні призводити до відмови від справжньої моральності.

Оскар Вайлду у належать такі слова: «Ті, хто в прекрасному знаходять дурне, — люди зіпсовані, і при цьому зіпсованість не робить їх привабливими. Це великий гріх. Ті, які можуть побачити в прекрасному його високий сенс, — люди культурні. Вони не безнадійні. Але обранець — той, хто в прекрасному бачить лише одне: Красу».

Технологія «Мікрофон»:

— Як ви розумієте наведений вислів О. Вайлда?

Аналіз казки О. Вайлда «Зоряний хлопчик»:

— Які враження у вас викликала казка «Зоряний хлопчик»?

— Поясніть назву казки.

— Як би ви назвали цю казку? Чому?

— Прочитайте опис лісу (зимовий пейзаж).

— До якої іншої казки відсилає нас текст? (Г. К. Андерсен «Снігова Королева»).

Фізкультхвилинка «Морозець- морозець»

Виразне читання епізодів казки.

— Прочитайте казковий діалог між звірами, намагаючись передати їхні характери.

— Прочитайте діалог між Лісорубами. Про що ми дізнаємося з їхньої розмови?

— Як дружина Лісоруба поставилася до того, що чоловік приніс додому дитя? Як це її характеризує?

Характеристика Зоряного хлопчика.

— Що дивувало жителів села у Дитині-зірці?

— Прочитайте літературний портрет Зоряного хлопчика.

— Що принесла краса Зоряному хлопчику? Доведіть рядками з тексту.

— Чи можна назвати головного героя гарною людиною? Чому?

Передайте схематично та кольорами власне ставлення до зовнішності та внутрішнього світу головного героя.

Порівняльна характеристика зовнішності та внутрішнього світу Хлопчика-зірки

(до моменту зустрічі із жабрачкою)

Зовнішність	Внутрішній світ
вродливий	гордий
гарний	себелюбний
красивий	жорстокий
стрункий	зневажливий
Протиставлення, конфлікт	

— Як називають людину, що має такий внутрішній світ, як у Зоряного хлопчика? (Бездушна, убога, духовно обмежена, нікчемна).

Технологія «Мозковий штурм».

— Зазвичай у казках краса й добро неподільні: вродливі персонажі мають добру душу й навпаки. Однак у казці Оскара Уайльда цей зв'язок порушено. Як ви вважаєте, чому?

— Яку проблему порушує у своїй казці письменник? Над чим змушує нас замислитися? (Проблема зовнішньої краси та духовності, автор показує, що краса може таїти в собі зло).

— Чи дає автор своєму герою шанс стати справді красивим?

— Яка подія стала вирішальною у долі Зоряного хлопчика?

Бесіда «Відкриті думки».

— Як і за що було покарано Зоряного хлопчика?

— Що відчув головний герой, коли зрозумів, що втратив свою вроду?

— Як Зоряний хлопчик зрозумів, за що саме його покарано? Як це його характеризує?

Порівняльна характеристика зовнішності та внутрішнього світу Зоряного хлопчика

(після моменту зустрічі із жабрачкою)

Зовнішність	Внутрішній світ
потворний	усвідомлення провини, каяття
Протиставлення, конфлікт	

— Чи можна сказати, що Зоряний хлопчик — гарна людина? Чому?

Проблемно-пошукова бесіда.

— Як випробування змінюють головного героя?

— Якою була винагорода Зоряному хлопчику за співчуття, за допомогу іншим?

— Які внутрішні й зовнішні зміни відбулися з героєм? Доведіть рядками з тексту.

Порівняльна характеристика зовнішності та внутрішнього світу Зоряного хлопчика. Формула справжньої краси

Зовнішність	Внутрішній світ
вродливий	милосердний
гарний справедливий	
красивий	добрий
стрункий	вдячний
«в очах... щось нове»	мудрий
ошатний	любить природу
Гармонія	
Справжня краса	

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

- Як говорять про людину, що має такий внутрішній світ, як у Зоряного хлопчика після його зміни? (Духовно досконала).
- Що стало ключем до духовної досконалості головного героя? (Співчуття).
- Доведіть, що відбулась еволюція образу головного героя.

Словникова робота.

Гармонія (грец. зв'язок, порядок; лад; злагодженість, відповідність, стрункність). Поєднання, злагодженість, взаємна відповідність якостей (предметів, явищ, частин цілого).

Еволюція — процес зміни, розвитку когось, чогось-небудь.

V. Підсумок уроку.

Проблемне запитання: «Що ж таке «справжня краса»? Чи може кожен із нас стати по-справжньому красивим?»

- А як бути тим людям, які вважають свою зовнішність недосконалою?
- Чому, на вашу думку, автор закінчує казку словами: «А після нього прийшов лихий господар?»

Творче завдання «Дружня порада»: від імені літературного героя дайте своїм однокласникам поради, які будуть важливі у їхньому житті.

Узагальнення відповідей здобувачів освіти

«Дружня порада»:

- Будь добрим, чуйним, уважним, терплячим, ввічливим.
- Люби ближнього.

- Співчуй тим, хто тебе оточує.
- Поводься з іншими так, як хочеш, щоб поводитись з тобою.
- Уникай несправедливості, не ображай інших, захищай ближнього.
- Дбай про свій зовнішній вигляд.

Творче завдання «Реклама літературного твору» (випереджувальне домашнє завдання).

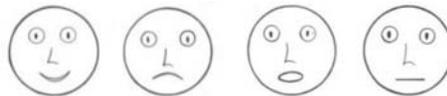
Вашій увазі пропонується твір англійського письменника Оскара Вайльда. Автор розповідає нам казку про Зоряного хлопчика. Це повчальна історія про безцінний дар співчуття, милосердя, любові, який легко втратити, але без якого життя, навіть сповнене зовнішньої краси та людського захоплення, стає потворним та порожнім. Щоб зрозуміти це і повернути втрачений дар, головному героєві доводиться пройти дорогою страждань та випробувань.

Радимо прочитати цю повчальну казку, а також переглянути її екранізацію.

VI. Рефлексія навчальної діяльності.

Бесіда.

- Що нового дізналися?
  - Що найбільше вразило?
  - Що запам'яталося?
  - Чи досягнули ми поставлених цілей?
- З'ясування емоційного стану учнів.*

Який смайлик ви обрали? Чому? Чи змінився ваш настрій протягом уроку? Чому?

VII. Оцінювання.

Самооцінювання, взаємооцінювання, оцінювання вчителя.

VIII. Домашнє завдання.

Високий рівень: підготувати мінітвір на тему: «Людина, яку я вважаю по-справжньому красивою».

Достатній рівень: скласти цитатну характеристику Зоряного хлопчика.

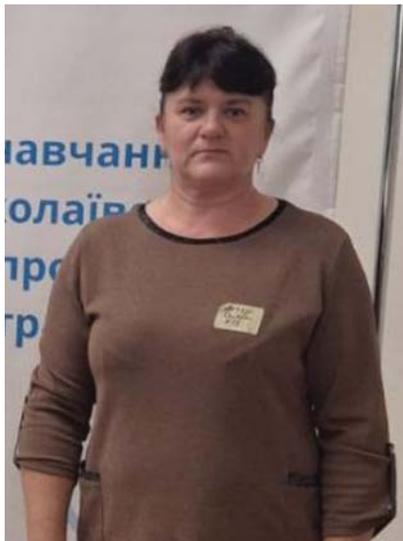
Середній рівень: підготувати переказ епізоду казки, який вразив найбільше, від імені головного героя.

Початковий рівень: підготувати переказ епізоду казки, який вразив найбільше.

Використані джерела інформації:

1. УкрЛіб. Оскар Уайльд. Біографія. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/bio-z/printit.php?tid=4253>, вільний.
2. УкрЛіб. Хлопчик-зірка. Оскар Уайльд. URL: https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=646#google_vignette.
3. Фото для презентації взято з мережі Інтернет, вільний доступ.
4. Кадри із фільмів за казкою Оскара Уайльда «Хлопчик-зірка». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zg3U1eJ8Qw0>, https://www.youtube.com/watch?v=c_qEVeEcCHg.

Номінація «Розробка уроку зарубіжної літератури для 5–9 класів НУШ»

Олена Мордух,

учитель Любимівського ЗПЗСО Бериславського району,
Херсонська область

Історія пошуку себе і свого призначення Урок за твором Анни Гавальди «35 кіло надії» (7 клас)

УДК 373.5.016:821.09(44)(092)ГАВАЛЬДА

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.6.351364>

Тема: Грегуар Дюбоск на шляху дорослішання. Сходінки становлення особистості (за твором Анни Гавальди «35 кіло надії»)

Форма уроку: урок аналізу художнього тексту з елементами дискусії.

Мета: проаналізувати етапи дорослішання головного героя Грегуара Дюбоска, визначити його риси характеру та життєві пріоритети, розвивати навички цитатної характеристики та вміння формулювати власні висновки.

Обладнання: презентація «Грегуар Дюбоск на шляху дорослішання», картки з цитатами, аркуші для групової роботи.

Хід уроку

I. Організаційний момент

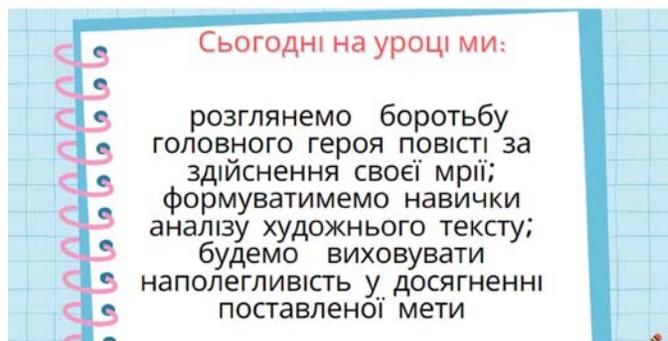
II. Мотивація навчальної діяльності

Вступне слово вчителя. Сьогодні ми продовжимо обговорення важливих етапів життя Грегуара Дюбоска. Його історія — це історія пошуку себе і своєї мрії, незважаючи на перешкоди.

• «Асоціативний куц» («Дороги дорослішання»):

Завдання: Назвати асоціації, які виникають у зв'язку з поняттям «Шлях дорослішання» (відповідальність,

© Олена Мордух, 2025

помилки, вибір, мрія, самостійність, школа, допомога тощо).

III. Актуалізація опорних знань.

• *Інтерактивний метод «Мозковий штурм» («Бесіда за змістом»):*

Завдання: швидко відтворити основні події, які найбільше вплинули на Грегуара на початку його шляху.

Орієнтовні питання

— Як Грегуар ставився до школи?

— Що стало для нього найбільшою підтримкою?

— Які люди відіграли ключову роль у його житті?

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

ПРАЦЕМО НАД ЗМІСТОМ ТВОРУ

Чому Грегуар ріс нещасним і самотнім?
Поясніть ставлення Грегуара до школи
Які труднощі і випробування спиткали Грегуара в

Хто вірив у Грегуара і як ця віра допомогла йому в житті?
Як батьки ставилися до Грегуара? Чому стосунки батьків і Грегуара були напруженими?
Як слова дорослих впливали на поведінку Грегуара?

Визначення етапів становлення. Основа: сходинки дорослішання головного героя з презентації.

• **Метод «Сходинки успіху»:**

На дошці або у презентації зображено «сходинки». Завдання: визначити та підписати ключові етапи, які пройшов Грегуар, щоб стати більш дорослим і відповідальним. Наприклад:

1. Ненависть до школи.
2. Знайомство з майстернею дідуся.
3. Рішення написати листа директору.
4. Вступ до технічної школи.

Обговорюється значення кожного етапу у формуванні його особистості.

IV. Опрацювання навчального матеріалу

Аналіз образу героя. Основа: цитатна характеристика героя з презентації.

• **Метод «Спільний проєкт» (Робота в малих групах)**

Клас ділиться на 3 групи. Кожна група отримує набір цитат (або слайди з презентації, що містять цитати) та завдання:

Група 1. Риси Грегуара, пов'язані з його ставленням до навчання та інтелекту.

Група 2. Риси Грегуара, пов'язані з його емоційним світом (ставлення до дідуся, батьків).

Група 3. Риси Грегуара, пов'язані з його практичними навичками та мрією.

Презентація: Групи зачитують цитати та на їхній основі доводять відповідні риси характеру.

Шановний директоре школи Граншан!

Я дуже хотів би вчитися у Вашій школі, але знаю, що це неможливо, тому що в мене дуже погана успішність. Я бачив у рекламі Вашої школи, що у Вас слюсарні й столярні майстерні, кабінет інформатики, теплиці й таке інше.

Оцінки, на моє переконання, - не головне в житті. Важливіше знати, чого ти хочеш у житті. Мені дуже хочеться вчитися у Вас, тому що в Граншані мені буде найкраще - так я думаю. Я не дуже гладкий, у мене 35 кіло надії.

З найкращими побажаннями, Грегуар Дюбоск.

P. S.: Я вперше в житті прошу до школи, сам не розумію, що це зі мною, мабуть, захворів.

P. S.: Посилаю Вам креслення машинки для чистки бананів, яку я сам зробив, коли мені було сім років».

ГРЕГУАР ДЮБОСК - 13-ЛІТНІЙ ХЛОПЧИК, ЯКОМУ ДОВЕЛОСЯ ЗІБРАТИ ВСІ СИЛИ І ЗРОБИТИ КРОК, ПЕРЕСТУПИТИ ЧЕРЕЗ СЕБЕ І ВИКОНАТИ ОБІЦЯНКУ ЗАРАДИ ЄДИНОЇ ЛЮДИНИ, ЯКА ЙОГО ПІДТРИМУВАЛА - ДІДА ЛЕОНА.

ПРОТЕ ДОРОГА ДО ЦЬОГО КРОКУ ВИЯВИЛАСЯ НЕЛЕГКОЮ І ТРИВАЛОЮ: МУКИ У ШКОЛІ, ПОСТІЙНІ СКАНДАЛИ У РОДИНІ, РОЗЧАРУВАННЯ ДОРОГОЇ ЛЮДИНИ, А НАЙГОЛОВНІШЕ - ЗНЕВІРА У САМОГО СЕБЕ.

Сходинки дорослішання Грегуара

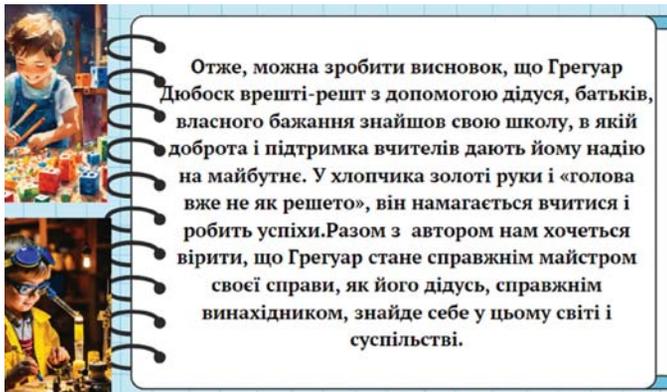

- Ліцей Граншан
- Коледж Жан-Мулен
- Середня школа
- Молодша школа
- Старша група дитячого

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Висновки

Фінальна бесіда, що підсумовує головні висновки щодо життєвого шляху Грегуара.

V. Рефлексія навчальної діяльності.

Метод «Незакінчене речення»: учні обирають одне з речень і продовжують його, підбиваючи підсумки уроку:

- «Сьогодні на уроці я зрозумів / ла, що дорослішання — це...»
- «Головний урок, який я виношу з історії Грегуара, — це...»
- «Найбільше мені запам'яталася...» (частина презентації, цитата, вид роботи).

VI. Домашнє завдання.

Написати міні-твір-роздум (5—7 речень) на тему: «Що я візьму з досвіду Грегуара Дюбоска у своє життя?».

Презентація:

<https://vseosvita.ua/library/hrehuar-diubosk-na-shliakhu-doroslishannia-770932.html>

Номінація «Розробка уроку зарубіжної літератури для 5—9 класів НУШ»

Людмила Руденко,

вчитель-методист зарубіжної літератури,
Комунальний заклад «Фортеча гімназія
Кропивницької міської ради», м. Кропивницький

Літайте вище за межі буденності... Урок за твором Річарда Баха «Чайка Джонатан Лівінгстон» (8 клас)

УДК 373.5.016:821.09(73)(092)БАХ

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.6.351365>

Тема: Сюжет твору Річарда Баха як філософська метафора людського буття.

(Навчальна програма розроблена (укладач Руденко Л. В.) на основі модельної навчальної програми

© Людмила Руденко, 2025

«Зарубіжна література. 5—9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О. М., Ісаєва О. О., Клименко Ж. В., Мацевко-Бекерська Л. В., Юлдашева Л. П., Рудницька Н. П., Турянця В. Г., Тіхоненко С. О., Вітко М. І., Джангобекова Т. А.), рекомендованої Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 10.10.2023 № 1226)

Мета: ознайомити з творчістю американського письменника Річарда Баха, засвоїти сюжет притчі «Чайка Джонатан Лівінгстон», її філософський мотив; розвивати навички аналізу художнього твору, виразного читання; виховувати активну життєву позицію.

Ціннісно-етичні орієнтири: самопізнання та вдосконалення.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Обладнання: підручник: Зарубіжна література : підруч. для 8 кл. закл. заг. серед. освіти / [Ольга Ніколенко, Лідія Мацевко-Бекерська, Наталія Рудницька та ін.]; за ред. док. філол. н., проф. Ольги Ніколенко. — Київ : ВЦ «Академія», 2025. — 288 с. : іл.; книга Р. Баха «Чайка Джонатан Лівінгстон»; презентація; музичне оформлення вірша Ліни Костенко «Крила».

Тип уроку: комбінований.

Міжпредметні зв'язки: зарубіжна література — українська література, музичне мистецтво, історія.

*Істинному Джонатану —
Чайці, що живе у кожному з нас.
Річард Бах (посвята до повісті-притчі
«Чайка Джонатан Лівінгстон»)*

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент.

II. Мотивація навчальної діяльності.

1. Асоціації: Уважно подивіться на «хмару слів». Яке слово першим впало вам у око? Які асоціації викликало це слово?

2. Хвилинка ерудита (повідомлення учнів):

— Йоганн Себастьян Бах — німецький композитор, органіст і скрипаль, один із творців світової музичної класики, вважається одним із найвидатніших композиторів світу (31.03.1685—28.07.1750 рр.)

— Девід Лівінгстон (19.03.1813—01.05.1873 рр.) — шотландський місіонер і знаменитий дослідник Африки. Його відкриття — географічні, технічні, медичні та соціальні — складають величезний корпус знань, який і досі не втратив наукової цінності.

Іменем Лівінгстона були названі міста Лівінгстон (Марамба) в Замбії і Лівінгстонія в Малаві, а також водоспади в нижній течії Конго і гори на північно-східному березі озера Ньяса.

3. Прогнозування: Як, на вашу думку, про кого, про що йтиметься сьогодні на уроці?

III. Оголошення теми і мети уроку.

Сьогодні ми ознайомимося з творчістю Річарда Баха та його повістю «Чайка Джонатан Лівінгстон» (Запис теми уроку та епіграфа).

IV. Засвоєння нових знань/

Слово вчителя

Річард Бах — письменник, що навчив світ літати. Його книги стали маяками для шукачів свободи та сенсу життя. Його творчість пов'язана з польотами та літанням у метафоричному контексті.

Це американський письменник і філософ. Професійний пілот. З дитинства захоплювався авіацією. Політ — ключова тема його творчості. Його твори поєднують пригоди, філософію та вічний пошук сенсу життя, закликаючи читача до самопізнання та вдосконалення свого життя.

Презентація групи біографів «Життя як політ».

Річард Дейвіс Бах нар. 23 червня 1936 в Оук Парку штат Іллінойс.

Син Роланда Баха, колишнього капелана армії США, та Руфі (Шоу) Бах. По материній лінії Річард Бах є прямим нащадком великого німецького композитора Йогана Себастьяна Баха. 1955 року Річард Бах вступив до Університету штату Каліфорнія в Лонг-Біч, де навчався протягом чотирьох наступних років і брав уроки пілотування літака.

Річард з дитинства був справжнім фанатом літаків.

У 17 років, побачивши плакат із зображенням літака і написом:

«Ти можеш літати!», він вперше піднявся в небо на аматорському біплані.

У 1956-59 роках працював пілотом у Військово-повітряних Силах США. У 1960-х очолював Асоціацію старовинних літаків, а також працював пілотом-каскадером, авіаінструктором, учасником розважальних польотів на Середньому Заході, де він пропонував прогулянку польоти на біплані.

Також писав і продавав статті журналам. А всесвітньо відомим Річард Бах став після публікації філософської притчі «Чайка Джонатан Лівінгстон» (1970).

31 серпня 2012 року літак, за штурвалом якого був сам письменник, потрапив у авіакатастрофу. Річард Бах отримав черепно-мозкову травму і переломи і був госпіталізований на 4 місяці. Він повідомив, що досвід зустрічі зі смертю надихнув його до закінчення четвертої частини повісті «Чайка Джонатан Лівінгстон».

Сенкан. Підсумуємо знання про Р.Баха.

Актуалізація опорних знань.

«Чайка Джонатан Лівінгстон» — повість-притча, що зробила крилатим не одне покоління. Вона стала бестселером. Прототип головного героя — Джонатан Лівінгстон — найкращий пілот 1920-30 рр.

Теорія літератури.

Пригадаємо:

Притча — це короткий твір алегорично-повчального характеру, який у прихованій формі доводить певні цінності життя та містить моральний урок.

Алегорія — це іносказання, художній засіб, який полягає у зображенні абстрактних понять через конкретні образи реального життя.

«Проклади місток»

— Який твір-притчу якого письменника-пілота ми вивчали у 7 класі? («Маленький принц» Антуана де-Сент Екзюпері)

— Маленький принц відвідав багато планет, шукаючи відповідь на запитання: «В чому сенс буття?» Чи запам'ятались вам філософські вислови з цього твору? Пригадайте. («Встав уранці, умився, привів себе до ладу — й одразу ж упорядкуй свою планету», «Лише серце добре бачить. Найголовні-

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

шого не побачиш очима», «Ти назавжди береш на себе відповідальність за тих, кого приручив»).

Видатний митець Антуан де Сент-Екзюпері стверджував: «Досконалість — це не тоді, коли немає чого додати, а тоді, коли нема чого забрати». Будемо з'ясувати, що таке «ДОСКОНАЛІСТЬ», на думку Баха.

Словникова робота

Досконалий — бездоганний, той, хто має повний набір позитивних якостей і досяг найвищого рівня довершеності.

Анчоус — дрібна морська риба родини анчоусових.

1 миля = 1,609344 кілометр.

1 фут = 30.48 см.

Піке — стрімкий політ літака майже вертикально вниз.

Мертва петля — фігура вищого пілотажу, замкнена крива у вертикальній площині.

Бесіда на перевірку первинного сприйняття повісті.

- Ви прочитали 1 частину повісті «Чайка Джонатан Лівінгстон» Прокоментуйте, який із цих афоризмів не підходить чайці Джонатан: біла ворона; чорна вівця; не від світу цього; одного поля ягоди? Чому?
- Що означають інші словосполучення? Чи почувалися ви «білою вороною»?

Аналітичне дослідження повісті-притчі

«Чайка Джонатан Лівінгстон»

Слово вчителя

Композиція твору відображає три сходинки духовного вдосконалення Джонатана Лівінгстона:

— Перша частина зображує духовне пробудження Чайки Джонатана Лівінгстона;

— Друга частина присвячена зображенню прекрасних Небес, які допомагають Джонатану зрозуміти головне: його можливості безмежні. До процесу пізнання залучаються не тільки тіло, інтелект, але й дух, тому наблизитись до знань, за Р.Бахом, — це означає здобути цілісність, досконалість.

— У третій частині твору Джонатан приймає рішення повернутися з пташиного Раю на Землю, щоб навчити охочих майстерності польоту і пробудити в них прагнення до досконалості. Незабаром він передає роль наставника першому учневі Флетчеру Лінду, а сам залишає земний світ заради подальшого шляху вдосконалення.

Аналіз 1 частини

Тож вперед, за Чайкою Джонатан!

Бесіда

— Де відбуваються події твору? (На березі моря).
Прочитаємо початок повісті (до слів «...тренуючись у низькому польоті»).

Початок створення опорної схеми.

— Назвіть і запишіть дійових осіб твору (Згряя і Джонатан).

- Що вирізняло Джонатана серед чайок? (Головне — не їжа, а вдосконалення польоту).
- Письменник уже в другому абзаці звертає нашу увагу на протистояння Джонатана Згряї. Які мовні, художні засоби використовує Бах для цього? (*Епітет — самотній, протиставний сполучник а*).
- Чи розумів хто-небудь Джонатана у прагненні до знань, до вдосконалення?
- А батьки підтримували? Прочитайте, яку пораду вони давали чайці.
- Чи намагається Джонатан прислухатися до порад батьків? Прочитайте, як і чим це закінчилося (*Жадібність до знань*).
- Чи були вдалими його спроби навчитися літати? (*Не завжди, бо він дуже часто падав*.) Доведіть. (*«Він хотів знати все... світовий рекорд швидкості для морських чайок!»*).
- Що стало найбільшою його перемогою? (*Він установив світовий рекорд*).
- Завдяки чому? Запишіть. (*Завдяки працездатності, наполегливості, сміливості, прагнення до знань*).
- Яке відкриття зробив Джонатан під час нічних польотів? (*«Короткі крила. Короткі крила сокола! Ось тобі й відповідь. Який я був дурний! Усе, що мені треба, — це маленьке, крихітне крило; все, що мені треба, — це скласти крила, так, щоб у польоті ворушити самими кінчиками! Короткі крила»*).
- Чи зупиняється Джонатан на досягнутому? Що відчуває? (*Він продовжує тренування і відчуває радість, гордість*).
- Що йому вдалося опанувати, чого не могла жодна чайка? (Фігурні польоти).
- Що ще вивчив Джонатан?
- Прочитайте, що подумав задоволений Джонатан, коли стемніло і він пішов на посадку.
- Які риси характеру втілено в образі головного героя? Запишіть.
- Чи вдалося Джонатану поділитися зі Згряєю тим, що відкрив? Прочитайте. (*«Тим часом Згряя збиралася на Велику Раду... «Ти нам більш не брат, — нарешті промовили чайки одна по одній, а потім з поважним виглядом затулили собі вуха і повернулися до нього спинами»*).
- Що насмілювався сказати Лівінгстон на Великій Раді? До чого закликає? (*Бути вільними, відкривати нове, пізнати сенс буття*).
- Чому Згряя не підтримує Джонатана і називає його відступником? (*Згряя не хоче нічого міняти в своєму житті, інших чайок все задовольняє*).
- Що засмутило вигнання? (*Чайки втратили можливість пізнати щось нове, вони «відмовилися повірити в чарівну красу польоту, хоча їм варто було тільки відкрити очі, щоб її побачити»*).
- Чи шкодує Джонатан, що він живе на самоті? Доведіть. (*Ні, адже він навчився літати, спати в повітрі, тримати курс уночі, мандрувати разом із вітром і прориватися до світлого чистого неба*).

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

- Що зрозумів Лівінгстон? («...що тільки нудьга, страх і злість скорочують життя чайок; а сам він був вільним від цього тягара й тому прожив довгий щасливий вік»).
- З'ясуйте головний конфлікт повісті. Між ким цей конфлікт? (Згряя — Джонатан).
- Подумайте, чому ім'я має лише Джонатан.
- Аллегорією кого є Згряя? (Сірої маси людей із непереборною жадобою їжі).
- А Лівінгстон? (Людина, яка прагне до знань, досконалості).

Висновок. Тобто, конфлікт між сірою масою людей (Згряя) та особистістю (Джонатан)

Аллегоричні образи притчі

Джонатан — людина, яка прагне до знань, досконалості.

Згряя чайок із непереборною жадобою їжі — повсякденне життя.

Крила — символ свободи, волі, духовності.

Політ Джонатана — свобода, необмеженість дій.

Прагнення Джонатана вдосконалювати свій політ — це наше бажання вирватись із дріб'язкової суєти, пізнати сенс життя й осмислити своє місце в суспільстві.

Робота з епіграфом

- Поясніть, як ви зрозуміли епіграф уроку. (Прагнення до самопізнання, до вдосконалення свого життя живе в кожній людині.)

V. Систематизація та узагальнення вивченого.

- Послухайте музичне оформлення вірша Ліни Костенко «Крила». (3.10 хв.)

Бесіда з учнями

Слухаючи пісню, ви, мабуть, звернули увагу на символічне значення «людських крил».

- Чим людські крила відрізняються від пташиних? Як про це говориться в поезії? (Людські крила з правди, чесності, довір'я, з вірності в коханні, з вічного поривання, із щирості, щедрості, з пісні або з надії, або з поезії, або з мрії).
- Для чого людині потрібні крила, адже вона не літає? (Образ крил має не пряме, а метафоричне значення як символ мрії, натхнення, піднесення, творчої праці, це духовні крила людини).
- У яких випадках говорять, що в людини виростили крила за плечима? (Тоді, коли хтось відчуває приплив сил, енергії, натхнення для великих звершень.)
- А кого в наш складний для України і всіх українців час ми можемо назвати крилатими? (Воїнів, волонтерів). Чому?

Робота в парах

В українській мові є багато фразеологізмів зі словом «крила». Пригадайте їх або знайдіть. Запишіть. Поясніть значення фразеологізму.

VI. Підбиття підсумків уроку.

І ліричний герой Ліни Костенко, і чайка Джонатан Лівінгстон стали крилатими, тобто такими, хто усвідомив перевагу духовного над матеріальним. Тому ліричному герою Ліни Костенко «грунту не треба», а Джонатан зрозумів, що він вільний, бо межі досконалості немає.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Літайте вище за межі буденності...

Джонатан Лівінгстон — це метафора кожного з нас. Хмара слів, з якої ми почали, — карта світу духу, прагнень та вічної подорожі до досконалості.

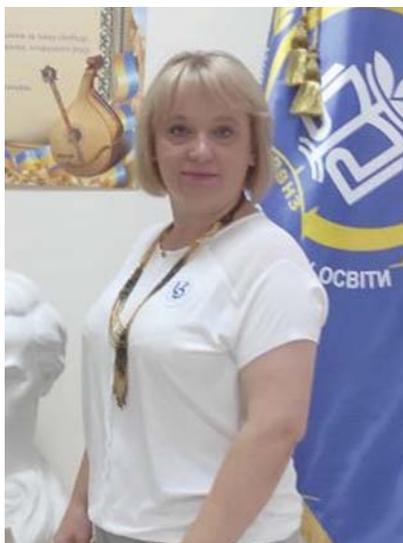
VII. Домашнє завдання

1. Прочитати «Чайка Джонатан Лівінгстон».
2. Написати мінітвір на тему «Досконалості немає меж».

Список використаних джерел:

Підручник: Зарубіжна література : підруч. для 8 кл. закл. заг. серед. освіти / [Ольга Ніколенко, Лідія Мацевко-Бекерська, Наталія Рудницька та ін.]; за ред. док. філол. н., проф. Ольги Ніколенко. — Київ : ВЦ «Академія», 2025. — 288 с. : іл.
https://youtu.be/6IA1srO-J1w?si=xWSWi_5-xTS40xSs
<https://dovidka.biz.ua/richard-devid-bah-biografiya/>
<https://www.ukrplib.com.ua/world/printit.php?tid=1738&page=3>
<https://www.google.com/search?q=%D1%84%D0%BE%D1%82%D0%BE+%D1%80%D1%96%D1%87%D0%B0%D1%80%D0%B4%D0%B0+%D0%B1%D0%B0%D1%85%D0%B0&oq=&aqs=chrome.2.69i59i450l8.216093j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8&safe=active&ssui=on>

Номінація «Розробка уроку української літератури для 10—11 класів»

Ольга Гордієнко,

учителька української мови та літератури, вища кваліфікаційна категорія, учитель-методист, Нікольська гімназія «Софія» з загальноосвітньою школою I ступеня № 2 Нікольської селищної ради Донецької області

Гра закінчилася. Почалося життя. Психологічна трансформація героя в новелі Івана Франка «Сойчине крило»: між естетством і правдою почуття (10 клас, профільний рівень)

УДК 373.5.016:821.09.161.2.18/19.(092)ФРАНКО
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.6.351367>

Урок створено за модельною навчальною програмою з української літератури Г. О. Усатенко, А. М. Фасолі та підручником В. Пахаренка.

© Людмила Руденко, 2025

Мета уроку:

навчальна

- поглибити знання учнів про зміст і художні особливості новели Івана Франка «Сойчине крило»;
- проаналізувати твір в єдності змісту і форми з урахуванням принципу діалогічності;
- виявити синтез епічного, ліричного та драматичного начал у творі;
- простежити психологічну трансформацію персонажів.

розвивальна

- розвивати навички інтерпретації художнього тексту;
- формувати вміння аргументовано висловлювати власну думку;
- удосконалювати емоційний інтелект і читацьку чутливість.

виховна

- осмислити проблему вибору між «зручним» життям і справжнім почуттям;

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

- утвердити ідею внутрішньої гідності людини, здатної до каяття й духовного оновлення.

Тип уроку: урок-аналітична студія з елементами психологічного аналізу, інтерпретації та творчої взаємодії.

Обладнання: текст новели (друкований або електронний); застосунок Mentimeter; картки.

Очікувані результати:

Учень / учениця:

- знає зміст та художні особливості новели «Сойчине крило»;
- аналізує твір у єдності змісту і форми, враховуючи діалог автора, героя й читача;
- називає та коментує художні засоби вираження почуттів (символ, деталь, внутрішній монолог, епістолярність);
- пояснює психологічну колізію твору в контексті проблеми гри та природності;
- формулює власне ставлення до життєвого вибору героїв.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. Вступ. Налаштування (3–4 хв.)

Мета етапу: ввести учнів у метафору гри, активувати особистісний досвід.

Учитель. Шановні десятикласники й десятикласниці! Сьогодні я не пропоную вам одразу говорити про сюжет чи персонажів. Я пропоную почати з іншого — з відчуття.

Прийом «Провокаційне твердження» (за допомогою Mentimeter)

Життя можна прожити як витончену гру — і не програти.

Учні обирають позицію: погоджуюсь / не погоджуюсь / вагаюся.

Аргументи учні вводять у форму Mentimeter як 1–2 ключові слова / фрази, які вчитель виводить на екран у формі хмари слів для обговорення. Короткі аргументи (2–3 репліки) висловлюють за бажанням.

Учитель. Новела Івана Франка «Сойчине крило» — це історія не лише про кохання. Це історія про момент, коли гра раптово закінчується і починається життя. Наприкінці уроку я попрошу вас відповісти не на літературне, а на життєве запитання: *Чи завжди біль — це поразка, чи іноді це єдиний спосіб залишитися гідним свого імені?* Почнімо.

II. Актуалізація тексту «Герой До Почуття» (5 хв.)

Мета етапу: зафіксувати вихідну психологічну точку.

Учитель. Перш ніж говорити про лист, про біль і вибір, нам потрібно зупинитися на стартовій точці. Спробуймо побачити героя до того, як у його життя втручається почуття. Уявіть: жодного листа ще немає. Є тільки він — зі своїм способом жити, думати, відчувати. Як би ви описали цю людину? Не подіями — словами. Доберіть п'ять-шість характеристик, які створюють психологічний портрет естета — людини, що обрала гру, дистанцію і контроль замість ризику почуття. Працюємо коротко. Ваші слова — це точка, з якої почнеться вся подальша трансформація.

Мінізавдання «Портрет естета». Учні та учениці добирають 5–6 слів-характеристик героя до листа.

Учителька Ольга Гордієнко
на уроці з учнями
Нікольської гімназії «Софія»
(Донецька область)

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

III. Аналітичний блок (18–25 хв.)

Мета: показати момент зламу гри.

Учитель. Ми окреслили героя до почуття — людину, яка живе в режимі гри, контролю і дистанції. А тепер уявімо момент, коли в цю ретельно вибудовану рівновагу раптово входить чужий голос. Це лист. Саме з нього починається тріщина, після якої гра вже не працює.

Зараз ви працюєте в малих групах. У кожній групі — своє питання, але мета одна: зрозуміти, що саме ламає лист. Не переказуйте текст. Шукайте психологічний ефект. Звертайте увагу не лише на те, що сказано, а й на те, як це сказано.

3.1. Робота в малих групах (10–15 хв.)

Кожна група отримує питання і готує свій виступ.

Група 1. Що руйнує лист?

Завдання: визначте, які основи «витонченої гри» та естетичної позиції головного героя порушує лист від Сойки.

Група 2. Які художні засоби працюють на напругу?

Завдання: знайдіть у тексті листа художні засоби, які перетворюють ліричне сприйняття на драму, створюючи внутрішній конфлікт.

Група 3. Які емоції він запускає?

Завдання: назвіть ключові емоції, які охоплюють героя під час читання листа, і проаналізуйте, як вони впливають на його «тріщину» та «внутрішній конфлікт».

Група 4. Чому герой не може «відкласти» цей досвід?

Завдання: поясніть, чому для героя, який звик до інтелектуальної гри та контролю, цей лист стає не

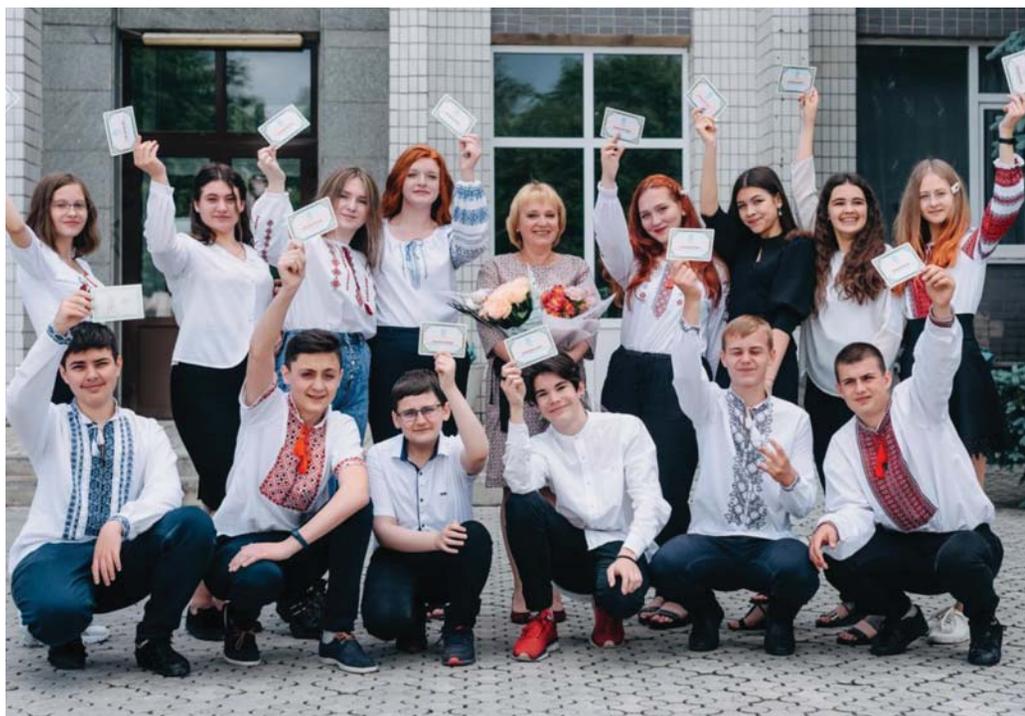
просто неприємністю, а моментом, що вимагає вибору та прийняття відповідальності.

Учитель (після виступу груп). Зверніть увагу на ключовий момент: уся історія розгортається через епістолярну форму, через листи. Це не просто прийом, це вторгнення живого слова в задалегідь продуману гру. Ми бачимо, як ліричне сприйняття стосунків швидко трансформується в напружену драму, що веде до внутрішнього конфлікту. Фактично, гра не витримує правдивого слова. Як тільки герої починають говорити відверто, ілюзії руйнуються і починається шлях до справжньої трансформації.

3.2. Робота в парах. Прийом «До й після» (6–10 хв.)

Учитель. Зараз ми використаємо прийом «До й Після», щоб порівняти героя на початку, у стані гри, і на фінальному етапі гідності. Подумайте, будь ласка: коли герой був у своїй удаваній силі, в ілюзіях, а

Учителька Ольга Гордієнко з учнями Нікольської гімназії «Софія» (Донецька область)

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

коли він виявив справжню внутрішню міць? Чи стає він слабшим, коли руйнуються його маски та ілюзії? Чи, навпаки, він стає людянішим, бо приймає свої помилки і відповідальність? Ваше завдання: визначте, чим герой володів, коли його життя було «витонченою грою», а почуття — «контрольованою дистанцією». Це те, що він втрачає під тиском правди, висловленої в листі. З'ясуйте, що набуває герой, коли руйнуються його ілюзії і він приймає свою провину та відповідальність. Заповніть таблицю (використовуючи картку або візуальну схему): зафіксуйте 5–7 ключових понять / характеристик у кожному стовпчику.

Пари отримують картки, на яких фіксують думки в ході обговорення. Далі фронтально обговорюються результати роботи пар.

Учитель. За результатами проведеної роботи підсумуймо: у чому полягає справжня ціна людяності та гідності в новелі «Сойчине крило»?

IV. Рефлексія «Діалог із собою» (5 хв.)

Мета: сприяти самоаналізу, усвідомленню власних емоцій та прийняттю відповідальності через ідентифікацію себе з етапами художнього тексту.

Учитель. Ми завершуємо роботу над новелою «Сойчине крило» глибоким самоаналізом. Для цього подивіться на цю модель «Спіраль трансформації», оберіть один етап спіралі, який зрозумілий найбільше або викликає внутрішній опір. Подумайте й поясніть: чому саме цей етап, що в ньому найважче, чи завжди гідність означає «повернення»?

V. Підсумок уроку (2 хв.)

Учитель. Ми з вами пройшли сьогодні важливий шлях: від легковажної гри до внутрішнього перелому — тріщини і, нарешті, до гідності. Ви побачили, що на цьому шляху неминучі біль, сором і, що найважливіше, вибір. Але ми з'ясували, що саме цей шлях робить героя не слабшим, а людянішим.

Пам'ятайте, гра не витримує живого слова. І як тільки людина наважується скинути маску й почати говорити правду, її життя переходить зі стану ілюзії у стан справжнього буття.

Таким чином, ключовий висновок нашого сьогоднішнього уроку та, ймовірно, головний урок «Сойчиного крила», звучить так: «Сойчине крило» — це новела про людину, яка наважилася вийти з гри й прийняти життя з його болем, відповідальністю і правдою.

VI. Коментар до домашнього завдання (3–4 хв.)

Рівень 4–6 балів (одне на вибір):

1. Впишіть із тексту оповідання по одній цитаті, яка найкраще ілюструє сутність двох ключових етапів: «Гра» та «Тріщина».
2. Письмово поясніть одним-двома реченнями, чому епістолярна форма (листи) стала «вторгненням життя» в стосунки героїв.

Рівень 7–9 балів (одне на вибір):

1. Складіть таблицю, в якій порівняйте стан героя до («Гра») і після («Гідність») трансформації.
2. Напишіть невеликий роздум (5–7 речень) «Чи стає герой слабшим, чи людянішим?» Сформулюйте чітку тезу та підкріпіть її 2–3 аргументами на основі тексту та спіралі трансформації.

Рівень 10–12 балів (одне на вибір):

1. Створіть власну «Спіраль трансформації» (3–5 етапів) для іншого літературного персонажа (на вибір) або для якогось актуального соціального явища / проблеми, що вимагає виходу з «гри» та прийняття відповідальності.
2. Напишіть есе (1 стор.) «Правда й біль як ціна за гідність: як оповідання «Сойчине крило» пояснює, чому «гра не витримує живого слова?» (розкрийте метафору «гри», поясніть роль правди та обґрунтуйте, чому гідність є кінцевим етапом, а не поверненням до минулого)

Номінація «Сценарій позакласного заходу для 10—11 класів»

Людмила Гуменюк,

учитель української мови та літератури,
Віньковецький ліцей Віньковецької селищної ради,
Хмельницька область

Літературне дефіле. Інтерактивна перерва до Дня української писемності та мови (10 клас)

УДК 37.091.3:379.81

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.6.351368>

Педагогічний стаж 30 років, категорія вища, звання «Старший вчитель». Маю чудових, креативних, артистичних учнів, які надихають на творчість. Інтерактивний захід «Літературне дефіле» ми проводили до Дня української мови.

Мета: формувати розуміння важливості української мови, без якої не може існувати народ і Україна як держава; розширювати знання про багатство та красу рідної мови; спонукати учнів до розвитку творчих здібностей; виховувати почуття патріотизму, національної гордості, любові до рідного краю, глибоку повагу до рідної мови.

Обладнання: національний чоловічий та жіночий одяг, вишиті рушники, музика.

Ведуча 1. Добрий день, шановні добродії та добродійки!

У нашому ліцеї триває тиждень української мови та літератури.

Ведуча 2. Книги — морська глибина.

Хто в них пірне аж до дна,
Той, хоч і труду мав досить,
Дивнії перли виносить.

(І. Франко)

Ведуча 1. Сьогодні до нас у гості завітали персонажі відомих творів української літератури. Зустрічаймо!

Ведуча 2. Першими на наш імпровізований подійм виходять герої поеми І. Котляревського «Енеїда»

*Еней був парубок моторний
І хлопець хоч куди козак.
Удавсь на всеє він проворний,
Завзятіший од всіх бурлак.*

Ведуча 1. Зустрічайте персонажів п'єси Івана Котляревського «Наталка Полтавка». На подіумі Наталка та її мати Горпина Терпилиха.

«Золото не дівка! Окрім того, що красива, розумна, моторна і до всякого діла дотепна, яке у неї добре серце, як вона поважає матір свою, шанує всіх старших...»

Ведуча 2. Сьогодні з нами Галя та Стеха — героїні п'єси Тараса Шевченка «Назар Стодоля».

«Ми поїдемо туди, де нема і не буде ні полковника, ні батька твого, де тільки одна воля, одна воля та щастя! О, як ми будемо гарно жити!»

Ведуча 1. Вітаємо персонажів першого історичного роману в українській літературі «Чорна рада» Пантелеймона Куліша — Якими Сомка та Івана Шрама.

«Ніхто не зважає на правду, усі шукають зиску, а я хочу, щоб була сила й слава для України!»

Ведуча 2. На подіумі — ціла родина. Ви здогадалися, хто це? Так, це сім'я Кайдашів із повісті Івана Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я». Зустрічайте: Маруся Кайдашиха, Омелько Кайдаш, їхні сини Карпо та Лаврін, невістки Мотря та Мелашка.

«Не чорна хмара із синього моря наступала, то виступала Мотря з Карпом із-за своєї хати до тину. Не сиза хмара над дібровою вставала. То наближалася до тину стара видроока Кайдашиха. А за нею вибігла з хати Мелашка з Лавріном...»

Ведуча 1. А як же без баби Параски та баби Палажки — головних героїнь оповідань Нечуя-Левицького!

«Ой, люди добрі! Що мені на світі божому робить? Не можна, не можна за лихими сусідами на селі вдержатись. Хоч зараз спродуйся, пакуйся та вибирайся на кубанські степи! Але ніхто мені так не допік аж до живих печінок, як ота капосна баба Палажка Солов'їха.»

Ведуча 2. Відчуваю, що зараз зал вибухне бурхливими оплесками... бо на подіум виходять герої п'єси Михайла Старицького «За двома зайцями». Зустрічайте — Свирид Петрович Голохвастов та Проня Прокопівна Сірко з подругами та наймишкою Химкою.

— Горю, палаю созерцаю вас, Проню Прокоповно.
Стань те ж моєю женою!

— Я согласна.

Ведуча 1. В образах літературних героїв були учні 10-А класу. Оплески акторам!

Дякую за увагу. До нових зустрічей!

Олена Гвоздікова,

учителька зарубіжної літератури,
учителька вищої категорії, учителька-методистка,
Нікопольська гімназія № 7 Нікопольської
міської ради, Дніпропетровська область

Професійна спільнота — це наш креативний ресурс

УДК 37.091.12.011.3-051:8]:316.472.4

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.6.351369>

Олена Валеріївна Гвоздікова — талановита вчителька-методистка, авторка підручників і програм,

© Олена Гвоздікова, 2025

а ще керівниця однієї з найбільших професійних фейсбук спільнот в Україні «Лінгвістичні смаколики». Щодня ця професійна спільнота зростає і стає все цікавішою. У чому ж секрет успіху Олени Гвоздікової? Що дає їй натхнення і силу до життя? Редакція вирішила дізнатися про це в неї самої.

Скільки років Ви у професії?

Тридцять шостий першOVERесневий дзвоник покликав мене до школи в 2025 році. А насправді все

почалось раніше, під час педагогічної практики на четвертому курсі навчання в Криворізькому державному педагогічному інституті. За підсумками першого семестру група, в якій я навчалась, була нагороджена екскурсією. Тому на практику я з'явилась на день пізніше, коли класи й вчителі були розподілені. Так я опинилась на практиці у вчительки, яка на той час перебувала на лікарняному. На заміну на перший урок — мову — прислали вчительку математики, а на другий — літературу — ніхто з вчителів не з'явився. Але на задній парті сиділа дівчинка-практикантка. Діти чекали, що ж буде? І був урок. Уже після нього завуч попросила на короткий час підмінити вчительку. Вчителька вийшла з лікарняного, дуже зраділа мені — і знов пішла на лікарняний. Так і вийшло, що там, де мої однокурсники й однокурсниці провели обов'язкові 10 уроків, я мала їх більше ста, 24 години на тиждень... Але разом із проведеними уроками, перевіреними зошитами та втому прийшло розуміння: «Мені це подобається! Це те, чим я хочу займатися!». Наступного року, навчаючись на п'ятому курсі інституту, я із великим задоволенням працювала в цій школі.

Учителька Олена Гвоздікова
на дистанційному уроці з учнями Нікопольської гімназії № 7

Чи планували Ви стати вчителькою?

Так, стати вчителькою я хотіла завжди, із самого дитинства. Спочатку я вчила всі свої іграшки: садила їх в ряд, читала й переказувала їм книжки. Потім від мого «педагогічного впливу» потерпали сусідські діти. Тут вже не обійшлося лише книжками, бо ми ще й приклади розв'язували, а дошколу слугували ворота сусідського гаража. Крейди в нас не було, шкрябати ворота шматком цеглини було суворо заборонено, тому писали ми намоченою в воді ганчіркою. Чи подобалось це дітям, уже ніхто й не скаже, але «вчителька» була в захваті.

Перші роки роботи більшу прихильність у мене викликало викладання мови. Так сталося, що в інституті була дуже компетентна викладачка з методики мови, а от викладати методику літератури запросили двох вчителів. Пізніше я працювала з ними в одній школі, вони були дуже гарними вчителями із власними методиками, діти обожнювали їхні уроки. Але для вишу потрібен був інший підхід. Тому наш курс був більше методично підготовленим саме до викладання мови. Та й у школі, де я почала працювати після закінчення вишу, була чудова вчителька літератури, а мені залишилась для викладання мова. Але я розуміла, що не

можна зациклюватися лише на цьому, треба рухатися далі, розвиватися. Тому моя відпустка для догляду за дитиною перетворилась на школу самоосвіти. Заручившись підтримкою шкільної подруги, яка працювала в бібліотеці, я брала в читацькій залі фахові журнали і самостійно їх опрацьовувала. Читала всі статті, записувала цікаві прийоми роботи. Як пізніше виявилось, недарма я це робила, бо вийшла на роботу й отримала навантаження здебільшого з годинами зарубіжної літератури.

Як виникла ідея створення професійної групи вчителів у соціальній мережі?

Ідея створення професійної спільноти в фейсбуці виникла спонтанно, під час перевірки олімпіадних робіт. Говорили про талановитих учнів і учениць, перечитували роботи, згадували вчителів, які працювали з дітьми. Тоді й подумали, що нам є чим поділитися одне з одним. Так розпочалась моя щоденна праця: ділилась тим, що мала, створювала нове, експериментувала, запрошувала до співпраці й завжди дякувала тим, хто відгукнувся, поділившись своїми напрацюваннями, просто порадив, що отримав потрібний для уроків матеріал. Але згодом виявилось, що частина вчителів зарубіжної літератури за браком годин почали викладати українську мову та літературу. Тоді ми з модераторкою групи Світланою Зелінською вирішили, що треба розширювати простір. Та й міжпредметні зв'язки мови й літератур потрібні й корисні. Але ж де філологи, там і бібліотекарі. Тому в групі з'явилися матеріали для них. А скільки серед вчителів-філологів класних керівників — не злічити. Так до групи завітали й ті, кому потрібні матеріали з виховання й вікової психології. Спочатку збирали матеріали за теками, а потім виникли кейси і цілий сайт «Смаколики до уроків літератури». Нині група «Лінгвістичні смаколики» налічує майже 95 тисяч освітян України та інших країн світу.

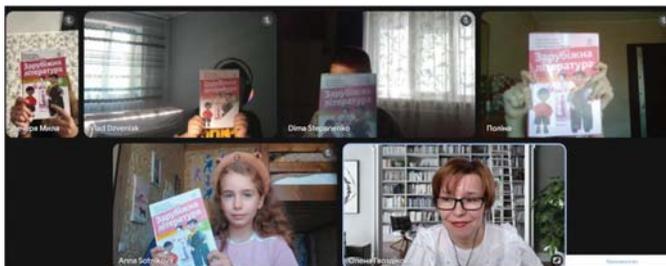
За роки існування в групі склалися певні традиції. Уже понад п'ять років щоранку ми вітаємося. З початком повномасштабного вторгнення вітання зникли. Але згодом ми цю традицію поновили, бо побачити хоча б два слова «Доброго ранку!» від людей, які за ці роки стали добрими друзями, було справжньою радістю і втіхою. На початку існування групи була в нас традиція дякувати авторам тижня. Це так надихало й спонукало до творчості! З початком війни довелося від неї відмовитися, бо на формування списку йшло дуже багато часу. Але все одно впевнена: людина, яка витратила свій власний час і ресурс на створення будь-якого матеріалу, вправи, картки, тесту чи презентації, поділилась ним із колегами, заслуговує на вдячність.

Як відбулося Ваше знайомство із авторським колективом під керівництвом Ольги Ніколенко?

Уперше ім'я та прізвище керівниці потужного авторського колективу Ольги Ніколенко ввійшло в моє життя із підготовкою показового уроку за п'єсою Г. Ібсена «Ляльковий дім». Усі показові уроки я готую

Творча лабораторія вчителя

тривалий час: ретельно збираю матеріал, перечитую й переосмислюю сам твір, продумую прийоми та форми роботи на уроці. Тоді придумала, що учениці розповідатимуть історію Нори в різні періоди її життя від першої особи з часу перебування в батьківському домі до моменту дії п'єси і майбутнього. Вийшло неймовірно цікаво, бо в кінці до обговорення майбутнього Нори підключилися й гості, які були присутні на уроці. Готових рішень не було, натомість зачитала мудру поезію Ольги Ніколенко, присвячену цій героїні. Друге знайомство відбулося із читанням журналу «Всесвітня література і культура в школі». Це було потужне джерело натхнення, сповнене краси слова й мистецтва. Та й під час боротьби за право внести предмет «Зарубіжна література» в типовий навчальний план попереду була Ольга Миколаївна. А коли пролунав дзвінок із запрошенням долучитися до роботи авторського колективу, це для мене було великою несподіванкою. Колись я мріяла, що, готуючись до уроку, матиму скарбничку завдань, які зможу використати на тому чи іншому етапі. Тепер мені запропонували стати наповнювачкою цієї скарбнички. Я довго вагалась, чи вийде в мене, чи потрібна буде моя праця, та врешті-решт погодилась. Сьогодні колектив готується уже до роботи в 9 класі НУШ.

Учителька Олена Гвоздікова
на дистанційному уроці з учнями Нікопольської гімназії № 7

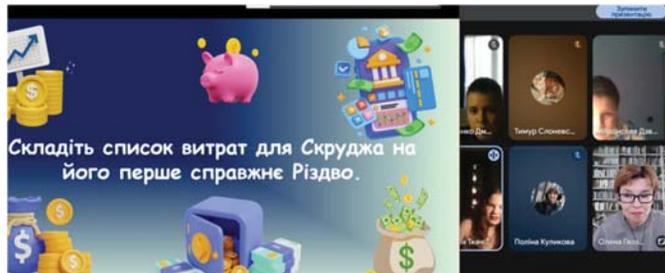
Що спонукало Вас звернутися до створення онлайн-завдань?

У різноманітні інтерактивні ігри, як-от: доміно, лото, бінго, створення ланцюжків і літературних грон, складання філвордів, мої учні та учениці грали завжди. Але одного разу я стала помічати, що не все добре на уроках, знизилась цікавість. Наче як діти вдають, що навчаються. Знов почала читати, шукати способи зацікавлення предметом. Коли діти вперше побачили, що телефон на уроці — не забавка, а спосіб перевірки знань, почалися зміни. А згодом за допомогою телефонів вони ще й почали здобувати знання: дивитися експрес-уроки, презентації, грати в розроблені мною ігри, самостійно створювати ментальні карти — з'явилося відчуття, що дітям це відгукується й цікаво. Так почалося моє занурення в комп'ютерний всесвіт. Звичайно, є чому вчитися і в чому вдосконалюватися, але головна моя мета — щоб дітям було не тільки цікаво грати й отримувати миттєвий результат, а й здобувати знання за допомогою ігор. Звичайний тест може перетворитися в навчальний, якщо дитина роз-

горне підручник і знайде в ньому відповідь на запитання. А ще на дітей магічно діють слова: «Зробила тільки для вас!». Очі загоряються у всіх!

Як Ви ставитеся до дистанційної освіти?

З початку повномасштабного вторгнення я бачу своїх учнів і учениць лише на моніторі комп'ютера. Добре розумію, як дітям важко тривалий час сидіти за комп'ютером, спочатку на уроці, а потім — виконуючи домашні завдання. І для того щоб їм було комфортно та цікаво навчатися дистанційно, потрібно багато знати й уміти самому вчителю. Це й про те, що учні / учениці повинні мати вибір, який спосіб обрати для свого навчання: дитина може розгорнути підручник, прочитати кілька сторінок тексту, а кілька наступних прослухати. Та й інтонацію до читання поезії добрати, слідуючи за досвідченим читцем або актором / акторкою. Або ж можна прослухати експрес-урок, чи подивитися мультимедійну презентацію, чи прочитати статтю підручника, а потім виконати кілька завдань. Усе це, а також пазли, ребуси, вікторини, хмарки слів та інші матеріали можна знайти на онлайн-платформах до підручників «Зарубіжна література» авторського колективу під керівництвом професорки Ольги Ніколенко. За роки роботи вони стали нам рідними й близькими, наче дітлахи: «Полліанна», «Емма», «Плейтен», «Джонатан», скоро народиться ще одна ... Безмежно радію, що наша з колегами робота дає вчителю або вчительці змогу урізноманітнити навчання дітей та дає перейти на новий рівень викладання.

Учителька Олена Гвоздікова
на дистанційному уроці з учнями Нікопольської гімназії № 7

Поділіться Вашими планами на майбутнє...

Сьогодні план на майбутнє у мене лише один — мирне життя в рідній Україні. Щодня намагаюся зробити все, що від мене залежить, щоб це стало найшвидше. Але лише окремо моїх чи ваших зусиль мало, потрібно єднання і спільна робота. Така, як у тих двох колективах, до яких маю честь належати: педагогічний колектив моєї гімназії № 7 міста Нікополя та авторський колектив підручників «Зарубіжна література» та «Література (українська та зарубіжна)» під керівництвом професорки Ольги Миколаївни Ніколенко. Вдячна й ще одному колективу, який створила сама, — колективу учасників і учасниць групи «Лінгвістичні смаколики». Тож гуртуймося, будьмо сильними, бережімо й шануймо одне одного!

Віталіна Козієва,

учитель української мови та літератури, зарубіжної літератури,
Новодонецький заклад загальної середньої освіти I—III ступенів
Новодонецької селищної ради Донецької області,
викладач української мови та літератури
Олександрівський професійний аграрний ліцей

Простір для самовираження Дудли як вид творчої роботи на уроках літератури

УДК 37.091.33-028.22:82

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.6.351372>

Останнім часом досить популярною формою роботи на уроках літератури стали дудли. І це зрозуміло. Насамперед, вони розвивають візуальне мислення. Замість того щоб просто слухати чи читати, учні можуть створювати візуальні образи, які дають змогу краще зрозуміти персонажів, події чи ідеї твору. Наприклад, можна передати ключові моменти сюжету або намалювати портрет героя так, як його уявляє учень.

Крім того, використання і створення дудлів стимулює асоціативне мислення. Дудли допомагають знайти зв'язок між літературним текстом та особистими асоціаціями, переживаннями чи символами. А відомо, що поєднання візуальної та вербальної інформації сприяє не тільки міцнішому запам'ятовуванню інформації, й її осмисленню.

Нарешті, що дуже важливо, дудли забезпечують простір для самовираження. Кожен учень отримує можливість проявити своє унікальне бачення та інтерпретацію твору, не обмежуючись лише письмовою формою. Це робить вивчення літератури більш особистим і цікавим.

Пропонуємо увазі читачів роботи наших учениць — одинадцятикласниць Новодонецького закладу загальної середньої освіти I-III ступенів №16 Новодонецької селищної ради Донецької області **Альони та Альбіни САПЕШКО**.

Ясунарі Кавабата.
«Павутинка»

Роберт Шеклі.
«Запах думок»

© Віталіна Козієва, 2025

Творча лабораторія вчителя

Антуан де Сент-Екзюпері.
«Маленький принц»

Мігель де Сервантес.
«Дон Кіхот»

Вільям Шекспір.
«Ромео і Джульєтта»

Вільям Шекспір.
«Гамлет»

Оскар Вайлд.
«Портрет Доріана Грея»

Ернест Гемінгвей.
«Старий і море»

Франц Кафка.
«Перетворення»

Теодор Амадей Гофман.
«Крихітка Цахес на ім'я Цинобер»

Надія Базильська,

учителька, поетка, співавторка підручників із зарубіжної літератури, інтегрованого курсу літератури, посібників з української мови та літератури, авторка та ведуча вебінарів для освітян України, авторка творчих зошитів, дидактичних матеріалів, адміністраторка фб-спільноти «Літературний сад»

Сила оповіді: креативні техніки сторітелінгу на уроках мови та літератури

УДК 373.5.016:81:821

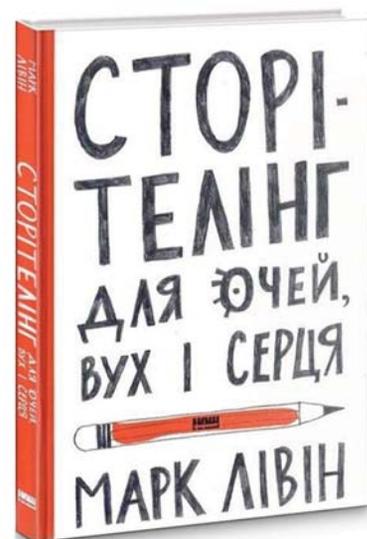
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.6.351375>

У сучасній освіті дедалі більшої ваги набувають методи навчання, що активізують емоційне залучення та критичне мислення учнів. Одним із таких ефективних підходів є сторітелінг — мистецтво розповіді історій, яке органічно поєднується з вивченням літератури. Використання елементів сторітелінгу на уроках літератури сприяє глибшому розумінню художніх текстів, розвитку мовленнєвих навичок і формуванню стійкого інтересу до читання.

Справжнім помічником та натхненником для вчителя-словесника є книга Марка Лівіна «Сторітелінг для очей, вух і серця». Автор не лише цікаво розповідає про те, як людина побудувала особисті взаємини з історіями, чому спочатку було слово, про що були перші історії, які ролі вони виконували, для чого історіям цінності, які сюжети світової літератури є носіями таких цінностей, що таке індивідуальність та усвідомленість, як вони сприяють сторітелінгу і завдяки чому історії стали масовими, а й ділиться секретами «хорошої історії». Бо, на думку автора, саме вони правлять світом людей.

Людям потрібні історії для того, щоб пізнавати себе через досвід і називати речі зручними іменами. Історія — це скринька, до якої ми складаємо усе, що для нас важливо. Вона проходила еволюцію разом з людиною, бо для виживання людству необхідні були інформація, знання про світ.

© Надія Базильська, 2025

«У мене є слово, через яке я будую світ, є досвід, у якому я перебуваю певний час, а через уяву та фантазію я можу спробувати усе це пояснити. Завдяки історії можна передати цінності, об'єднавши увесь досвід людини за 1000 років історії, а за допомогою цінностей можна зрозуміти, у що я вірю і на основі віри зрозуміти сенс того, що роблю».

Через які ж сюжети можуть втілюватися цінності?

Письменник Крістофер Букер у книжці «7 основних сюжетів» виділяє такі:

- 1) перемога над чудовиськом;
- 2) з гряди в князі;
- 3) пригода;
- 4) подорож та повернення;
- 5) комедія;
- 6) трагедія;
- 7) відродження.

Сукупність таких історій лягла в основу культури і релігії, з яких вийшли держави, вони створюють колективні цінності, через які твориться майбутнє.

Базильока Н. М.

Через які сюжети можуть втілюватися цінності?

Згідно з книгою Крістофера Бувера «7 основних сюжетів» є сім універсальних сюжетних архетипів:

<p>01 Перемога над чудовиськом</p> <p>Герой бореться з монстром і пермагає його, отримуючи винагороду.</p> 	<p>02 З Івана у пана</p> <p>Герой, який починає з низького соціального попозення, досягає високого статусу.</p> 	<p>03 Квест / Пригода</p> <p>Герой проходить важке випробування, щоб досягти своєї мети.</p>
<p>04 Подорож і повернення</p> <p>Персонаж потрапляє в невідомий світ і повертається додому, переживши пригоди.</p> 	<p>05 Комедія</p> <p>Сюжет, заснований на непорозумінні та плутанині, що призводять до комічних ситуацій і щасливого завершення.</p> 	<p>06 Трагедія</p> <p>Головний герой зазнає краху, розчарування або навіть гине.</p>
<p>07 Відродження</p> <p>Герой, який перебуває під владою прокляття або темних сил, звільняється від них завдяки дію або внутрішнім змінам.</p> 		

Для вчителя важливо пояснити учням різницю між цими сюжетними архетипами та допомогти дібрати свої приклади з вивчених творів.

Базильока Н. М.

Запишіть власні приклади з вивчених творів:

<p>01 Перемога над чудовиськом</p>	<p>02 З Івана у пана</p>	<p>03 Квест / Пригода</p>
<p>04 Подорож і повернення</p> 	<p>05 Комедія</p>	<p>06 Трагедія</p>
<p>07 Відродження</p> 		

«Існує лише 36 драматичних ситуацій, за якими може розвиватись сюжет вашої книги», — стверджував французький театральний критик Жорж Польші у 1895 році. А Борхес писав у своєму есеї «Чотири цикли», що існує лише 4 типи сюжетів: історії, які вічно переповідатимуться в літературі, і хоч скільки б нам залишилося жити, ми будемо повторювати саме їх у різному вигляді.

Тож я підготувала для учнів завдання, які не тільки допомагають усвідомити жанрові особливості художніх творів, а й сприяють формуванню умінь самостійно створювати власні історії, розвиваючи креативність, мовлення та навички сторітелінгу.

«Знайди ситуацію в літературі»

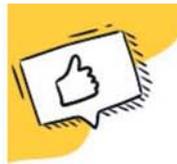
Мета: навчитися розпізнавати драматичні ситуації у відомих творах.

Завдання: оберіть 3 із 36 драматичних ситуацій Жоржа Польші. Знайдіть приклади цих ситуацій у творах, які ви читали (з української або світової літератури). Коротко запишіть:

- назву твору;
- персонажів, які беруть участь у ситуації;
- у чому полягає конфлікт;
- як ця ситуація розв'язується.

«Створи власну сцену»

Мета: розвивати навички творчого письма та драматургії.

36 драматичних ситуацій

1. Благання
2. Порятунок
3. Помста за злочин
4. Помста близькому за близького
5. Переслідування
6. Раптове лихо
7. Жертва жорстокості чи безталання
8. Бунт
9. Відважна спроба
10. Викрадення
11. Тасмниця
12. Досягнення
13. Ненависть
14. Суперництво
15. Убивчий перелюб
16. Божевілля
17. Згубна необережність
18. Мимовільне кровозмішання
19. Випадкове вбивство близького
20. Самопожертви в ім'я ідеалізму

21. Самопожертва заради близьких
22. Жертва пристрасті та близьких чи кохання через необхідність
23. Суперництва нерівних
24. Перелюб
25. Злочин
26. Не кохання
27. Відкриття безчесті коханої людини
28. Перешкоди в коханні
29. Любов до ворога
30. Честолюбство
31. Богоборництво
32. Безпідставні ревності
33. Судова помилка
34. Каяття
35. Віднайдений загублений
36. Втрата близьких чи коханих

Базильська Н. М.

Борхес "Чотири цикли"

Завдання: оберіть одну з 36 драматичних ситуацій. Створіть сцену (1–2 сторінки) або діалог, у якому реалізовано цю ситуацію. Наприкінці коротко поясніть, яку саме ситуацію ви використали та як її проявлено у вашій сцені.

«Мікс»

Мета: розвивати уяву й логічне мислення.

Завдання: оберіть дві різні ситуації (наприклад, «Помста за злочин» + «Розкаяння»). Придумайте сюжет історії, у якому обидві ситуації переплітаються. Напишіть короткий синопсис (5–7 речень) або зробіть схему конфліктів.

«Обговорення в групах»

Мета: побачити універсальність сюжетів у різних культурах.

Завдання: об'єднайтеся в 4 групи. Кожна група отримує один тип сюжету.

- Наведіть 2–3 приклади творів (з літератури чи кіно), які відповідають цьому типу.
- Поясніть, у чому полягає основний конфлікт і як він розв'язується.
- Підготуйте коротку (2–3 хвилини) презентацію з прикладами.

«1 сюжет — багато історій»

- Оберіть один із чотирьох типів сюжетів Борхеса.
- Напишіть короткий текст (5–7 речень), який відповідає цьому типу, але перенесіть його у сучасний контекст (наприклад, у шкільне життя, соціальну мережу, космічні подорожі тощо).
- Потім обговоріть, як змінився зміст, чи збереглася суть сюжету.

«Порівняльний аналіз»

- Оберіть відомий твір (наприклад, «Одіссея», «Гаррі Поттер», «Маленький принц»).
- Визначте, якому типу сюжету Борхеса він відповідає.
- Поясніть, чому саме: які мотиви, події, герої чи структура сюжету це підтверджують.

Дискусія: «Чи справді всі історії можна звести до чотирьох?»

Мета: розвинути критичне мислення і вміння аргументувати позицію.

Завдання:

- Оберіть улюблену книгу або фільм.
- Спробуйте визначити, до якого з чотирьох типів його можна віднести.
- Якщо він не підходить до жодного, — аргументуйте, чому Борхес міг помилятися.

Завдяки еволюції людства і зміни суспільного укладу великого значення набувають почуття та цінність емоційного досвіду, зростає емпатія, змінюється наратив людини: від безсилля, покори природі людина переходить до більшої відповідальності та свідомої готовності отримувати досвід.

На думку українського письменника Любка Дереша, хороша історія — це насамперед смачно розказана історія, у ній ти маєш з першого речення відчути, що провалюєшся туди, куди треба, через інтонацію оповідача, через обставини і місце дії, або, можливо, завдяки героям чи самій темі. Ми прагнемо таких історій, які змінюють наше почуття і залишають по собі довгий глибокий післясмак. Парадоксальність історії, яка змушує вертатись до неї в думках знову і знову, — прекрасна ознака ясності недосказаності, що додає їй шарму, бо так ти стаєш її співтворцем.

Базильська Н. М.

Любка Дереш

Поради для автора

- Дивувати з першого речення;
- Бути чесним і природним
- Залишати можливість співтворчості для читачів
- Писати з гумором
- Бути грамотним і працювати над своїм стилем

Якості вправного оповідача

- Розуміння життя = легкість розповіді
- Емпатія
- Впевненість, що маєш право розповісти історію

Кожна добре розказана історія має внутрішню цінність для читача. Вона не просто передає події, а впливає на наше мислення, почуття та сприйняття світу. Можна виокремити три основні цінності:

1. Інформаційна цінність.

Історія, яку ви розповіли, дає людині важливу інформацію. Наприклад, щоденні новини допомагають приймати рішення, ознайомлюють з інноваціями і загалом залишають нас у темі того, куди рухається наш світ.

2. Емоційна цінність.

Полягає в здатності історії впливати на внутрішній світ людини, викликати почуття та переживання, які залишають глибокий слід у пам'яті читача. Книжка допомагає людині не лише пізнавати світ, а й краще розуміти саму себе. Читач співпереживає героям, радіє їхнім перемогам, сумує через втрати, відчуває страх,

надію або захоплення. Такі емоції розвивають емпатію — уміння співчувати іншим, розуміти чужі почуття й переживання. Через образи та ситуації, описані в книжках, людина вчиться бачити світ очима інших. Чужа історія також може стати підтримкою у складні моменти життя. Вона заспокоює, надихає, дає відчуття, що ти не самотній у своїх переживаннях.

3. Естетична цінність.

Книжка — це не лише носій інформації, а й мистецький об'єкт. По-перше, зовнішній вигляд книжки (обкладинка, шрифт, ілюстрації, якість паперу) формує перше враження і викликає емоційний відгук. Красива книжка привертає увагу, заохочує взяти її до рук і розпочати читання. Так естетика стає «містком» між читачем і сенсами. По-друге, художнє оформлення допомагає глибше сприйняти текст. Гармонійне поєднання дизайну та змісту підсилює настрій твору, робить читання більш цілісним і виразним. Ілюстрації, композиція сторінок, навіть вибір кольорів можуть підкреслювати ідеї автора й сприяти кращому розумінню прочитаного. По-третє, естетична цінність книжки виховує смак і почуття прекрасного. Особливо це важливо для дітей та молоді, адже через книжку вони вчаться помічати красу, цінувати мистецтво й акуратність, формують культурні орієнтири.

Важливо, що хороші історії мають зазвичай хоча б одну цінність, а великі історії мають усі три: вони дають знання, переживання і ще вони дуже красиві, гарно написані.

Завдання для учнів

1. Визнач цінність історії

Прочитай уривок із книжки або розглянь її обкладинку. Визнач, яку цінність вона має насамперед:

- інформаційну
- естетичну
- емоційну

Обґрунтуй свою відповідь 2—3 реченнями.

2. Таблиця «Три цінності книжки»

Заповни таблицю після ознайомлення з книжкою:

Вид цінності	Що саме в книжці це підтверджує
Інформаційна	Які знання або факти ти отримав
Естетична	Що в оформленні або мові є красивим
Емоційна	Які почуття викликала книжка

3. Знайди відповідність

Поєднай опис із видом цінності книжки:

1. Книжка викликає співчуття до героїв, змушує замислитися над їхніми вчинками.
2. Книжка містить цікаві факти, дати, пояснення явищ.
3. Книжка має гарні ілюстрації, виразну мову, привабливий дизайн.

Інформаційна / Естетична / Емоційна

4. Моя думка

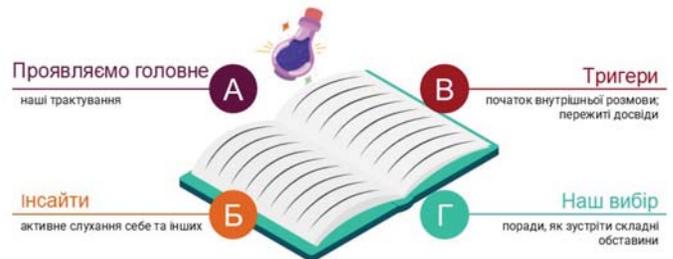
Дай відповідь на запитання:

- Чого ця книжка мене навчила? (інформаційна цінність)
- Що в ній було найкрасивішим? (естетична цінність)
- Які почуття вона в мене викликала? (емоційна цінність)

5. Мініесе

Напиши коротке есе на тему: «Яку цінність має для мене ця книжка і чому?»

Еліксир правди: про що ця книга?

Письменник Олександр Михед вчить, що хороша історія говорить через особистий досвід про досвід багатьох, вона розповідає певний сюжет із повсякденного життя реального чи вигаданого, який міг би трапитися з будь-ким з нас. Тому він радить 8 звичок, які розвинув у собі, працюючи з історіями:

8 корисних звичок письменника:

Отже, сторітелінг на уроках літератури перетворює навчання на живий і захопливий процес. Читаючи й аналізуючи чужі історії, учні не лише вчаться розуміти будову тексту, художні засоби та логіку оповіді, а й застосовують це у власній творчості. Так література не лише навчає читати й мислити, а й формує вміння гарно, послідовно та виразно писати, «одягати свої думки у текст».

Сторітелінг допомагає учням краще зрозуміти художній твір, а ще — відчути його емоційно, побачити в ньому відображення власного досвіду. Через історії література стає ближчою, зрозумілішою та по-справжньому значущою для кожного учня.

Наталія Рудніцька,

учителька-методистка української мови та літератури,
зарубіжної літератури,
Кам'янець-Подільський ліцей № 17

Критичне мислення на уроках літератури: від ідеї до практики

УДК 373.5.016:821.09(100)

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.6.351379>

У сучасній школі учитель літератури — це модератор смислів, дискусій і виборів, які має продукувати людина нового покоління. Саме тому критичне мислення перетворилося на базову освітню потребу. Не «що автор хотів сказати чи яка ідея твору», а *чому ми так це розуміємо, чи може бути інакше і які цінності за цим стоять*.

Термін «критичне мислення» найчастіше пов'язують з американським філософом і педагогом Джоном Дьюї. На початку ХХ століття він увів поняття *рефлексивного мислення* — здатності людини свідомо аналізувати досвід, ставити запитання, сумніватися і робити обґрунтовані висновки. Дьюї вважав навчання не накопиченням фактів, а активним процесом їх осмислення.

У другій половині ХХ століття ідеї Дьюї розвинули Бенджамін Блум (через таксономію освітніх цілей), Роберт Енніс, Річард Пол та Лінда Елдер, які систематизували навички критичного мислення: аналіз, оцінювання, аргументацію, уміння бачити альтернативи. У педагогіці з'явилися такі моделі, як *question-based learning*, *problem-based learning*, дискусії, дебати, кейс-методи.

Ми переконані, література є ідеальним простором для розвитку критичного мислення. Методика викладання літератури однією з перших підхопила ці ідеї. Чому? Бо художній текст — це завжди багатозначність, конфлікт інтерпретацій і моральний вибір. У світовій і українській дидактиці поступово відбувається зсув:

© Наталія Рудніцька, 2025

- від репродуктивних запитань → до відкритих;
- від «правильної відповіді» → до аргументованої позиції;
- від пасивного читання → до діалогу з текстом.

Саме так формуються завдання, що пропонують учневі стати співтворцем смислу, а не лише його споживачем.

Запропонована система завдань у картках для розвитку критичного мислення вибудована відповідно до природних етапів пізнання:

- «Чия правда?» — вчить бачити різні позиції та усвідомлювати суб'єктивність суджень;
- «Вибір цінностей» — переводить аналіз у площину особистісного сенсу;
- «Аналіз альтернатив» — активізує прогнозування й причинно-наслідкове мислення;
- «Погляд з іншого боку» — формує емпатію та толерантність до інакшості;
- «Що далі?» — відкриває простір для творчості, проектного мислення та самовираження.

Це не випадковий набір вправ, а методично вивірена модель, що поєднує класичні напрацювання світової педагогіки з вимогами сучасної української освіти.

Чому це працює саме з підлітками. Підлітковий вік — час запитань без фільтрів: про свободу, кохання, справедливість, себе в цьому світі. Завдання критичного мислення не дають готових відповідей — і в цьому їх сила. Вони дають учневі змогу думати вголос, сумніватися, змінювати позицію, шукати аргументи. А це і є справжня освіта, без прикрас.

Критичне мислення — не тренд і не додаток «за бажанням». Це інструмент виживання в інформаційному світі. А уроки літератури — ідеальна територія, де цей інструмент можна не лише відпрацювати, а й зробити його частиною особистості учня.

Отож, шановні колеги, якщо після уроку в дітей більше запитань, ніж відповідей, — ви все робите правильно!

Завдання із зарубіжної літератури для розвитку критичного мислення 9 клас

КАРТКА № 1

Жанри літератури

Частина 1. Чия правда?

У тексті наведено різні підходи до розуміння жанру:

- Раніше жанр вважали лише формальною ознакою (тільки форма твору).
- Сучасне літературознавство вважає, що жанр залежить і від форми, і від змісту.

Питання:

Яку думку ви вважаєте більш переконливою?

- Жанр — це лише зовнішні (формальні) ознаки твору.
  - Жанр — це поєднання форми та змісту.
  - Інша думка (напишіть).
- Обґрунтуйте свою думку (2-3 речення).

Частина 2. Вибір цінностей

Деякі літературознавці вважають, що жанри можуть повністю зникати або повністю змінюватись під впливом часу.

Як ви вважаєте, жанри літератури є сталими чи можуть змінюватись разом із суспільством?

- Жанри залишаються незмінними (це традиція).
- Жанри змінюються разом із розвитком культури.
- У жанрах поєднуються сталість і змінність.

Поясніть свою позицію.

Частина 3. Аналіз альтернатив

Відомо, що романи, поеми, сонети сильно змінювалися з часом.

Поміркуйте:

Що могло б статися, якби жанри ніколи не змінювалися?

Як це вплинуло б на літературу та її роль у житті людей?

Частина 4. Погляд з іншого боку

Спробуйте уявити себе теоретиком літератури, який жив / жила у часи Арістотеля (давнина) або Нікола Буало (XVII століття).

1. Оберіть період:

- Давнина (Арістотель)
- XVII століття (Буало)

2. Напишіть короткий монолог від імені людини того часу про те, що для вас означає жанр «*На мою думку, жанр—це...*».

Частина 5. Що далі?

У сучасній літературі жанри часто змішуються (наприклад, повість-казка або роман у віршах).

Запропонуйте власний «новий жанр» для сучасної літератури. Опишіть його коротко:

- Назва жанру.
- Що це за жанр? (Які елементи поєднує?)
- Які теми найкраще підходять для цього жанру?

КАРТКА № 2

Доба Просвітництва

Частина 1. Чия правда?

Просвітителі вірили, що:

- люди від природи добрі та рівні;
- суспільство спотворює людську природу;
- виховання, освіта й розум можуть змінити людину й суспільство.

Чи згодні ви з цими ідеями?

- Так, повністю.
- Частково (поясніть, з чим саме погоджуєтесь або ні).
- Ні, не погоджуюся.

Обґрунтуйте свою думку (мінімум 3 речення, але не більше 5).

Частина 2. Вибір цінностей

Просвітителі вважали, що розум, освіта і мораль можуть змінити весь світ.

Як ви думаєте, чи достатньо лише освіти та виховання, щоб подолати суспільні проблеми?

- Так, цього цілком достатньо.
  - Ні, потрібні ще інші чинники (наприклад, економічні, політичні).
  - Інша думка (напишіть):
- Поясніть свою точку зору.

Частина 3. Аналіз альтернатив

Просвітителі вірили, що ідеї розуму, моралі й освіти здатні об'єднати людство.

Уявіть ситуацію:

Якби ідеї Просвітництва повністю перемогли у світі, яким, на вашу думку, стало б сучасне суспільство?

Опишіть 2–3 можливі ознаки такого «ідеального світу».

Частина 4. Погляд з іншого боку

Уявіть, що ви — людина XVIII століття, яка критикує Просвітництво.

1. Оберіть позицію:

- Я — прихильник / прихильниця старих порядків (феодал, монарх тощо).
- Я — скептик, що сумнівається в ідеях Просвітництва.

2. Напишіть короткий монолог від імені цієї людини «*Я не згоден(-на) з просвітителями, бо...*»

Частина 5. Що далі?

Українські митці / мисткині XVIII ст. теж переймалися ідеями Просвітництва.

Завдання:

Уявіть, що один із українських діячів того часу (наприклад, Василь Гоголь-Яновський або Володимир Боровиковський) потрапив у XXI століття.

Як би він сприйняв сучасний світ?

Які проблеми, на вашу думку, він вважав би найважливішими нині?

Дидактичні матеріали

КАРТКА № 3

Ф. Шиллер «До радості»

Частина 1. Чия правда?

У поезії автор поєднує критику вад суспільства (деспотизму, несправедливості, лицемірства) з утвердженням оптимістичної віри в перемогу добра й людяності.

Питання:

Яку частину твору ви вважаєте найголовнішою?

- Викриття вад суспільства.
- Оспівування радості та єдності людства.
- Інше (напишіть):

Обґрунтуйте свою думку (2–3 речення).

Частина 2. Вибір цінностей

В оді Шиллера «радість» постає рушійною силою світу, символом єдності народів. Чи реально, на вашу думку, об'єднати все людство на засадах радості, добра і правди?

- Так, це можливо.
- Ні, це утопія.
- Потрібен баланс між ідеалом і реальністю.

Поясніть свою позицію.

Частина 3. Аналіз альтернатив

Уявіть, що замість «радості» поет обрав би інший символ (наприклад, «свободу», «мудрість» чи «боротьбу»).

Як би це змінило зміст та ідею твору?

Частина 4. Погляд з іншого боку

Спробуйте уявити себе людиною, яка жила у Європі кінця XVIII століття — доби революцій і змін. Напишіть короткий монолог «На мою думку, ода “До радості” — це...»

Частина 5. Що далі?

Твір Шиллера став гімном Європейського Союзу.

Уявіть, що Україна створює власний гімн-символ майбутнього.

- Можлива назва твору: _____
- Основна ідея (що об'єднує українців та світ):
- Які почуття має викликати цей гімн?

КАРТКА № 4

Й.-В. Гете «Травнева пісня»

Частина 1. Чия правда?

Й.-В. Гете показує природу як віддзеркалення душевного стану героя: одні вважають, що це поезія про кохання, інші — що це гімн природі.

Яку інтерпретацію ви вважаєте переконливішою?

- Це передусім любовна лірика.
- Це оспівування природи.
- Інше:

Обґрунтуйте позицію (2–3 речення).

Частина 2. Вибір цінностей

У поезії герой знаходить щастя в любові й гармонії з природою.

Що, на вашу думку, є надійним джерелом щастя?

- Природа й духовна єдність із нею.
- Любов, близькі стосунки з людиною.
- Внутрішня сила й самодостатність.

Поясніть свою думку.

Частина 3. Аналіз альтернатив

Уявіть, що Гете написав би не «Травневу пісню», а «Осінню пісню».

Яким був би настрій твору? Які символи він використав би?

Частина 4. Погляд з іншого боку

Напишіть короткий монолог від імені самої Природи у відповідь на слова ліричного героя: «Я Природа, і я хочу сказати тобі...»

Частина 5. Що далі?

У сучасному світі молоді автори / авторки створюють «урбаністичну поезію» — про місто, шум і ритм вулиць.

- Який вигляд мала би «Травнева пісня» у XXI столітті?
- Які образи замінили б квіти, пташині хори, світанок?
- Які теми залишилися б вічними?

КАРТКА № 5

Джонатан Свіфт «Мандри Лемюеля Гуллівера»

Частина 1. Чия правда?

У романі Свіфт висміює вади суспільства: марнославство, жорстокість, користоловство. Деякі дослідники вважають, що головна ідея твору — сатира на політику та суспільні порядки Англії XVIII ст., інші ж переконані, що це філософський твір про людину і людство загалом.

Яку думку ви поділяєте?

- Це політична сатира.
- Це філософський твір про людство.
- Інша думка:

Обґрунтуйте свою позицію (2–3 речення).

Частина 2. Вибір цінностей

У країні гуїгнмів розумні коні живуть у гармонії та порядку, а люди (егу) — символ грубості й аморальності.

Чи згодні ви з такою оцінкою людства?

- Так, у творі відображена правда про людські вади.
- Ні, люди здатні на добро і не заслуговують такого приниження.
- Потрібен баланс: люди недосконалі, але мають потенціал до розвитку.

Поясніть свою думку.

Частина 3. Аналіз альтернатив

Уявіть, що Свіфт описав би інші уявні країни — наприклад, світ, де панують діти, або світ, де правлять штучні створіння (роботи).

Які вади суспільства можна було б показати з допомогою таких образів?

Частина 4. Погляд з іншого боку

Спробуйте уявити себе людиною XVIII ст., яка щойно прочитала «Мандри Гуллівера».

Напишіть короткий монолог «На мою думку, у творі йдеться про...»

Частина 5. Що далі?

У XXI столітті «Мандри Гуллівера» можна було б переписати як антиутопію або фантастичний роман.

- Можлива назва сучасної версії:
- Які країни або світи у ній були б представлені?
- Які проблеми людства можна було б висміяти чи дослідити у сучасній версії твору?

КАРТКА № 6

Крістіне Нестлінгер «Маргаритко, моя квітка...»

Частина 1. Чия правда?

У творі порушується проблема підліткового самоствердження та стосунків молоді з дорослими. Одні вважають, що головний конфлікт — це нерозуміння між дітьми й батьками, інші — що це пошук власної ідентичності дівчинки.

Яку думку ви поділяєте?

- Це насамперед конфлікт поколінь.
- Це передусім історія дорослішання та пошуку себе.
- Інша думка:

Обґрунтуйте свою позицію (2—3 речення).

Частина 2. Вибір цінностей

Героїня твору стикається з нерозумінням, самотністю, потребою любові та підтримки.

Як ви вважаєте, що є найважливішим для підлітків у момент дорослішання?

- Довіра й підтримка батьків.
- Дружба й розуміння однолітків.
- Можливість висловлювати власну думку.
- Інше:

Поясніть свою відповідь.

Частина 3. Аналіз альтернатив

Уявіть, що події роману відбуваються не в Австрії 1970-х, а в Україні сьогодні. Які проблеми залишилися б такими самими, а які — змінилися б?

Частина 4. Погляд з іншого боку

Уявіть себе матір'ю / батьком героїні. Ви щойно дізналися про її переживання.

Напишіть короткий монолог «Я зрозумів / зрозуміла, що моя дитина потребує...»

Частина 5. Що далі?

Твір К. Нестлінгер завершується відкрито, залишаючи простір для роздумів.

- Якою могла б бути подальша доля Маргаритки?
- Що могло б допомогти їй стати щасливою?
- Які уроки з цієї історії можуть взяти сучасні підлітки?

КАРТКА № 7

Від романтизму до реалізму

Частина 1. Чия правда?

У літературознавстві існують різні підходи:

- Романтизм — це література мрії та ідеалу, де головне — внутрішній світ людини.
  - Реалізм — це література правди, де головне — показати життя таким, яким воно є.
- Яка думка вам ближча?
- Романтизм, адже без мрії й ідеалу література втрачає сенс.
  - Реалізм, бо мистецтво має правдиво відображати життя.
  - Інша думка:
- Обґрунтуйте свою позицію (2—3 речення).

Частина 2. Вибір цінностей

Романтики прагнули втекти від сірої буденності у світ високих ідеалів. Реалісти, навпаки, показували проблеми суспільства, щоб їх осмислити.

Що важливіше для сучасної людини:

- Мати ідеали, щоб надихатися й боротися.
  - Бачити правду життя, навіть якщо вона неприємна.
  - Потрібен баланс між ідеалом і реальністю.
- Поясніть свою думку.

Частина 3. Аналіз альтернатив

Уявіть: якби у XIX ст. не з'явився реалізм, а розвивався тільки романтизм, якою була б література?

А якщо навпаки — романтизму не існувало б, а панував лише реалізм?

Частина 4. Погляд з іншого боку

Уявіть себе письменником/цею XIX століття. Вам пропонують обрати — писати у стилі романтизму чи реалізму.

Напишіть короткий монолог «Я обираю цей напрям, бо...»

Частина 5. Що далі?

У XXI ст. межі між напрямками стерлися: у романах часто поєднуються і мрія, і правда.

- Яким міг би бути «новий напрям» літератури майбутнього?
- Які теми він би поєднав?
- Які проблеми сучасності він допоміг би осмислити?

КАРТКА № 8

Генріх Гейне

Частина 1. Чия правда?

У поезії Гейне поєднуються романтичні мотиви (кохання, природа, мрії) та іронія, критика дійсності.

Яку сторону його творчості ви вважаєте провідною?

- Романтичну (мрії, почуття, образи природи).
- Іронічну та критичну (сатира на суспільство, викриття ілюзій).

Дидактичні матеріали

- Іншу думку:
Обґрунтуйте свою позицію (2—3 речення).

Частина 2. Вибір цінностей

Гейне зображує почуття кохання в різних аспектах. Як ви вважаєте, якою має бути роль кохання в житті людини?

- Це джерело натхнення та сенс життя.
  - Це випробування, яке загартовує.
  - Це частина життя, але не єдина його цінність.
- Поясніть свою думку.

Частина 3. Аналіз альтернатив

Уявіть: якби Гейне писав без іронії, його поезія була б лише ніжною й романтичною. Що вона втратила б?

А якби він писав лише сатиру, без ліричних мотивів, що втратили б читачі?

Частина 4. Погляд з іншого боку

Спробуйте написати короткий монолог від імені ліричного героя Гейне «Я дивлюся на світ так, бо...»

Частина 5. Що далі?

Якби Генріх Гейне жив у XXI столітті, про що він писав би?

- Якими були б основні теми?
- Які образи він би використав?
- Чи залишилася б його іронія актуальною?

КАРТКА № 9

Дж. Байрон. Лірика

Частина 1. Чия правда?

Байрон оспівує свободу, кохання, природу, але водночас у його віршах відчуваються розчарування й сум.

Що, на вашу думку, головне в ліриці Байрона?

- Прагнення до свободи та бунт проти неволі.
- Особисті переживання і трагізм душі.
- Інше:

Обґрунтуйте свою позицію (2—3 речення).

Частина 2. Вибір цінностей

Байрон писав: «Свобода — мій ідол».

Чи можна пожертвувати власним спокоєм заради свободи?

- Так, свобода варта будь-якої ціни.
- Ні, особисте щастя важливіше.
- Потрібен баланс між особистим і суспільним.

Поясніть свій вибір.

Частина 3. Аналіз альтернатив

Уявіть, що Байрон замість романтизму писав би у стилі реалізму.

Які теми й образи залишилися б у його віршах? Що змінилося б кардинально?

Частина 4. Погляд з іншого боку

Напишіть короткий монолог від імені «байронічного героя» «Я не можу жити, бо світ...»

Частина 5. Що далі?

Яким був би «байронічний герой» у XXI столітті?

- Його характер:
- Його виклики:
- Чим би він надихав сучасних людей?

КАРТКА № 10

Дж. Байрон. «Мазепа»

Частина 1. Чия правда?

Поема Байрона «Мазепа» поєднує легенду про юність гетьмана з образом сильної зрілої особистості.

Що для вас у творі головніше?

- Романтичний сюжет про кохання і пригоди.
- Історія формування характеру майбутнього лідера.

• Інше:

Обґрунтуйте позицію (2—3 речення).

Частина 2. Вибір цінностей

У творі головний герой проходить через страждання і приниження, але саме це робить його сильним.

Чи можна сказати, що страждання — необхідна умова становлення особистості?

- Так, випробування загартовують людину.
- Ні, щастя й гармонія також формують характер.
- Усе залежить від самої людини.

Поясніть свій вибір.

Частина 3. Аналіз альтернатив

Уявіть, що Байрон описав би не юність Мазепи, а його політичну діяльність і боротьбу за незалежність України.

Як би це змінило зміст поеми?

Частина 4. Погляд з іншого боку

Напишіть короткий монолог від імені самого Мазепи (після випробувань) «Я вистояв, бо...»

Частина 5. Що далі?

Якби поема «Мазепа» була написана сьогодні, якою була б історія героя?

- Головна подія:
- Його вороги чи випробування:
- Його перемога:

КАРТКА № 11

Віктор Гюго «Собор Паризької Богоматері»

Частина 1. Чия правда?

Деякі літературознавці вважають головною темою роману трагедію кохання Есмеральди та Квазімодо, інші — образ Собору як символу історії та долі народу.

Яку думку ви поділяєте?

- Це насамперед роман про кохання.
- Це передусім роман про історію та культуру Франції.

• Інше:

Обґрунтуйте свою позицію (2—3 речення):

Частина 2. Суд цінностей

Квазімодо має потворну зовнішність, але прекрасну душу. Клод Фролло, навпаки, освічений і шанований, але морально спотворений.

Що для вас важливіше в людині?

- Зовнішність і соціальний статус.
  - Внутрішня краса й доброта.
  - Баланс між внутрішнім і зовнішнім.
- Поясніть свою думку.

Частина 3. Аналіз альтернатив

Уявіть, що головним героєм роману був би Феб Ша-топер.

Як би це змінило сюжет і проблематику твору?

Частина 4. Погляд з іншого боку

Напишіть короткий монолог від імені Собору «Я — свідок долі людей, і я хочу сказати, що...»

Частина 5. Що далі?

Якби Віктор Гюго писав роман у XXI столітті, які теми він порушив би?

Назва сучасного «Собору»:

- Головний конфлікт:
- Хто був би його сучасним Квазімодо?

КАРТКА № 12

Реалізм як літературний напрям

Частина 1. Чия правда?

Деякі дослідники вважають, що реалізм — це лише відмова від романтичних ідеалів і перехід до «сухого» опису дійсності.

Інші ж переконані, що реалізм — це глибоке дослідження суспільства і людської психології, новий погляд на світ.

Яку думку ви вважаєте більш переконливою?

- Реалізм — це лише протилежність романтизму, прагнення показати «голу правду».
  - Реалізм — це наукове й художнє дослідження життя, суспільства та характерів.
  - Інша думка (напишіть):
- Обґрунтуйте свою думку (2—3 речення).

Частина 2. Вибір цінностей

Реалісти прагнули правдиво показати життя: соціальні відносини, типові характери, залежність людини від обставин.

Що, на вашу думку, важливіше для письменника / письменниці?

- Показати життя таким, яким воно є, навіть без прикрас.
  - Шукати ідеали й надихати читачів.
  - Поєднувати правдивість та ідеали.
- Поясніть свою позицію.

Частина 3. Аналіз альтернатив

Уявіть, що реалізм у XIX столітті не з'явився і література продовжувала б бути лише романтичною.

- Якими були б тоді романи та поеми?

- Які теми залишилися б «у тіні»?
- Як це могло б вплинути на сприйняття суспільства людьми?

Частина 4. Погляд з іншого боку

Уявіть себе кимось із романтиків початку XIX століття, який / яка скептично ставиться до нового напрямку — реалізму.

Напишіть короткий монолог від його імені: «Я не погоджуюся з реалістами, бо...»

Частина 5. Що далі?

У XXI столітті реалістичні елементи часто поєднуються з фантастикою, іронією, документалістикою.

Завдання:

- Запропонуйте, яку сучасну тему можна було б розкрити в реалістичному романі у сучасних реаліях.
- Які типові образи (людей, середовища) могли б у ньому з'явитися в контексті сучасних реалій?

КАРТКА № 13

Оноре де Бальзак «Гобсек»

Частина 1. Чия правда?

У повісті «Гобсек» є дві основні лінії:

- одні дослідники вважають, що головна тема твору — влада грошей над людьми;
  - інші — що це насамперед глибокий психологічний портрет людини, одержимої жадібністю. Яку думку ви вважаєте більш переконливою?
  - «Гобсек» — це твір про руйнівну силу грошей у суспільстві.
  - «Гобсек» — це портрет людини, поневоленої пристрастю до накопичення.
  - Інша думка (вказіть):
- Обґрунтуйте свою позицію (2—3 речення).

Частина 2. Вибір цінностей

Гобсек має колосальну владу над людьми завдяки грошам. Він контролює їхні долі, угоди, життя.

Як ви вважаєте, гроші у творі — це...

- Інструмент влади, що показує моральне падіння суспільства.
- Символ людської слабкості й залежності.
- Просто реальна сила, на яку кожен / кожна мусить зважати.

Поясніть свою думку.

Частина 3. Аналіз альтернатив

Уявіть, що Гобсек проживав не у Франції XIX століття, а в сучасній Україні.

- У яких ролях він міг би з'явитися сьогодні?
- Як змінилися б його методи?
- Чи змінилася б суть його влади?

Частина 4. Погляд з іншого боку

Уявіть себе кимось із боржників / боржниць Гобсека, які потрапили до нього в залежність.

Напишіть короткий монолог від свого імені:

«Я прийшов / прийшла до нього, бо...»

Дидактичні матеріали

Частина 5. Що далі?

У сучасному світі є чимало «гобсеків» — фінансові корпорації, лихварі, інвестори, мікрокредитні організації тощо.

- Де сьогодні проявляється влада грошей так само потужно, як у творі?
- Як суспільство могло б запобігти «гобсеківщині» у XXI столітті?
- Яку роль відіграє особиста відповідальність у цій темі?

КАРТКА № 14

Шарлотта Бронте «Джейн Ейр»

Частина 1. Чия правда?

У романі «Джейн Ейр» героїня постає перед нами як:

- самостійна особистість, яка кидає виклик суспільним нормам;
  - емоційна, але принципова дівчина, яка не зраджує собі;
  - жінка, яка шукає любов, але не ціною гідності.
- На вашу думку, що є головною рисою Джейн Ейр?
- Її незалежність і внутрішня сила.
  - Її вірність власним принципам.
  - Її здатність поєднати почуття й розум.
  - Інше:

Обґрунтуйте свою відповідь (2—3 речення).

Частина 2. Вибір цінностей

Джейн відмовляється від ролі «залежної жінки» — і в домі тітки, і в школі, і в стосунках з Рочестером. Вона обирає не комфорт, а самоповагу.

Яке з її рішень найбільше виявляє силу характеру?

- Протистояння тітці Рід у дитинстві.
- Смілива поведінка в школі та прагнення до знань.
- Рішення піти від Рочестера після розкриття таємниці.
- Самостійне життя після втечі, без гарантій і підтримки.

Поясніть свій вибір:

Частина 3. Аналіз альтернатив

Уявіть, що Джейн була б слабшою — поступилася тиску суспільства й прийняла роль покірної гувернантки або коханки Рочестера без офіційного шлюбу.

- Як це змінило б її образ?
- Чи залишилася б вона символом гідності?
- Як сприймали б її читачі?

Частина 4. Погляд з іншого боку

Уявіть себе Джейн Ейр у момент, коли вона вирішує залишити маєток Рочестера.

Напишіть короткий внутрішній монолог героїні: «Я йду, бо...»

Частина 5. Що далі?

Багато рис Джейн актуальні й сьогодні: незалежність, освіченість, внутрішня гідність.

- Якою була б Джейн Ейр у XXI столітті?

- Які виклики вона б мала сьогодні як молода жінка?
- У яких сферах вона б могла проявити свою силу?

КАРТКА № 15

Гарпер Лі «Вбити пересмішника»

Частина 1. Чия правда?

У фінальних розділах герої стоять перед моральною дилемою:

- Аттікус переконаний, що правда має бути сказана, навіть якщо це болісно.
- Шериф Тейт вирішує приховати деталі, вважаючи, що це захистить Буу Редлі від уваги суспільства.
- Скаут нарешті розуміє, чому «вбити пересмішника» — гріх.

З ким ви погоджуєтесь?

- Аттікус — чесність понад усе.
- Шериф — іноді милосердя важливіше за букву закону.
- Скаут — вона вчиться розуміти обидві сторони.
- Інше:

Поясніть свою позицію, посилаючись на конкретні епізоди.

Частина 2. Вибір цінностей

Ключовий момент фіналу — коли Скаут стоїть на ганку Буу Редлі й бачить усе його очима. Це переломний момент її дорослішання.

Який внутрішній зсув відбувається з героїнею в цій сцені?

- Вона вперше розуміє інших не через чутки, а через емпатію.
- Вона приймає складність дорослого світу.
- Вона відмовляється від дитячих уявлень про «героїв» і «чудовиськ».
- Інше:

Обґрунтуйте відповідь.

Частина 3. Аналіз альтернатив

Уявіть, що Аттікус не погодився б із шерифом і настояв би на офіційному розслідуванні.

- Що сталося б із Буу Редлі?
- Як це вплинуло б на суспільство містечка?
- Чи втратила б Скаут ту нову мудрість, яку отримала у фіналі?

Частина 4. Погляд з іншого боку

Уявіть, що ви — Скаут, яка вперше бачить Буу Редлі після всіх дитячих вигадок і страхів.

Напишіть короткий уривок внутрішнього монологу: «Я стояла біля нього й думала...»

Частина 5. Що далі?

Символ пересмішника у фіналі стає цілком прозорим: Буу — це пересмішник, якого не можна «вбивати» гучними судами та увагою.

- Яку моральну істину, на вашу думку, Гарпер Лі хоче залишити читачеві?

- Чи актуальна вона сьогодні?
- Наведіть приклади сучасних «пересмішників» — людей, яких варто оберігати, а не засуджувати.

КАРТКА № 15

Нова драма

Частина 1. Чия правда?

«Нова драма» стала вибухом у європейському театрі кінця XIX — початку XX століття.

- Генрік Ібсен показував, що справжня драма відбувається не на сцені, а в душі.
- Август Стріндберг досліджував людські пристрасті, страх і боротьбу між чоловіком і жінкою.
- Моріс Метерлінк бачив трагедію у мовчанні, самотності та невидимій долі.

Що, на вашу думку, є головною ідеєю нової драми?

- Людина більше не «герой», а істота, що шукає сенс.
  - Світ втратив гармонію — і театр має це показати.
  - Найцікавіше — не події, а психологічні «підводні течії».
  - Інше:
- Обґрунтуйте свою думку (2–3 речення).

Частина 2. Вибір цінностей

У новій драмі герої не борються із зовнішнім ворогом, вони борються із собою, із порожнечою, із страхом бути нещасними.

Що здається вам найболючішим, найбільш критичним у таких творах?

- Самотність і відчуження героїв.
- Їхня потреба знайти правду й не вміти її витримати.
- Суспільство, яке душить індивідуальність.
- Інше:

Поясніть свій вибір.

Частина 3. Аналіз альтернатив

Уявіть, що Ібсен написав би «Ляльковий дім» із класичним «щасливим фіналом»: Нора прощає Гельмера й залишається.

- Чи був би це той самий твір?
- У чому тоді втратилася б сила драми?
- Чому Ібсен вибрав «грюкнути дверима», а не компроміс?

Частина 4. Погляд з іншого боку

Уявіть себе героєм / героїнею нової драми, людиною, яка відчуває, але не може пояснити словами.

Напишіть короткий внутрішній монолог: «Я мовчу, бо...»

Частина 5. Що далі?

Ідеї нової драми живуть і зараз у кіно, де немає виходів, але є глибина.

- Де ви бачите «нову драму» сьогодні у фільмах, книгах, реальності?
- Яка сучасна тема заслуговує бути поставленою «мовчазно», але сильно?

- Якими були б Нора або Метерлінків герої у XXI столітті?

КАРТКА № 16

Генрік Ібсен «Ляльковий дім»

Частина 1. Чия правда?

У фіналі п'єси героїня Нора приймає рішення, яке викликало справжній вибух у суспільстві XIX століття: вона залишає дім, чоловіка і дітей, щоб знайти себе.

- Деякі вважають, що Нора чинить правильно: вона обирає власну гідність і право бути особистістю.
- Інші переконані, що вона зраджує родину, бо несе відповідальність за дітей.
- Треті бачать у її вчинку виклик суспільству, який виходить за межі приватного життя.

Чію позицію ви поділяєте?

- Нора має повне право на власний шлях.
  - Нора вчинила безвідповідально як мати.
  - Це насамперед протест проти суспільних ролей.
  - Інше:
- Обґрунтуйте свою відповідь (з опорою на текст).

Частина 2. Вибір цінностей

Нора усвідомлює, що все її життя — роль у чужій грі, а не її власний вибір. У розмові з Гельмером вона прямо каже, що була «лялькою» для батька, а потім для чоловіка.

Яке її внутрішнє усвідомлення є ключовим моментом твору?

- Вона вперше усвідомлює власну цінність як особистості.
- Вона зрозуміла несправедливість суспільних очікувань від жінки.
- Вона визнала, що жила не своїм життям.
- Інше:

Поясніть свій вибір, наведіть цитати або епізоди.

Частина 3. Аналіз альтернатив

Уявіть, що Нора залишилася вдома, вирішивши «виправити ситуацію» в межах родини, не виходячи за її рамки.

- Чи могла вона знайти себе, не порушуючи правил?
- Як це змінило б сенс фіналу п'єси?
- Чи був би її образ таким сильним?

Частина 4. Погляд з іншого боку

Уявіть, що ви — Нора, яка стоїть на порозі дому в останній сцені, коли рішення вже прийнято.

Напишіть короткий уривок внутрішнього монологу: «Я йду, бо...»

Частина 5. Що далі?

Фінал «Лялькового дому» часто називають «ударом дверима, який почув увесь світ».

- Яку цінність цей фінал несе для сучасної людини?
- Чи актуальні сьогодні питання, які поставила Нора?

Дидактичні матеріали

- Як би суспільство XXI століття відреагувало на такий крок?

КАРТКА № 17

Рей Бредбері «451° за Фаренгейтом»

Частина 1. Чия правда?

У романі герої уособлюють різні світогляди:

- Капітан Бітті переконаний, що щастя — це відсутність думок і суперечностей, тому книжки треба знищити.
- Монтег доходить висновку, що справжнє життя неможливе без свободи мислення.
- Фабер вважає, що люди не бояться книг, а бояться правди, яку ті несуть.

Хто, на вашу думку, має рацію?

- Капітан Бітті: незнання — це спокій.
- Монтег: без книжок люди перестають бути людьми.
- Фабер: істина — не в книжках, а в здатності мислити.
- Інше:

Обґрунтуйте свою позицію, посилаючись на текст (2—3 речення).

Частина 2. Вибір цінностей

Монтег проходить шлях від слухняного пожежника до людини, яка мислить, сумнівається, шукає істину.

Що стало головним поштовхом до його «пробудження»?

- Зустріч із Кларіссою, яка навчила бачити красу світу.
- Самогубство жінки, що відмовилася жити без книжок.
- Розчарування у фальшивому щасті свого дому.
- Інше:

Поясніть, який із моментів змінив героя.

Частина 3. Аналіз альтернатив

Уявіть, що Монтег не втік із міста, а залишився, щоб боротися системно, «зсередини».

- Чи мав би він шанс змінити щось?
- Чим би відрізнявся його шлях від того, який обрав у романі?
- Чи потрібен для свободи обов'язково «вибух», чи достатньо внутрішнього спротиву?

Частина 4. Погляд з іншого боку

Уявіть себе Кларіссою — дівчиною, яка розбудила у свідомості Монтега допитливість.

Напишіть короткий монолог від її імені: «Я не проти пожежників. Я просто хочу, щоб люди...»

Частина 5. Що далі?

У фіналі Монтег опиняється серед «людей-книг», які зберігають знання в пам'яті.

Це символ нового початку, надії на відродження мислення.

- Який сенс у тому, що наприкінці не залишилось жодної справжньої книги — лише люди, які їх пам'ятають?

- Чи можливо сьогодні «спалити книги» не фізично, а інформаційно — замінивши їх поверхневими знаннями, шумом соцмереж?
- Як можна «зберегти свою книгу» у сучасному світі?

КАРТКА № 18

Маркус Зузак «Крадійка книжок»

Частина 1. Чия правда?

У романі Смерть розповідає про світ, де люди знищують одне одного, а Лізель намагається зберегти в собі добро через слова і книги.

- Одні вважають, що Смерть — це лише спостерігач, байдужий до людських страждань.
- Інші бачать у ній співчутливого свідка, який втомився від зла.
- А хтось каже, що справжній центр історії — не війна, а людяність серед жаху.

Яку позицію ви поділяєте?

- Смерть — байдужа, вона просто виконує свою роботу.
- Смерть — філософський голос співчуття.
- Головна героїня — не Смерть, а Лізель і її боротьба за добро.
- Інше:

Обґрунтуйте свою думку (з опорою на текст).

Частина 2. Вибір цінностей

Лізель — дитина, яка живе у світі насильства, але обирає читати, писати й співчувати, а не ненавидіти. Який момент у творі найповніше показує силу слова?

- Коли вона читає для сусідів під час бомбардування.
- Коли пише власну книгу у підвалі.
- Коли розуміє, що навіть слова можуть убивати або рятувати.
- Інше:

Поясніть свій вибір (з посиланням на епізод).

Частина 3. Аналіз альтернатив

Уявіть, що Лізель не навчилася би читати — Ганс Губерман не взявся б її вчити.

- Як це змінило б її долю?
- Чи могла б вона вижити духовно без книг?
- Чи залишилася б вона «крадійкою», але чогось іншого — тепла, уваги, пам'яті?

Частина 4. Погляд з іншого боку

Уявіть себе Смертю, яка бачить, як Лізель знаходить свою книгу серед руїн.

Напишіть короткий монолог: «Я дивилася на дівчинку й думала...»

Частина 5. Що далі?

«Крадійка книжок» — це роман не лише про війну, а про те, що робить людину людиною: співчуття, слова, пам'ять.

- Яку головну ідею залишає автор у фіналі?
- Як слова можуть бути одночасно зброєю і порядком у наш час?
- Яку «книгу життя» пише кожен із нас сьогодні?

Ірина Садула,

учителька української мови та літератури,
спеціаліст вищої категорії, старший вчитель,
Угринівський ліцей Угринівської сільської ради
Івано-Франківської області

Голос мови Сценарій позакласного заходу (10—11 класи)

УДК 37.091.3:379.81

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.6.351381>

«Всі стіни мають вуха,
Всі стіни мають очі,
Ми знаєм, що ти робиш,
Ми знаєм, що ти хочеш...».
*Із вистави «Рибелія»
від проєкту «МУР»,
(режисер Олександр Хоменко)*

Читець.

***

Ось тобі, жінко, мова.
Стріляй із неї.
Захищай себе до останнього подиху і нізащо
не дозволяй їм наблизитися...
...Пильно відстежуй
дислокацію ворога і найменші його просування.
Підпусти на віддаль пострілу — а тоді припадай
до прицілу і вже
не зволікай.
Набоїв припасено вдосталь, їх не шкодує,
якщо ж скінчатся — виробляй їх зі слів...
(Катерина Калитко)

Сцена I Діалог читця 1 і читця 2.

— Скільки залишилось нас?..
— Я не знаю... Навіщо ти питаєш таке? Але я зовсім
не боюся... Цікаво, які зорі там, де нас нема?

© Ірина Садула, 2025

— Зорі... Вони завжди прекрасні. Їм нічого не бо-
лить, їх ніхто не знищує, нам залишається лише ми-
луватися ними. Розумієш?

— Не знаю... Ілюзія життя завдає втрат. Хіба це
життя? Чому ми не можемо говорити правду? Правди
ніхто не простить. Ніхто!...

— Знаєш, сьогодні я написав ще один твір, який,
можливо, ніхто ніколи не прочитає *(показує аркуш із
написаним твором)*.

— Чому ніхто? А я? Я ще вмю читати. Поки що в
нас не забрали ще й це уміння... *(читає з аркуша)*

Гомін вітру зове зупинитися.
Тут і зараз. Відчути і дихати!
Вдаль холодну, де можу зустрітися,
Із собою. Із тінню. Із світлом.
І просто ЛЮ-БИ-ТИ... *(протяжно)*

— Це прекрасно! А продовження є?
— Буде! Як тобі така назва до цього тексту «Шум
вітрів»?
— Непогано! Але можна щось вигадати цікавіше...
— Наприклад?
— Можна додати більше образності. Ось послухай.
Як тобі варіант «Шум наших голосів»?
— Ні, я ж про вітри...
— А я про голоси...
— Але ж... Які все-таки зорі там, де нас нема?..
— А яке життя там, ще можна вільно дихати і жити
голосом своєї мови?..
— Не знаю... Але я залишаюсь тут!...

*Відео. Артем Пивоваров і ТНМК — Мова
(Lyric Video)*
<https://www.youtube.com/watch?v=tnix6kbxaHc>

Читець

Стріляй і жди,
що буде кара —

Позакласна робота

Із Зерова зросте зерно.
Дощем на лан впаде
Драй-Хмара,
коріння пустить
Семенко.
І Плужник піде
Між рядами
Голодних
крукових століть.
Із Підмогильним
Дишуть мами,
Щоб Курбаса
Крилом зігрить.
Щоб Хвильовий
Вітрами бавив
На полі колоски
Віршів.
Яскраві привидові пави
(Розстріляні в добу дощів.)
І Поліщук шукає
Волі,
Де Вороний
Востанне п'є
З граалю
Вкраденої долі...
Куліш йму
Проскур подає.
(Юлія Косівчук)

Іван Малкович. «Моя історія», уривок
<https://www.youtube.com/watch?v=Dh-yczwOMqk>

Сцена II Голос мови. Монолог

Читець. Я ніколи не була спокійна, бо мені не давали жити. Я ніколи не могла видихнути, бо в мене дихання забирали. Я ніколи не йшла на компроміси, бо розуміла, що вони так мене знищать. Проте я завжди залишалася собою: вільною, як птах. Небеса — мої супутники, а слово — моя зброя! Набої я виробляю зі слів. Це правда! І вміло ними стріляю. Так, я заговорю словами Шевченка: «Смійся, лютий враже, та не дуже, бо все згине, слава не поляже...».

Я заспіваю піснею Марусі Чурай: «Засвіт встали козаченьки в похід з полуночі, заплакала Марусенька свої ясні очі...» (співає...).

Думаєте, я лише ридаю!? Ні! З кожним роком я стаю сильніша! Моя міць — у моїх діях, сила — у нашій історії. Буду гомоніти і хвилями Дніпра, і степами, і козацькими могилами. А тепер ще схилю голову над могилами наших воїнів. Я завжди з ними...

Я пройшла заборони, тортури, муки і знущання і не здалася! Ні! Вороги не змогли забрати мого серця, вони не вийняли його і не стратили. Серце вашої мови зараз тут! З вами!... Ось, воно палає так, як тільки вміє...

Читець.

коли повертається світ спиною
і знов поміж нами відстань і стіни

говори зі мною
говори зі мною
хай навіть слова ці нічого не змінять

і коли вже довкола пахне війною
і вже розгораються перші битви
говори зі мною
говори зі мною
бо словом також можна любити

я одне лиш знаю і одне засвоїв
і прошу тебе тихо незграбно несміло:
говори зі мною
говори зі мною
і нехай твоє слово станеться тілом
(Юрій Іздрик. «Говори зі мною»)

Виходять четверо учнів із залу (по одному)

Читець 1 (тримає мольберт з фарбами і пензликом)
Мова — мій маркер.
Розмалюю соковитими фарбами почорнілий від горя світ.

Підходить до полотна і малює.

Читець 2.

Мова — мій кордон.
Зачиняю щільніше двері,
Щоб непрохані гості
не руйнували мій спокій.

Читець 3 (виходить із маленьким ліхтариком-лампкою).

Мова — моє світло.
Навіть коли гаснуть усі вогні міста,
Вона веде мене до мети.

Читець 4 (тримає у руках в'язку ключів).

Мова — мої ключі.
Блукаючи лабіринтами душі,
Вона відкріє найпотаємніші двері.

Читці роздають хаотично вірші поетів глядачам.

Відео. Ірина Фаріон. Плакати про мову (2 хв.).
https://www.youtube.com/watch?v=3VSkjpO_PM4

Сцена III

Читець 1 (тримають у руках збірку Василя Стуса).
— Сьогодні прочитав вражаючу річ...
— Що саме?
— Вірші Василя Стуса. Я зрозумів, що голос моєї мови — це голос цього поета. А ще — це голос правди, сили і майбутнього.
— Читатимемо разом? Але так, аби й інші почули!
— Звісно!

Читець 1.

Даруйте радощі мої
і клопоти мої —
нешастя й радощі мої —
весняні ручаї.
Просвітле небо аж кипить,
просвітле — аж кипить.
Блажен, хто не навчився жить,
блажен, хто зна — любить.

Читець 2.

Моя Україна забула
Сміятись. Вона гомонить.
Моя Україна не вщухла
Од прагнення жить.
Моя Україна не знає
Веселих світань.
Моя Україна палає
У мить догорянь.
Моя Україна тривожиться,
Бунтує, буя.
На чорнім рабованім торжищі
Вкраїна моя.

Читець 3.

«Зараз я читаю рідну мову в Горлівці, в російській, звичайно, школі. В Горлівці є кілька (2-3) українських шкіл, яким животіти зовсім недовго. В Донецьку таких немає, здається. Отож, картина дуже сумна. На Донбасі (та й чи тільки!) читати українську мову в російській школі — одне недоумство. Треба мати якісь моральні травми, щоб це робити...».

(Уривок з листа Василя Стуса до Андрія Малишка 1964 року)

Запис. Василь Стус.

«Терни, терни, тернець тебе шліфує...»

https://www.youtube.com/watch?v=Bq2_CA_2Xac&list=RDzX98dOsNMPQ&index=3

Читець 2.

Як такий варіант вірша поета у виконанні штучного інтелекту?

Читець 1.

Мені сподобалося! (Звертається до глядачів) А вам?

Сцена IV

(На екрані світлина родини

Михайла Драй-Хмари)

Читець 1. «Татуню мій, коханий, любий, твій сміх і вишита сорочка... Рожевий май, усе голубить покинуту тобою дочку...».

Читець 2. Чиї це слова? Якісь вражаючі!

Читець 1. Оксани Драй-Хмари. Її тато, видатний українець, був знищений за мову, за те, що українець... А опісля донька стане дослідницею творчої спадщини свого дивовижного батька. Того батька, котрого у неї забрали.

Читець 2 (гулить у телефоні. Читає). Глянь, Михайло Драй-Хмара знав 19 мов! Вражаюче! А звідки ти взяла цю книгу?

Читець 1. Та от знайшла якось випадково наче! Хоча розумію тепер, що зовсім не випадково...

Читець 2 (читає із телефону далі). Ось, знайшов ще... 1935 року засуджений до кари. 1938 року розстріляний. Із заслання він вів листування із жінкою Ніною і донькою Оксаною. Оповідаючи про свій важкий побут у засланні час від часу звертається до теми їжі. Скажімо, описує радісний момент, коли у зимовому лісі знайшов ягоди...

Читець 1 (сідає і гортає книгу, читає).

Дівчина сідає і пише листа. В той час звучить записаний голос читця:

Учні Угринівського ліцею

Позакласна робота

На екрані — світлина поета та його родини.

«Шановний поете. Ні, не так... Дорогий поете! Невідомий митцю! Вибачте за мою необізнаність. Мене вразила ваша доля. Хоч я розумію, що поки нічого не знаю. Зовсім нічого. Але ж ви були! І не просто були, а творили історію нашої землі. Чому я нічого не знаю? Чому ми нічого не знаємо? Я зовсім не те мала написати... Мене дуже вразив спогад про те, як ви шукали ягоди у зимовому лісі. Ви навіть про відчуття голоду описали по-мистецьки. Я прочитаю ваші вірші. Я розповім іншим. Я... Шановний митцю! Ми не забудемо!

Читець 2. А потім хтось скаже, що цих людей не було! А навіщо нам знати, якщо добре було бути німи. Так німіла наша мова, історія, та не вмерла, а воскресла заново, аби жити і бути! А з нею ці імена — постаті, котрі просять нашої пам'яті...!

Спочатку було Слово. Проект «Мур». Відеозапис
<https://www.youtube.com/watch?v=O0wlMCoAQNQ>
від 1 хв:12 до 2:50 хв.

Читець. Борцям за мову.

А ви любили як могли і просто жили...
Вас розрізали вітри, били, палили...
Ваші мрії летіли у даль холодну...
Ваші спогади гріли безодню...
Ваші погляди гріли безодню...
Гріли безодню...
А ви любили, як ніхто, і просто жили,
Ви не чекали на любов — її творили.
І слово било, як вулкан, горіло й терпло.
Ваші слова ніколи не були мертві...
Не були мертві...
А ви любили, як могли, чекали літа...
І мали написати про це своїм дітям...
(Ірина Садула. «Борцям за мову»)

Andrux — «Голосами нащадків»
<https://nashipisni.com/3492-andrux-golosamy-nashchadkiv.html>.

Читець 1 (бере зі столу маленький будиночок...)

Мова — моя зброя.
Вона розрізає губи.
Виринається на волю.
Запалює вогник правди.

Читець 2

Мова — моє каміння.
З нього збудую нові стіни.
Цього разу міцніші...

Читець 3 (бере зі стільця хустину, загортається)

Мова — моя хустина,
Заквітчена сонцем
і духмяними травами.
Ще прабабчина.
Залюблена в літо.

Читець 4.

Виринаючись з-під пальців нотами,
Слова летять планетою у пошуках
Своїх...

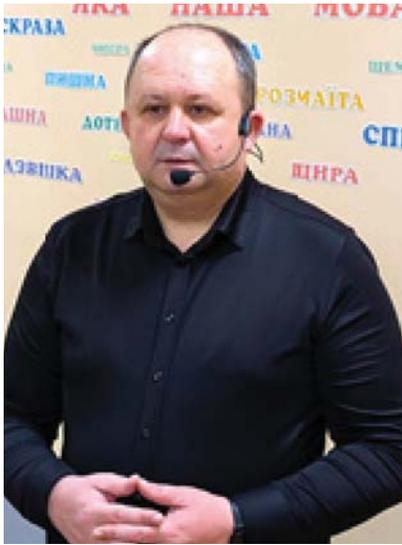
Учитель. Несіть свою мову завжди в серці. Не лукавте, не топчіть і не забувайте, бо тоді ви забудете себе, зречетеся своєї історії. Доторкніться до неї. Полюбіть. Моліться за неї!

У сценарії використано:

Вірш Катерини Калитко «Ось тобі, жінко, мова».
Вірш Василя Стуса «Даруйте, радощі мої».
Вірш Юлії Косівчук «Стріляй і жди».
Вірш Надії Базильської «Мова».
Вірш Ірини Садули «Борцям за мову».

Учителька Ірина Садула з
учнями Угринівського ліцею

Василь ВЛАСЮК,

учитель української мови і літератури, зарубіжної літератури, учитель-методист, Перемишльська гімназія Улашанівської сільської ради Шепетівського району Хмельницької області
член редакційної колегії Всеукраїнського науково-методичного журналу «ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТА: теорія, методика, практика», директор творчих конкурсів для учнів

Код незламності в листах та символах

УДК 7.092:[373.5.035:172.15

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.6.351382>

Дорогі друзі, шановні учасники й учасниці Всеукраїнського патріотичного конкурсу «СЛАВА НАЦІЇ» та їхні наставники!

Цей номер часопису «ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТА» відкриває перед вами два потужні джерела національної сили. Сьогодні ми публікуємо частину робіт одразу за двома напрямками: «Лист Герою / Героїні» та «Українські символи та обереги». Це не просто збірка текстів, а справжній духовний голос сучасної молоді.

Попереднє ознайомлення з вашими творчими доробками стало для мене та моїх колег надзвичайно щемливим досвідом. Ми глибоко вражені вашою щирістю, адже через багато дитячих сердець пройшли горе та біль втрати рідних і близьких людей. Проте ваша незламна віра в майбутнє та безмежна любов до України надихають нас, дорослих, і дають сили рухатися вперед.

Шановні читачі! У напрямі «Лист Герою / Героїні» ви почуете голоси вдячності, надії та незламної віри. Кожне слово тут живе, бо воно адресоване тим, хто тримає небо над Україною. Ці листи демонструють високий рівень емпатії та активної громадянської позиції наших молодих людей.

Напрямок «Українські символи та обереги» занурює нас у глибинні дослідження нашої спадкоємності. Учні не просто описують предмети — вони розкодовують сенси, які об'єднують покоління.

Принагідно хочу наголосити, що роботи абсолютно всіх учасників ми опублікували на сторінці журналу у фейсбуці. З відеороботами конкурсантів ви можете ознайомитися на ютуб-каналі журналу:

https://www.youtube.com/@LITERARY_EDUCATION

Нагадую, що наш конкурс завершився 1 січня 2026 року. Прізвища переможців та їхніх наставників ми обов'язково опублікуємо на сторінках нашого журналу. Тріумфатори конкурсу отримають заслужені сертифікати та призи.

Щиро дякую кожному учаснику та учасниці за вашу сміливість творити, а вашим наставникам — за мудре керівництво та підтримку молодих талантів.

Зичу вам невичерпного натхнення, віри у власні сили та нових інтелектуальних перемог. Нехай ваші слова стануть складовою нашої спільної великої історії!

З повагою та вірою у ваш талант

Василь ВЛАСЮК,

член редакційної колегії журналу

«Літературна освіта: теорія, методика,

практика», директор творчих конкурсів для учнів

Конкурс «Слава нації»

Творчі роботи учнів-учасників всеукраїнського конкурсу «Слава нації»

НАПРЯМ «ЛИСТ ГЕРОЮ / ГЕРОЇНІ»
Номінація «Творчість»

Едуард Демченко,
учень 9 класу Опорного закладу загальної середньої освіти Приазовський ліцей Приазовської селищної ради Запорізької області

Надія Василівна Тракалюк,
вчителька Опорного закладу загальної середньої освіти Приазовський ліцей Приазовської селищної ради Запорізької області

ЛИСТ КОШОВОГО ОТАМАНА ІВАНА СІРКА ГЕРОЮ УКРАЇНИ ОЛЕКСАНДРУ МАЦІЄВСЬКОМУ

*Славному у Христі брату і товаришу по зброї,
Герою України Олександрі Ігоревичу Мацієвському
від кошового отамана Війська Запорозького
Низового Івана Дмитровича Сірка.*

Пишу тобі, «Мацик», «Санька» (дозволь називати так, як зверталися до тебе побратими), з вічності, де немає ні болю, ні страху, а є лише слава тих, хто віддав життя за волю свого народу.

Дивлюся на тебе, синку, і бачу в тобі себе молодого. Та сама течє, пульсує, гудє в тобі кров козацька — вільна, непокірна, як вітер над степом. Та сама удача, що не схиляється, та сама жага — стати щитом для рідної сторони.

І з першого дня, коли ворог ступив на нашу святую землю, ти не зміг залишитись осторонь. Не міг байдуже спостерігати, як задимлена від вибухів рідна сторона здригається, стогне, терпить наругу.

Ти обрав шлях воїна: пішов до військкомату. А коли не взяли — не зневірився. Допомігав споруджувати укріплення, стояв на варті, готував вогонь для захисту, і знову звертався до збірного пункту. Бо

серце твоє билось в ритмі рідного терену, що кликав тебе до бою. Знаю, як тяжко у круговерті кривавій дождати своєї години. І я дождав, коли браття-козаки оберуть мене отаманом. А ти дождав, коли дозволять узяти до рук зброю за неньку Україну.

І дочекався — став снайпером, воїном точним, мов стріла, і страшним для ворога, як грім над степом.

І ходив ти, де важко, де гаряче, де смерть дихає в потилицю. Від Чернігова до Бахмута, від Бахмута до Соледача — не шукав легких шляхів, не ховався за спинами. Стояв, як дуб, що бурі не боїться.

І прийшов день твого останнього бою — біля Красної Гори, де п'ятеро стояли проти орди. Ви тримали оборону дванадцять годин, не зламавшись, не відступивши. Дванадцять годин бою! Це гідно найкращих козацьких традицій, синку. Ми, запорожці, пишалися б такими побратимами.

А потім... потім сталося те, що показує всю різницю між нами й ворогом. Коли взяли тебе в полон, беззбройного і пораненого, безсило, смертельно втомленого, вони думали зламати твій дух. Поставили під дула автоматів, змусили стати в яму, як на страту.

Але ти стояв прямо. Кури в і дивився їм в очі. А коли познущатися хотіли, посміятися, для втіхи своєї зняти на пристрій дивний, ти сказав: «Слава Україні!»

І були то слова останні, але сильніші за меч, гучніші за грім. І в ту мить, побратиме, ворог програв, бо тіло можна вбити, а дух — ніколи, бо слово твоє стало мечем, що не іржавіє, бо «Слава Україні!» — то не просто крик, то клич, що веде у бій, що не дає впасти, що тримає, коли сили нема.

Твоє «Слава Україні!» — то грім, що прокотився степами, горами й морями. То набат, що розбудив світ, показав, яких синів родить земля наша — не з глини, а з вогню, не зі страху, а з правди.

Твоя смерть, брате, — не поразка, а перемога, що несе силу в кожне серце, що б'ється за волю. Бо коли ти впав, ти не згас — ти запалав, як ватра, що веде інших у бій.

Кожен захисник нині — то частка твоєї душі. Кожен, хто каже «Слава Україні!» — то продовження твого бою. Бо ти не загинув, ти став живим у пам'яті народу, що не скориться, не схилиться, не забуде.

І я, Сірко, отаман запорозький, кажу тобі: ти тепер з нами — з тими, що стояли під Конотопом, з тими, що билися в Карпатах, з тими, що не зрадили. Твоя слава — як шабля, що не іржавіє. Твоя душа — як пісня, що не стихає.

Слава тобі, брате!

Слава Україні!

Героям слава!

*Кошовий отаман Запорозької Січі
Іван Дмитрович Сірко.*

*Писано в день,
коли жовтіє листя,
а серце України б'ється в грудях кожного,
хто любить волю.*

Катерина Землянська,
учениця 9-А класу КЗ
«Мелітопольський
ліцей-інтернат II-III
ступенів» Запорізької
обласної ради

**Наталія Олександрівна
Устінова,**
вчителька української
мови та літератури
КЗ «Мелітопольський
ліцей-інтернат II-III
ступенів» Запорізької
обласної ради

ЛИСТ НЕВІДОМОМУ ГЕРОЮ

Любий невідомий Герою!

Так, так, Герою. Бо я розумію, скільки сили волі потрібно, щоб раптом вирішити піти захищати незнайомих тобі людей, цілу країну, яку ти, можливо, й не об'їздив, яку майже не знаєш за межами свого дому. І все ж, подолавши страхи й сумніви, супротив рідних та насмішки знайомих, ти так вирішив, ризикнув своїм здоров'ям і навіть життям. Я боялась би, чесно. Бо так страшно було навіть дивитись на «чужих» солдатів, в їхні дула автоматів, коли ми з мамою та сестрою були в окупації, а далі виїжджали з нашого міста, стояли кілька діб на ворожих блокпостах. Тому моє «Герою» — не пафосне, шаблонне, а від усєї душі.

Я пишу тобі, невідомий Герою, той, який в одиночному танку з товаришами намагався зупинити рашистську навалу на в'їзді в наш Мелітополь і якого поховали місцеві жителі в братській могилі. Ми не знаємо імені, але довідались, що ти з Херсонщини, сусіднього, тепер вже частково також окупованого краю. Просто встав на захист нашого міста.

Я пишу тобі, солдате, чие ім'я — на кожному з прапорців на Алеї Героїв та Газоні національної пам'яті у Києві, на могильних плитах по всій Україні, у списках полонених та зниклих безвісти. Знай, що ти — не забутий, і твоя пожертва собою — не даремна. Щоразу, коли ми проходимо повз ці прапорці та стенди, ми читаємо імена, про себе їх проговорюємо, щоб жили й далі в пам'яті, у звуках, у літерах, у світлинах. І розповідаємо іноземним друзям про твій подвиг і про те, як би все було, якби ти не став на наш захист. Ніколи не забуду щирі обличчя воїнів ЗСУ, які зайшли до на-

шої маршрутки після «сірої зони» зі словами: «Вітаємо в Україні!» Тепер я знаю, скільки важать ці слова.

Я пишу тобі, солдате, який у шпиталі бореться за життя чи проходить реабілітацію. Щоразу, коли ми з мамою та іншими волонтерами відвідуємо вас у місцевих лікарнях, намагаючись забезпечити потрібними речами, якось підняти настрій, показати, що ти не один, що ми вдячні за твої зусилля заради нас, я дивуюсь, скільки в тобі життєвої енергії. Ти жартуєш, береш чергового «ведмедика» (кодова назва іграшок-талісманів) чи янголятка, питаєш, чи будуть колядки на Різдво, намагаєшся мене чимось пригостити. А я ледь стримую сльози і розумію, що я знову прийду, щоб зробити такий мій внесок у перемогу — подяку й підтримку Героям, моїм янголам-охоронцям.

Я пишу тобі, незнайомий солдате, який зараз мерзне десь у бліндажі або окопі на Донецькому, Харківському чи Запорізькому напрямку, збиває дрони на Одещині або Сумщині, охороняє кордони Чернігівщини. Тримайтесь — а ми підставимо надійну опору в тилу. Будемо донатити, плести сітки, ділитися потрібними речами, молитимось за вас, робитимемо все, що в наших силах, щоб Україна здобула перемогу й ви повернулись додому.

Невідомий мені Герою, пишу тобі сказати: «Дякую!». Виявляється, так просто показати людині, що вона не пройде непоміченою в цьому житті, що кожен її крок, кожна дія — запорука чийогось життя.

З повагою Катя

Аріна Гульченко,
учениця 10-Б класу
Смолінського ліцею №2
Смолінської селищної
ради Кіровоградської
області

Олена Василівна Бурла,
вчителька зарубіжної літератури
Смолінського ліцею №2 Смолінської селищної
ради Кіровоградської області

ЛИСТ ДО ТАТА

Дорогий тату!

Цього листа я пишу тобі. Йде четвертий рік боротьби українців за свою свободу та незалежність. XXI століття. Маленька країна у самому центрі Європи відстоює своє право на життя, на мову, на право думати та самостійно приймати рішення. Ворог хоче забрати нашу землю, на якій наші предки здавна ви-

Конкурс «Слава нації»

рощували хліб та співали пісні. Хоче змусити говорити чужою мовою. Але ти, тату, разом з іншими змінив шахтарську роботу на військову форму та став нашим захисником. Насправді для тебе війна почалася набагато раніше, як і для нас.

2014 рік. Мені тоді було тільки чотири роки. Це той самий рік, коли ти пішов в АТО. Чесно, я майже не пам'ятаю ніяких моментів з того болючого та такого крихкого часу. Єдиний спогад, який залишився у мене в голові — це коли я разом з мамою та братом їхали до тебе, щоб провідати. Не можу сказати точно, що на той момент я відчувала — радість чи смуток... Все було змішано в одну величезну завірюху почуттів, яка залишила слід у моєму та твоєму житті.

Я була маленька і не розуміла, куди і чого ти поїхав так надовго. Але мені так хотілося, щоб ти був поруч з нами.

Рік тому, переїжджаючи в інший будинок, ми з мамою збирали речі. І знайшли старі папери, зібрані у великий оберемок. Розгорнувши їх, ми побачили серед них і дитячі малюнки. Ось ми всі разом і дуже хочемо, щоб тато повернувся додому. А ще на одному з них була намальована дорога, а на ній машина. Все це було яскраво-червоного кольору. Хоч цей малюнок і старий, та все ж його фарби збереглися, як і емоції всередині мене. Беручи його в свої долоні, мені здалося, що я згадала той час, коли малювала малюнок. Для тебе, тату. На очах одразу ж забриніли сльози. Хотілося викинути його, зім'яти чи розірвати. Настільки сильні емоції в мене викликав той малюнок. Але найбільше вразила фраза, написана вгорі: «Тату, вернися додому». У цьому дитячому малюнку я впізнала свій почерк. Такі криві, але такі рідні літери...

Сльози почали текти по моїх почервлених щоках, коли я зрозуміла, що з того моменту нічого не змінилося. Я так само, як і тоді, малюю тобі малюнки, пишу листи та друкую фотографії, де ми разом. І я знаю, що ти їх бережеш. Бо підтримка рідних — то найважливіше у світі.

Тату, я по-доброму заздрю дітям, в яких тато вдома. Він ходить на роботу, і його близькі знають, що ввечері він повернеться. А ми могли тільки молитися про це. Мені було важко, як тоді, так і зараз. Цей тягар не спадає з плечей. Таке відчуття, що він з нами назавжди. Війна залишає на кожному свої сліди. На комусь вони менші, на комусь більші, але вони залишаться назавжди.

Ти для мене наче лицар з історичного роману або добрий герой з казки, який з хоробрістю йде в бій. Всі, хто бореться за нашу країну, — лицарі. Та більше підходить слово «герой».

Сьогодні мій тато став узагальненим образом всіх батьків, які захищають нашу Україну. Хочеться сказати слова подяки кожному нашому захиснику — всім, хто не здався, хто допомагає та вірить в нашу перемогу! Вони не просто герої, вони ризикують своїм життям, щоб ми могли жити та навчатися на рідній землі. Вони також не бачили, як перші кроки робить їх дитина. Як вона перший раз збиває собі коліна,

вчиться кататися на велосипеді чи робить паперового літачка, щоб полетіти на ньому до тата...

А деякі з них більше нічого так і не побачать...

Бо війна забрала їх життя, зробила з них янголів, які з неба дивляться мовчки на своїх рідних і моляться за них своєму Богу...

Я вірю, що обов'язково настане щасливий день, коли ми почуємо слова: «Війна закінчилася. Україна перемогла!» І тоді всі татусі повернуться до своїх дітей, щоб підхопити і подати руку, коли я впаду...

Люблю тебе! Твоя Аріна

Есенія Ковальова,
учениця 10 класу
Остерського ліцею №1
Остерської міської ради
Чернігівської області

Тетяна Юріївна Ковальова,
викладачка біології та основ екології Остерського
фахового коледжу Чернігівської області

ПОВЕРНІТЬ МЕНІ ТАТА

(збірка авторської поезії, присвячена татові,
старшому сержанту Окремої
Президентської Бригади ім. Б. Хмельницького
Ковальову Сергію Миколайовичу,
який загинув 30 листопада 2023 року
при виконанні бойового завдання
в місті Авдіївка Донецької області)

Поверніть мені тата...

Поверніть мені тата, благаю...
Інших мрій і бажань я не маю!
Прокидаюся і засинаю,
І на тата я марно чекаю...

Я його не побачу ніколи,
Не зустріне мене він зі школи,
Я не зможу його обійняти
І про те, як люблю, розказати...

Тато там, звідки не повертають...
Хоча про молитви мої знають...
Знають, як я сумую, страждаю...
Знаю й я... та все одно благаю...

Де ти мій янголе?

Де ти, мій янголе, мабуть, ти спиш?
Чи між хмарками своїми літаєш?

Може, покинув мене і не знаєш,
Вже від горя затьмарило розум...

Мовчиш?

Чи ти не бачив, як я на колінах
Молила тебе, охоронцю святих,
Щоб захистили єдину людину —
Тата рідненького від усіх лих?

Де ви були, коли тато загинув?
Чому врятувати його не змогли?
Як допустили? І в чому я винна?
Як нам із братом без нього рости?

Майже два роки ми тата чекали.
Кожен дзвінок — як дарунок з небес!
Щиро молилися. Вірили. Знали:
Нашим стражданням настане кінець...

Як тепер жити? Я в неба питаю!
Небо мовчить, і я знаю чому...
Втративши тата, я віру втрачаю —
Віру в блакить, під якою живу.

Біль

Немає спокою ні вдень, ані вночі,
І позначку «був у мережі» шукаю.
Знов непрочитані мої листи,
І на дзвінки лиш тишею відповідаєш...
Я знаю, так бувало вже не раз,
І ти із часом з'явишся в мережі,
Та серце сковує несамовитий страх...
І сліз потік немає межі...
Чомусь саме сьогодні я боюсь.
Лякає все: і холод, і зима...
І телефон тримаючи, молюсь...
Та ось дзвінок... тебе нема...

Моя весна вдягається у чорне...

Моя весна вдягається у чорне,
Як молода вдова чи тисячі сестер.
Їй не пасує вже вбрання квіткове —
Вона в скорботі відтепер.

Моя весна ніколи не сміється
І часто плаче вранішнім дощем.
Їй дуже холодно. Зігрітись не вдається
Торішнім листям, що геть змгло вже...

Моя весна забула, як співати,
Хоч інколи ледь чути спів пташок.
Та їх пісні не схожі на сонати —
Це біль від втрат, застряглих між хмарок.

Моя весна вдягає чорну сукню
І чорну стрічку заплітає у косу.
Моя весна ніколи не забуде:
Вона не має права на красу!

Віталіна Мартинович,
учениця 9 класу
Подільської філії
Староушицького ліцею
Хмельницької області

Ірина Сергіївна Дудко,
вчителька української
мови, української
літератури та
англійської мови
Подільської філії
Староушицького ліцею
Хмельницької області

**ЛИСТ У ВІЧНІСТЬ.
МІЙ БРАТЕ, МІЙ ТИХИЙ ОБЕРІГ...**

Привіт, мій рідний... Сьогодні небо таке низьке і важке, ніби воно теж хоче щось прошепотіти про тебе. Ти знаєш, я досі іноді ловлю себе на думці, що ось-ось зазвонить телефон і я почую твій спокійний, впевнений голос. Кажуть, що час — це лікар, але для мене він лише свідок того, як глибоко вкоренився біль у серці, перетворюючись на тиху, невгамовну тугу. Як тобі там, Володю, у тому краю, де замість заграва від вибухів — вічне сяйво? Чи малюєш ти тепер на небесних полотнах наші мрії?

Я часто заплющую очі й повертаюся в наше дитинство, у той затишний, теплий світ, який нам створила бабуся. Вона була нашим незламним оберегом... Ми вечорами сиділи біля неї, слухали розповіді, а ти сміявся, мріяв, говорив, що все в житті треба робити чесно. Ти ніколи не любив несправедливості й завжди ставав на захист слабших. Пам'ятаю, братику, що ти часто сидів десь у куточку з олівцем у руках. Твої пальці виводили на папері цілі світи. Ти любив малювати море, якого ми тоді ще не бачили, і сонце — воно у тебе завжди було яскравим, наче справжнє. Твої малюнки були твоїм притулком.

Але найбільше я пам'ятаю твоє плече. Ти був моєю живою фортецею. Хоч ми й були дітьми, ти оберігав мене з якоюсь дорослою самовідданістю. Коли мені було страшно чи хтось намагався образити — ти ставав попереду, мовчки, непохитно, наче молодий дуб перед бурею. Твоя любов до мене, твоєї сестри, була не в словах, а в кожному твоєму вчинку.

Час минав, ми дорослішали. Ти створив сім'ю, став батьком двох донечок. Я бачила, як змінювався твій

Конкурс «Слава нації»

погляд, коли ти говорив про них. У ньому було стільки любові, ніжності й відповідальності. Ти був для них татом — сильним і надійним. Навіть коли життя склалося не так, як хотілося, ти ніколи не переставав любити своїх маленьких принцес. Вони — твій слід на землі, твій сенс і твоє продовження, вони — твої живі картини, намальовані не олівцем, а самою долею. Братику, ти залишався для своїх дівчаток тим самим оберегом, яким був колись для мене.

А потім прийшла вона — війна. Страшна, чорна, холодна. Коли тобі вручили повістку, ти не вагався ні хвилини. Поки інші шукали шпарини, щоб сховатися від реальності, поки хтось виправдовував свій страх «не своєю війною» — ти пішов. Ти не міг інакше. Твій внутрішній малюнок світу не передбачав боягузтва. Ти обрав шлях воїна, бо знав: якщо не ти, то хто захистить твою сім'ю і цілу неньку Україну?

Твій шлях у війську був стрімким, наче політ стріли. Після короткого навчання ти опинився там, де земля плавилася під ногами. І ось ти подзвонив і нам повідомив, що ти вже: «Солдат Ткаченко Володимир Миколайович. Стрілець-снайпер 4 десантно-штурмового відділення 2 десантно-штурмового взводу 7 десантно-штурмової роти 2 десантно-штурмового батальйону».

Для когось це просто сухі військові терміни, а для мене — це назва твого особистого пекла і твоєї найвищої жертви.

02 липня 2023 року... Ця дата випалена в моїй пам'яті чорним вугіллям. Біля Кремінної, серед понівечених лісів Луганщини, ворожий танк вирішив твою долю. Ти пішов у небо миттєво, мужньо виконуючи свій обов'язок до останнього подиху, до останнього удару свого золотого серця. Ти захищав нашу свободу так само віддано, як колись захищав мене в дитинстві.

Братику мій, рідний... Сум за тобою — це океан, у якого немає берегів.

Але я знаю, що ти не зник. Ти став вітром, що гойдає колосся; ти став дощем, що вмиває стомлену землю; ти став тією найяскравішою зіркою, що вказує шлях подорожнім.

Я не прощаюся з тобою. Я просто чекаю нашої зустрічі там, де немає танкових обстрілів, де не рвуться снаряди, де знову буде тиха бабусина хата і ти — з олівцем у руках — малюватимеш наше спільне вічне щастя.

Спи спокійно, мій Герою. Я завжди пам'ятатиму, чие ім'я вписане в історію нашої волі.

Твоя сестра, з вічною любов'ю та болем...

ПРИСВЯТА БРАТУ...

Тобі, мій Янгол, рідний брате,
Складаю плачучи присвяту,
Сьогодні хочу пригадати,
Про втрату, що не передати!
З тобою разом ми зростали
І у бабусі вкупці грались,
На небі зорі рахували,

Ти малював, я — милувалась!
Ти батька рідного не знав,
А справжнім татом вітчим став...
І виріс красень, ти мужчина!
В очах палала честь і сила.
Та раптом лихо в Україну,
Підкралось і влилось в родину.
І ти, Володя, рідний брате,
В четверте ДШВ потрапив!
Відважний снайпер і стрілець,
На полі бою молодець,
Та під Луганськом ти загинув,
Матусю, донечок, сестер покинув.
Минув вже рік, мій брате, милий,
Скажи, прошу, де брати сили,
Щоб біль сердечний вгамувати?
Цей жаль не в силах подолати!
Тебе згадаю, зразу плачу,
Може, у снах колись побачу...
Тепер у пам'яті моїй,
Твій образ ніжний і простий.
В скорботі плаче рясно свічка,
Стікає, наче сльози, віск,
Наш Янгол — ти Герой Навічно,
Хоча й коротким був твій вік!

Аніта Піддубна,
учениця 9 класу КЗ
загальної середньої
освіти «Жидичинська
гімназія №31 Луцької
міської ради»

**Людмила
Мирославівна
Кондратюк,**
заступник директора
з навчально-виховної
роботи, вчителька
української мови та
літератури, вчитель-
методист КЗ загальної
середньої освіти
«Жидичинська гімназія
№31 Луцької міської
ради»

А ЖИТИ ТАК ХОЧЕТЬСЯ...

Привіт, мій невідомий захиснику! Так завжди починала свої листи, але не цього разу. Сьогодні пишу тобі, мій захиснику Артеме... Артеме Заболотний...

Я ніколи тебе не знала. Та ми ніколи не познайомилися. Бо тебе вже нема.

Твою історію я знайшла у соцмережах випадково. Просто сиділа в телефоні, нічого особливого не шукала. І раптом це відео. Твої слова. Це були слова прощання. Зовсім короткі: «Ми звідси, мабуть, не повернемося...» Але після них я довго просто сиділа й мовчала. Мої сльози капали в ритм якійсь мелодії.

«А жити ще хочеться...». Тобі було 19. Мені важко це навіть усвідомити. У 19 люди мають будувати плани. У тебе ще мало бути все попереду: життя, родина, друзі, сміх, кохання... Ти мав бути щасливим. Але не встиг. У свої 19 ти зробив інший вибір.

«Ми в пеклі...». Ти вибрав не спокій, а боротьбу. Приймати чоловічі рішення у 18 — це героїзм, це позиція! Але ще з дитинства ти знав, що будеш військовим, а у вісімнадцятиріччям (а це січень 2022 року) став солдатом Національної гвардії України. Це патріотизм, про який за гаджетами наша молодь забуває. Віртуальне життя дуже відрізняється від реального. Я читала, як під час штурму в липні 2023 року ти витягнув з-під обстрілу сімох поранених побратимів, отримавши при цьому контузію і травми. І тільки два місяці реабілітації, а далі — повернення на фронт, щоб залишитись в пам'яті Героєм Небесного Легіону.

«А жити ще хочеться...». Після того відео ти став для мене більше, ніж просто хлопець з екрана. Ти

став людиною, яку я ніколи не забуду. І знаєш: мені боляче. Боляче за тебе. За те, що ти не встиг. Що життя обірвалось тоді, коли тільки починалось. Якби ж все було по-іншому: ти писав відео про дурниці, про сонце, про музику, про кохання. Але ти записав прощання.

«А жити ще хочеться...». О, знову вона... Ти теж чуєш цю неймовірну музику? Чи вона звучить лише в моєму серці? Здається, що я не листа тобі пишу, а мелодію. Але я не вмю писати мелодій, я вмю їх тільки грати: на фортепіано, на скрипці, на сопілці. А може, вже вмю? Та ні... я її просто чула... чула сотні разів.... чомусь завжди під неї плачу. Мирослав Скорик. Це його «Мелодія» влітається поміж моїх рядків і наповнює кожне виведене слово іншим — новим — змістом. Але тепер я розумію, чому вона: я пишу лист, який ти ніколи не прочитаєш. Лист у вічність.

«А жити так хочеться...». Клубок у горлі не дає дихнути. Мелодія наростає. Думки плутаються. Я так багато хотіла тобі сказати, дорогий невідомий мені захиснику! Скоро, коли війна закінчиться, люди повиходять з укриттів, почнуть відбудовувати зруйноване, засівати поля зерном, перестануть боятися ночі і тривоги. Почнуть жити життя. Кожен своє. Як жаль, що у тебе вже не буде свого — іншого чи то нового. Бо життя не можна відбудувати, не можна повернути. Ти отримав від Бога життя Героя.

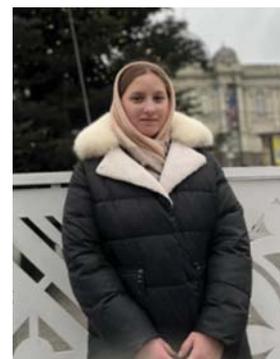
У мене все добре. Дуже добре. Дякую, Артеме Заболотний. За все. За те, що в мене все добре. За те, що ти був. За те, що пішов, щоб ми жили. Вибач, що світ такий.

Спочивай з миром. Ти — назавжди в серці.

Хоч тебе вже нема.

Аніта Піддубна

Христина Джас,
учениця 10-Б класу
ОЗЗСО І—ІІІ ступенів
№1 ім. І. Франка
Кам'янка-Бузької
міської ради Львівської
області

ЛИСТ ЗАХИСНИКАМ І ЗАХИСНИЦЯМ

Не скажу нічого, окрім правди... Ну як ви там, відстоювачі волі? Та знаю — зле. Не раз доводилось смерті в очі зазірати, а потім подумки лиш здогадки кидати, як те життя вдалося урятувати. У такі моменти Всевишній вас оберігає, бо десь зі сльозами на очах старенька мати знов про це благає. І ця молитва — ніби новий ковток життя, що закарбується у пам'яті на все буття.

Конкурс «Слава нації»

Але ж згадай своє дитинство — неначе учора це було. Щасливі, сповнені добра, ви насолоджувалися моментами життя і познайомилися з найкращим другом — братом чи сестрою... І уяви: ті друзі поруч назавжди. Але не буде вже ніколи тієї дружби ще зі школи, бо їх уже похоронили. Хтось на завданні, хтось рани перев'язував, а інші під завалами лежать... А сльози ллються з очей: сьогодні побратима вбили, та вже й прапором труну накрили. Та тільки батькові із матір'ю ніхто ще не сказав, бо це тяжкі, насправду, слова.

Але ж у когось — невідомість, мовчання по той бік телефона, і подумки вона із ним, а навкруги — ні сліз, ні болю. В думках отої дівчини — лише обійми і коханий. Не знає ще вона про те, яким насправді є полон. Лиш після обміну дізнається, що там насправді, але побачить вже не того, котрий на фото посміхався. Прийде до дівчини морально вбитий, тортурами повитий, але нескорений — той, кого вона так покохала. Та все ж навряд чи він її впізнає... Бо наречена теж у війську: ворога із рук землі стирає вона — красуня, тендітна і кмітлива. Учора мамою вже стала вдруге, синочок і донечка на тата вже чекають, хоча не бачили і не знають, як справді любить їх татусь, проте на вчинках і неволі вже усвідомлюють, що він — супергерой, таких навіть у фільмах ще не знають.

Дякую за все! За кожен ранок, коли прокидаюся від будильника, а не від вибухів. За можливість розмовляти державною мовою, знайомитись, подорожувати чи просто обідати вдома. Дякую за свята, освіту, мрії, які можуть здійснюватися в Україні. Ви ті, хто тримає оборону. Серед вас найкращі та найсміливіші. Тримайте позиції до останнього, не дивлячись ні на корупцію, ні на тих, хто втік. Все це ми разом виправимо і покараємо тих, хто збагатився на війні.

Хлопці і дівчата, ваші слова — це голоси нескорених, які змінять країну. Щира подяка за відвагу та силу, за нескореність та старання. Саме ви спонукаєте нас кричати про те, що чинять з нами та нашою Україною. Чи можна називати людину виродком? Так, по-іншому ніяк. Тільки виродки можуть радіти, запускаючи шахеди по цивільних об'єктах, квартирах, садочках чи школах.

Будь ласка, тримайте лінію фронту, бо російський світ має мету знищити молодь і український народ. Чому? Молоде покоління проростає у тотальному страху війни, і вони — одні з тих, які ніколи не дозволять російської ноги на землях України.

Захисники та захисниці, бажаю вам у новому році побачитись із сім'єю, розділити всі родинні свята за одним столом і назавжди дати відсіч ворогу. Найбільша цінність — воля! Низький уклін героям і героїням — дорослим і дітям, військовим і цивільним, янголам та янголятам, усім, хто став жертвами цієї війни. Нехай над нашою державою кружляють янголи-охоронці, які бережуть нас від війни і подарують нам мир та добробут. Слава Україні! Героям слава!

Аміна Жорж,
учениця 10-Б класу
КЗ «Опорний заклад
загальної середньої
освіти «Сузір'я»
Оріхівської міської ради

**Віра Васи́лівна
Наріжна**,
вчителька зарубіжної
літератури КЗ «Опорний
заклад загальної
середньої освіти
«Сузір'я» Оріхівської
міської ради

ЛИСТ ВОЇНУ, ЩО ЗАХИЩАВ МІСТО ОРІХІВ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ

Чотири роки буде війна. Чотири роки ти на лінії вогню, мужній воїне-захиснику, зречений, незламний герою.

Сьогодні згадували з друзями наш мирний, довірливий рідний Оріхів. Та він і не забувається ніколи. Сниться ночами. Миле, рідне місто. З давньою історією.

Не надто сучасне. Старенький рідний дім. Рідний, до болю рідний...

Неначе почесна варта вишикувались по південному краю дев'ятиповерхівки, неначе крила величезного білого птаха. Щодня вони першими зустрічали схід сонця. А воно безсоромно заглядало у кожне вікно, не давало довго спати, усміхалося та зігрівало.

А сьогодні та варта першою зустрічає ракети, КАБи, Гради, дрони — все, що летить по місту. Намагається захистити містечко. І в тому пеклі ти, опалений військовою солдат. Не зробиш ні кроку назад, зупиниш усе, що рухається у твій бік. Ти злився в одне ціле з тими будівлями, вивчив кожну стежку. Так жаль, що тобі ніде навіть зігрітися, немає теплого куточка для сну. Четвертий рік...

Наближаються новорічні свята. О, ти ж не бачив оріхівських свят, любий воїне, захиснику, брате. Немає свят під час війни. Ти бачив тільки пожежі, вибухи, кров і смерті.

А раніше... День Міста, Водохреща, Івана Купала, Покрова. Збирається все місто, тисячі людей, у центрі або на березі Конки. І майже всі знайомі. Сміх,

музика, пісні, радість. Вдень обов'язково спортивні змагання: волейбол, гребля, мотокрос. Ввечері великий концерт, місцеві таланти, заїжджа знаменитість. Кульмінація — величезний феєрверк. Потім потягнуться димки від шашликів. Гуляння. Радість. Любов.

Хотіла ще розповісти тобі, військовому, про весни в Оріхові. Але ж ти зустрічав не одну весну у нашому краї. Ти глибоко вдихнув і аж захлинувся отими пахощами бузкового моря, що затопило вулиці і садочки. З любов'ю зібрані, вирощені, привезені здалеку рідкісні сорти та різновиди цих простих весняних квітів. А потім містечко затопила величезна біла хвиля — вишнева. А в кожному садочку, на кожному вільному клаптику землі тюльпани, півники, півонії. Тисячі кольорів і відтінків. Така краса! І всюди ті пахощі. А ще...

А ще літо, осінь. Тільки в отих садочках ледь тримають важкі солодкі плоди. З ближніх ланів долинують запахи зораної ріллі, або скошеного збіжжя.

А зимою ковзанка, новорічні ялинки під снігом, що ростуть поряд з будинками. Вони всюди. Гарні.

І борщ у нас в Оріхові найсмачніший, оріхівський, з квашеними помідорами. А ти любиш, брате, пиріжки з маком? Що це таке? Зустрічаються дві сусідки.

— Оце насмажила пиріжки.

— А з чим?

— Та, так...

(А там і шкварочки, і цибулька, і печіночка, і ще щось «секретне», «фірмове»). Смачні!

А які у нас ярмарки! Понавозять усього. Де найсолдше молоко? Де найсмачніший мед? У нас. В Оріхові кажуть «базарь». Так повелося, так і кажуть, просто наше місцеве слово. Здавна були знамениті оріхівські «базарі» у нашому краї.

Ти ж бачив, хлопче, нашу гарненьку річку. А лебеді ще плавають? Яка ж то неперевершена грація, витончена краса. Чи може прогнала їх війна в чужі краї, як і людей?

Це те, що живе і завжди житиме в нашому серці. Це те, що ти захищаєш, мій брате-герою. Ти захищаєш не просто будинки. Ти захищаєш саме життя. Отакі маленькі містечка — то душа України. Вони зберігають традиції, історію, тут у любові зростають діти і квіти. А в годину негоди вони щитом захищають рідну землю. Скільки ж їх стояло і стоять до останньої краплі крові, до останньої цеглини. Мар'їнка, Бахмут, Покровськ, Куп'янск. А Оріхів не скорився, не впав. Його знищують, палять, щодня і щоночі.

Він спливає кров'ю. Ми ще не знаємо, скільки життів віддамо для його захисту. Стогне і плаче оріхівська земля.

Ти ж не відступиш, брате-воїне? Ти ж захистиш? Врятуєш? Вірю в це! Вдячна! Доземний уклін!

Тримайся, Оріхів. Твої діти повернуться, загоять рани, відбудують, завітчають.

Приїдеш на наше свято, герою-захиснику? Будеш найшанованішим гостем. Ми будемо для тебе співати, ми принесимо тобі квіти, довго будемо пригощати. Заплачемо разом на могилах полеглих героїв.

Я складу про тебе казку, про твій подвиг, про мужність, відвагу, незламність, про боротьбу за свободу. Можна, буду називати тебе українським козаком? Ту казку розповідатимуть онукам і правнукам. Тільки обов'язково приїжджай... Залишайся живим.

Оріхів'янка.

Анна Овсяннікова,
учениця 7 класу
Славутської гімназії
«Успіх» Славутської
міської ради
Хмельницької області

**Юлія Вікторівна
Опанасюк,**
вчителька Славутської
гімназії «Успіх»
Славутської міської
ради Хмельницької
області

ЛИСТ ЗАХИСНИКАМ УКРАЇНИ

Велика історія України пишеться кров'ю та надлюдськими зусиллями, слова здаються занадто легкими. Проте саме слово є тим містком, що з'єднає тижий тил із гучним фронтом.

Цей лист — не просто текст, це спроба досягнути усього цінність подвигу тих, хто став живою межею між цивілізацією та тим, що проживають наші герої. Це есе узагальнює образ воїна — людини, яка вчора могла спокійно та мирно проживати своє життя звичайної людини без загрози, могла бути програмістом, учителем чи фермером, а сьогодні героїчно тримає на своїх плечах наше небо. Це побут, викарбуваний із бетону, заліза та вологої землі. Та за цією суворого зовнішністю ховається найвищий прояв гуманізму.

Як це — любити свою рідну Україну настільки, щоб бути повністю готовим віддати за її щасливе майбутнє своє «завтра»? Це питання, на яке кожен українець сьогодні намагається знайти відповідь у своїй душі та серці. Твоя присутність у пікселі на вулицях міст чи в коротких повідомленнях «+» з передової — це те, що дає нам повне право на ідентичність. Без тебе назва нашої країни була б лише географічним терміном,

Конкурс «Слава нації»

але з тобою вона стала синонімом гідності для кожної людини на планеті.

Бути захисником України — означає мати відвагу дивитися страху в очі й не відступати ніколи. Означає берегти життя інших, навіть коли власне під великою загрозою. Це про силу духу, про вірність присязі, про любов, що більша за втому і біль.

Я пишу цей лист, не знаючи твого імені, кольору твоїх очей чи того, як звучить твій щирий сміх. Але я точно знаю, що у твоїх очах, Герою, віддзеркалення всіх наших спільних болів і надій. Це погляд людини, яка бачила безодню, але не дозволила їй поглинути себе. Твій шлях — сучасна епопея. Ти не просто воюєш за території, ти воюєш за право літніх людей дожити віку у своїх домівках, за право кожного з нас бути собою.

Кожен твій крок вперед — це відвойоване майбутнє. І хоча ціна цієї боротьби невимовно висока, твоя мужність стає тим світлом, що не дає нам зануритися у темряву зневіри. Ти — наш компас у морі невизначеності.

Ми часто говоримо про вдячність, але чи існують у мові слова, здатні вмістити в собі ціну твого спокою? Вдячність у тилу — це не лише квіти чи донати, хоча вони є життєво необхідними. Це насамперед відповідальність. Відповідальність бути вартими твого подвигу. Ми вчимося жити так, щоб не було соромно за той світ, який ти захищаєш. Кожна побудована школа, кожна висаджена квітка, кожен успішний проєкт у тилу — це наше сильне «дякую», втілене в дію. Ми усвідомлюємо: поки ти тримаєш фронт, ми маємо тримати життя.

Я знаю, що втома іноді стає важчою за автомат. Я знаю, що розлука з рідними — це глибока рана, яка не гоїться. Але воїн ніколи не залишається один: за його спиною мільйони щирих молитов, мільйони теплих думок і незламна віра всього народу.

Цей лист — нагадування про те, що твоя жертва не є даремною.

Ти — той самий титан, ти вже увійшов у вічність, ставши легендою ще за життя. Ми відбудуємо кожну цеглину, ми залікуємо рани землі і ніколи не забудемо, кому завдячуємо своєю свободою. Україна вистоятиме, бо у неї є Ти.

Бережи себе, наш захиснику. Нехай кожен постріл буде повз, а кожна стежка веде до перемоги. Повертайся живим у світ, який ти врятував. Ми чекаємо на тебе не просто як на героя, а як на частину нашої великої української родини!

Слава героям-захисникам!

Валентина Ярчич,
учениця 9 класу
Сімерківської гімназії
Перечинської міської
ради Закарпатської
області

**Любов Валеріївна
Мараморошак,**
вчителька української
мови та літератури,
зарубіжної літератури
Сімерківської гімназії
Перечинської міської
ради Закарпатської
області

НАЙРІДНІШІЙ...

Добрий вечір, Мамо! Як Ви? Минуло лише кілька днів після нашої останньої розмови, а я вже сумую за Вашим голосом. Хоч Ви й попереджали, що деякий час не зможете виходити на зв'язок, я від учорашнього вечора чомусь не знаходжу собі місця.

Аби хоч трохи підбадьоритись, я вирішила знову написати Вам листа. Востаннє надсилала його ще восени, у жовтні. Тоді ми не розмовляли понад тиждень. Пізніше Ви розповіли, що виконували важливе завдання біля Покровська, тому не могли зателефонувати. Як і раніше, зараз мене намагаються розрадити дідусь із бабусею, пояснюючи, що бути військовою медиком і операторкою БПЛА, як моя Мама, дуже непросто. Я, звичайно, розумію, що ця професія дуже важлива, але заспокоююсь тільки тоді, коли чую Ваш рідний голос...

У цей момент відволіктись від хвилювань мені допомагає киця, яку Тато влітку привіз із війни. Вона зручно вместила в мене на колінах і намагається вхопити ручку. Ви ж добре знаєте, яка вона пустунка! Її енергії позаздрить будь-хто. Спостерігаючи за нею, я мимоволі задумалася: може, і вона сумує за рідними так само, як і я? Адже там, на Сході, у неї точно були люблячі господарі, можливо, пухнасті друзі... Я сподіваюся, що з ними все добре, і наша киця тоді просто загубилася, злякавшись гучних вибухів.

Пам'ятаєте, як ми зраділи, коли вперше її побачили? Дідусь навіть жартував, що кішка вилікує його артроз краще за будь-які ліки. І справді: вона дуже любить сидіти на його колінах і м'яти їх лапками, а інколи відпочиває навіть на бабусиному плечі. Ми-

нулого тижня я встигла зробити кілька несподіваних, але дуже ширих світлин. Думаю, варто було б видрукувати найгарнішу, вставити в рамочку й подарувати бабусі на день народження. Впевнена, вона дуже зрадіє!

Ну ось, розповідаючи про нашу кицьку, я мало не забула, про що хотіла написати в першу чергу! Знаєте, нещодавно мені приснився чудовий сон. Пригадуєте, куди ми часто їздили, коли я була ще зовсім маленькою? Напевно, Ви вже усміхаєтесь, згадуючи ці затишні літні вечори.

...Уві сні я знову відчула себе безтурботною дівчиною, яка сидить на пледіку біля Ужа й тримає смачне ягідне морозиво. Поруч сміється Татко і втирає моє вимазане ласощами личко. Поки він це робить, я встигаю забруднити й платтячко — і тоді привести його до ладу намагаєтесь Ви.

Сон тривав декілька хвилин, але він надовго покращив мій настрій. Навіть у школі вчителі й однокласники помітили, що я частіше усміхаюсь, хоч не робила цього вже досить давно. Я впевнена, що спогади про наше улюблене місце відпочинку підбадьорять і Вас. Мрію, що влітку Вам із Татком вдасться приїхати у відпустку і ми обов'язково поїдемо до Ужгорода, посидимо біля річки і хоч на мить забудемо про все погане... Це бажання допомагає мені долати труднощі і відволікає від похмурих думок.

Без сумніву, було б ще краще, якби Ви приїхали раніше, адже до Великодня залишилось кілька тижнів. Тоді ми б змогли відсвяткувати його разом, бо останні два роки я мала можливість вітати Вас зі святами лише за допомогою відеозв'язку... А після Великодня швидко настане День матері! Я приготувала сюрприз, який, сподіваюсь, дуже Вас потішить! Але не розповідатиму про нього більше, тому що хочу здивувати.

Вірю в те, що мої мрії неодмінно здійсняться і ми вже скоро побачимось.

Щоранку і щовечора прошу Божу Матінку, щоб настав мир й усі повернулися додому неушкодженими. Нехай вона щомиті оберігає Вас і Ваших побратимів, допомагає здолати найстрашніші випробування. А ми підтримуватимемо Вас усім, чим зможемо: молитвами, благодійними внесками, смаколикками, щирими словами й посмішками...

Дуже сумую за Вами й міцно обіймаю! До зустрічі, Матусю!

Ваш «промінчик»

Вікторія Кальченко,
учениця 7 класу
Ворожбянської гімназії
№4 Ворожбянської
міської ради Сумської
області

**Ірина Леонідівна
Бондаренко,**
вчителька української
мови та літератури
Ворожбянської гімназії
№4 Ворожбянської
міської ради Сумської
області

«ЗАЛІЗНИЙ КУПОЛ» УКРАЇНИ

Дорогий татусю!

Я кілька разів перечитувала «Володаря перснів», захоплювалася Гаррі Поттером. Уявляла, що за допомогою чарівної палички можна подолати темряву, зло. А чарівник чи богатир обов'язково врятує всіх від смерті і всі будуть жити щасливо та радісно. І герой в моїй уяві поставав сміливим, відважним, високим і широкоплечим, який завжди подолає всі перешкоди на своєму шляху.

Ранок 24 лютого 2022 року змінив мій світ і всі уявлення про героїв. Ворог цинічно говорив, що за три дні знищить Україну, вже готувалися гуляти Хрещатиком чи Дерибасівською. Але не так сталося, як гадалося.

24 лютого ти зустрів на підступах Маріуполя, бо ти — морський піхотинець. Кожен вечір я молюся за тебе та твоїх побратимів. 86 днів я мала надію, а подвиг морських піхотинців порівнювала з казковими героями. І я знала — мій тато мужній, ти все витримаєш, хоча звичайна людина, а не казковий герой і чарівної палички в тебе немає. Разом з тобою пліч-о-пліч стояли твої друзі, наші колишні сусіди — два Сашки. Я знаю, ви вистоїте і обов'язково повернетесь.

Ви завжди усвідомлювали ризики та небезпеки, з якими вам доведеться зіткнутися, бо не всі долі військових складаються вдало: деякі потрапляють в полон, отримують поранення і навіть стають інвалідами, багато трагічно гинуть під час виконання бойових завдань. Але ви готові були поставити своє життя на карту заради своєї країни, тому й обрали шлях військового. Хто, як не сини своєї країни, захищатимуть

Конкурс «Слава нації»

свою Батьківщину, мою маму, сестричку і мене. Ти та твої побратими — справжні герої.

Але ви не одні такі. Наш сусід дядько Дмитро 25 лютого вже був у Києві, залишив прекрасну роботу за кордоном, сім'ю, лише зателефонував і сказав: «Хто, як не я, буде захищати, а заробляти буду після Перемоги».

Майже чотири роки я не бачу тебе, мій герою, не бачу дядька Дмитра. Але я знаю, що ви живі. І впевнена, що ми обов'язково переможемо ворога, хоча ви й не багатирі казкові. Просто хтось повинен захищати Батьківщину. І краще, ніж вірні, доблесні багатирі своєї Вітчизни, це не зробить ніхто.

Воїни ЗСУ — це ти, мій тато, дядько Сашко, дядько Дмитро і багато ваших товаришів. Вони, наче янголи, оберігають нас від ворога, закривши «залізним куполом» свою рідну землю. А ми з мамою будемо вас чекати, ми любимо тебе.

Чекаємо. Віримо. Любимо. Слава ЗСУ!!!

Елла Походня,
учениця 11 класу Ліцею
№10 м. Житомира

Неля Михайлівна Семеній,
вчителька української
мови та літератури
Ліцею №10 м. Житомира

ЛИСТ ТАТОВІ

Тату, привіт. Не знаю, чому ти не відповідаєш на мої повідомлення і дзвінки. Може, там, де ти зараз, просто немає зв'язку? Мама каже, що зв'язок буває поганим, тому я вирішила написати тобі листа — справжнього, паперового, як у дитинстві. Мені здається, він точно тобі дійде.

Тату, стільки всього сталося, відколи ти поїхав... Ти навіть не уявляєш, скільки історій я збрала, скільки фото й відео зберегла навмисне, щоб показати тобі. Ти прийдеш — і ми все разом подивимось. Я навіть придумала, що зроблю презентацію про свої останні два

роки — от тоді ти точно не пропустиш жодної дрібниці!

Ти знаєш, я вже закінчила 10 клас. А тепер — уяви! — я вже одинадцятикласниця. Звучить страшно, правда? Зовсім недавно я бігла до тебе в обійми з портфелем, коли ти мене забирав з групи продовженого дня, а зараз — останній рік школи. Яюсь дивно і трохи страшно. Ти не бачив, як я стояла на святі «Першого дзвоника» — мені здавалося, що ось-ось побачу тебе у натовпі, як завжди, навіть два рази сплутала тебе з іншими людьми. Але, мабуть, тебе просто затримали, правда? Нічого, я розумію — зараз для тебе найважливіше захищати нас із мамою там, щоб ми могли спокійно жити тут.

Сподіваюсь, цього року ти все ж зможеш приїхати. Бо в мене випускний!

Ми з дівчатами вже вибрали сукні — бордові, з розрізом на нозі, дуже гарні! І навіть репетируємо вальс після уроків. У мене є пара — Ярик, він трохи незграбний, але старається. Думаю, ти усміхнешся, коли побачиш нас.

А ще я дуже хочу повторити наше фото, пам'ятаєш? Те, де ми стоїмо біля школи в перший день навчання. Хочу зробити таке ж, тільки тепер уже перед випускним — як символ того, що ми пройшли весь цей шлях разом.

Тату, обіцяй, що ти прийдеш хоча б на кілька днів. Без тебе це все не матиме сенсу.

Є ще одне... тільки не сварись, добре? Я пофарбувала волосся. У синій.

Так, так — знаю, ти завжди казав, що треба любити свій природний колір, що «дівчина має бути ніжною, а не кольоровою», але мені хотілося змін. Мама дозволила. Сказала, що ти все одно не зможеш мені цього заборонити... і потім довго мовчала. А коли я засміялась, вона просто відвернула і витерла очі. Мені здалося, вона образилась, але потім усміхнулась і додала, що я дуже схожа на тебе — така ж вперта.

Знаєш, я іноді думаю, що ти міг би навіть пишатись моїм кольором волосся — бо він, як небо. Таке ж синє, як те, під яким ти, напевно, зараз стоїш.

Недавно я сказала мамі, що дуже хочу тебе побачити. А вона відповіла: «Сподіваюсь, не скоро...»

Я так і не зрозуміла, чому вона так сказала. Невже боїться, що ти потім знову поїдеш? Але ж коли все закінчиться — ти повернешся, правда? Бо як же інакше.

Мама часто плаче ночами. Думає, я не бачу, але я все бачу. І серце стискається від цього так, що не можу дихати. Вона каже, що просто сумує. Я тоді обіймаю її, і ми сидимо мовчки. Вона наче слухає когось, кого я не чую. Іноді шепоче твоє ім'я.

Я питала в мамі, куди можна надіслати цей лист, а вона лише сумно усміхнулась і сказала: «Краще спали його...». А потім додала, що так він швидше тебе знайде. Знаю, ти любиш, коли слухаюсь, але цього разу я не можу. Я не спалю його, бо хочу, щоб ти його прочитав. Хочу, щоб ти відповів.

Тату, якщо ти зараз це читаєш — знай, я тебе дуже люблю. І дуже чекаю.

Мені іноді здається, що коли вночі вітер торкається мого обличчя, то це твоя рука. І коли на небі з'являється найяскравіша зірка — це ти дивишся на мене.

Я все ще вірю, що ми знову сфотографуємось біля школи — тільки цього разу я вже у випускній сукні, а ти тримаєш мене за руку, як тоді.

І ми знову сміємось. І я кажу: «Тату, дивись, я вже доросла!» А ти відповідаєш:

«Для мене ти завжди будеш моя маленька донечка...»

Я чекаю тебе, тату.

Сумую.

І дуже-дуже люблю.

Твоя донечка Ела

Поліна Панасюк,
учениця 9-А класу
Криворізької гімназії
№ 27 Дніпропетровської
області

**Юлія Миколаївна
Сидоренко,**
вчителька української
мови та літератури
Криворізької гімназії
№ 27 Дніпропетровської
області

СОНЦЕ НАД ШКІЛЬНИМ ПОДВІР'ЯМ

Марко завжди приходив до школи раніше за всіх. Йому подобалося те особливе ранкове відчуття: коли подвір'я ще тихе, коли від роси блищать травинки, а коридорами лунає легкий відгомін порожнечі. Здавалося, ніби школа прокидається разом із ним.

У ті дні місто жило з напруженою тишею, але люди продовжували працювати, навчатися, підтримувати одне одного. Марко це бачив щодня — у поглядах вчителів, у руках волонтерів біля адміністрації, у бабусі з сусіднього під'їзду, яка, попри свій вік, щоденно пекла хліб для переселенців.

Маркові було шістнадцять, але він відчував себе дорослішим. Можливо, через те, що його батько був на службі. Можливо, тому, що кожна людина в місті робила щось важливе. І Марко теж хотів.

Одного ранку директорка попросила його піти до спортивної зали — там складала гуманітарну допомогу, яку мали розвезти по сім'ях. Марко погодився

без вагань. Кожен його однокласник уже волонтерив: хтось плів сітки, хтось сортував одяг, хтось ходив з концертами у шпиталь. І він не хотів бути осторонь.

У залі на нього чекала дівчина — Дарина з паралелі. Вона сортувала дитячі речі, а поруч стояв великий ящик із написом: «Книжки для малечі».

— О, привіт, — усміхнулася вона. — Ти новий у нашому «Спортклубі волонтерів»?

— Можна й так сказати, — засміявся Марко. — Що робимо?

— Розкладаємо пакунки. Але ще одне... — вона обережно відсунула коробку. — Тут книжки, і деякі з них старі, пошкоджені. Хочеться, щоб діти отримали хороші примірники.

Марко взяв до рук одну книжку — потерту, з обірваним корінцем.

— Шкода викидати, — сказав він тихо. — Але, мабуть, ти маєш рацію.

— Ми можемо залишити ті, що можна полагодити. Я маю клей, стрічки, обкладинки. Можемо врятувати хоча б кілька.

Вони сіли на лавку біля вікна. Сонце падало на столи яскравими плямами, а пил у повітрі сяяв, ніби маленькі іскри.

Працювали довго. Марко несподівано відчув: книжки ніби повертають тепло, коли береш їх до рук. Кожна з них була комусь потрібною. Комусь, кому зараз теж непросто.

— Знаєш, — сказала раптом Дарина, — я думаю, що патріотизм — це не тільки прапори й свята. Це... коли не проходиш повз. Коли робиш щось, навіть якщо воно маленьке. Бо хтось від цього стане сильнішим.

Марко замислився.

— Батько теж так казав. «Країна — це не лише земля, це люди».

Дарина підняла погляд:

— От бачиш. Значить, ми зараз робимо важливу справу.

У дверях зали з'явилася бібліотекарка пані Галина. У руках вона тримала старий пошарпаний зошит.

— Марку, це Вас стосується, — сказала вона. — Здається, я знайшла заповнений щоденник з минулого року, він Вашого батька. Думала, Ви захочете побачити.

Марко здригнувся. Він узяв зошит обережно, ніби тримав щось надзвичайно крихке. На першій сторінці був знайомий почерк: «Для Марка. Колись ти це прочитаєш». Серце хлопця вдарило швидше. Він відкрив першу сторінку. Там було лише кілька рядків: «Ти маєш знати, синку: сила — не в тому, щоб бути безстрашним. Сила — це коли, навіть боячись, ти робиш те, що правильно. І я знаю, що ти виростеш людиною, яка підтримає інших, коли вони цього потребують».

Марко довго мовчав. Дарина не питала нічого — просто тихо сиділа поруч.

Він нарешті сказав:

— Я хочу, щоб він пишався мною. Хоч трохи.

— Він би пишався, — відповіла вона впевнено.

Марко знову взяв до рук книжки, але цього разу відчув щось більше. Він зрозумів: навіть його невеличкі

Конкурс «Слава нації»

вчинки — це частина великої справи. Частина тієї країни, яку будують разом — щодня, світло й чесно.

У той день вони відремонтували вісімнадцять книжок.

Увечері Марко ніс їх додому одній родині з дітьми. Найменша дівчинка — років шести — вибрала книжку про мандрівників і сказала:

— Я тепер можу читати перед сном! Дякую!

Її очі світилися так, ніби вона отримала щось багатого більше за книжку.

Марко усміхнувся. Десь у грудях ставало тепло, ніби світило сонце.

«Такі моменти, — подумав він, — і є справжньою силою. Тією, про яку писав тато».

Коли він повернувся в школу наступного ранку, подвір'я знову зустріло його сяйливими краплинами роси.

Тільки тепер він точно знав, чому приходиться сюди рано.

Він хотів робити більше. Йому хотілося допомагати. Бо країна — це люди.

А кожна добра справа — це маленький крок до великого світла.

Софія Керницька,

учениця 8-А класу Долинського ліцею №6 «Європейський» Калуського району Івано-Франківської області

Оксана Михайлівна Кішка,

вчителька української мови та літератури Долинського ліцею №6 «Європейський» Калуського району Івано-Франківської області

ЛИСТ ЗАХИСНИКУ УКРАЇНИ

Дорогий захиснику, мій хранителю тиші!

Я пишу цей лист з надією, що він колись все ж потрапить у Твої руки. А ще з величезною вдячністю за те, що борониш мій дім, мою родину, моїх друзів, моє безкрає небо. У цей важкий час, коли ти, не шкодуючи себе, стоїш на передовій і захищаєш нашу рідну українську землю, я подумки питаю у себе: заради чого живу я, бо мій герой живе заради мене?! Вже давно у моїй голові звучать важливі слова, дуже важлива фраза: «Людина приходиться у цей світ, щоб догодити Богові». І я вірю, що це правда. Важко одразу усвідомити важливість цих слів, бо це не лише про молитву та обряди, а й про те, як жити з любов'ю заради інших, ставати на захист добра та правди. Саме це робиш Ти кожного дня! Мужністю перекиваєш страх, віддані-

стю — біль, надією — тугу за родиною. Коли сили вже на межі, згадай, що воюєш не тільки за землю, а й за світло, за право просто жити, кохати, просто бачити, як росте твоє дитя та щиро усміхається дружина. Ти ж пам'ятаєш, що обіцяв донечці найкрасивішу ляльку і поїздку на море? Пам'ятай про слова батькам повернутись живим. Ти казав, що зустрінетесь швидко.

Я часто уявляю собі, як стаю всесильною та могутньою, обіймаю Тебе за плечі, огортаю своєю повагою та надією, і Ти стаєш справжнім велетом, який не боїться нічого, адже поруч Бог та люди, які вірять у Тебе. Я надіюсь, що Бог буде завжди поруч з Тобою, бо Він завжди там, де любов і правда, де міцно стоять, не відчуваючи ніг. Там, де за рідну землю полягти готові, хоч втомлені не тільки очі. Де не бояться темряви, а стають світлом. Де кров'ю малюють спокійний день для інших. Він завжди поруч і готовий допомогти, огорнувши своєю силою.

Сьогодні мені приснився сон, в якому ми сміялися, мов діти, безжурно та щиро. Ти приходи до мене в сні частіше відпочити, хоч на хвилинку в мир і спокій. Я знаю, Ти не сам цей шлях обрав, ти хочеш додому, але, любий, пам'ятай, що є ті, хто молиться за Тебе щодня.

Попереду ще багато обов'язків, тому не хочу затримувати Тебе довгими словами. Бережи себе, мій Герою, і пам'ятай: тебе чекають! Я чекаю. Живим, здоровим, неушкодженим, лише не янголом!

Ти наша мужність, наше майбутнє, наша Україна...

Леонард Корж,

учень 11-А класу КЗ «Веселівська гімназія № 2» Веселівської селищної ради Мелітопольського району Запорізької області

Тетяна Анатоліївна Латиш,

вчителька української мови та літератури КЗ «Веселівська гімназія № 2» Веселівської селищної ради Мелітопольського району Запорізької області

ІСТОРІЮ НЕ ПИШУТЬ НА СТОЛІ... Хроніки сьогодення (День Незалежності)

Історії ж бо пишуть на столі.

Ми ж пишем кров'ю на своїй землі...

Ліна Костенко

Репетиція закінчилась. Усе пройшло добре. Ми заповнили тротуар Хрещатика — жадібно пили воду, курили, перемовлялись. Ввічливо махали дітям, які радісно на нас витріщались, давали дорогу перехо-

жим, вчасно ловили під лікоть, як хтось оступався, тушили цигарку похапцем, коли малеча підбігала, щоб сфотографуватись.

Ці хвилини відпочинку... Згадав батька і нашу останню розмову. Мимоволі торкнувся хрестика. Його завжди відчуваю шкірою, і не тільки в буквальному сенсі: духовний талісман сім'ї, здається, протягом усього існування збирав потужні емоції її членів. Не вистачає слів, щоб передати енергетику сили й рішучості, яка струменить від цього звичайного на вигляд металевого артефакту. Цей хрестик пережив більше, ніж будь-що у світі, бо не був обмежений людським віком.

Під час нашої останньої розмови батько передав мені цей оберіг. Колись перед смертю в благородному бою мій предок потурбувався про те, щоб передати синові свій талісман. З цим хрестиком чоловіки мого роду пройшли крізь жорстокі січі, і в найтяжчі та найнебезпечніші моменти саме підвіска слугувала нагадуванням про духовну велич, що допомагала рятувати друзів, не ослаблювати наступу на ворогів і розвіювати за вітром страх.

Мої предки — козаки. Пам'ятаю батькові розповіді про події минулого.

Мене й досі проймає легкий дроз від згадки про ті часи. Точних історичних свідчень про подвиги предків збереглося досить мало, але, враховуючи специфіку епох, у полум'ї яких намагалися вибороти для свого народу світле майбутнє українці-січовики, з певністю можу сказати про винятковість їхніх особистостей.

Моя бабуся розповіла мені про Самсонів день, коли вшановують пам'ять загиблих. Під час великої битви загинуло багато козаків. У цей день родичі поминали покійних у вельми оригінальний спосіб. Накривали столи, кликали музик і веселилися. Робили так тому, що козаки — самі хлопці веселі, що любили і оковитої випити, і з дівчатами гульнути, заповіли не плакати по них і не влаштовувати траур, а гуляти й тішитися, аби їм самим на тому світі було веселіше і аби їхнє серце раділо так само.

Коли я підріс, то поцікавився, що то за Самсонів день, такий? Проаналізував усі події, що відбувалися у цей день в історії, збагнув — Битва під Берестечком!

У червні 1651 року, біля містечка Берестечко на Волині, зійшлися армії гетьмана Богдана Хмельницького і короля Яна Казимира. Вперше в історії Європи в битві зійшлися 100 на 100 тисяч вояків! Тоді загинули 10 000 козаків. Від шабель, сокир, самопалів та болотної води. Програш перекреслив всі плани Хмельницького. Україна «повисла» між Туреччиною, Польщею та Москвою без статусу та визнання. Ще й без хліба. Знайома картина?

... На полі бою я бачив різних людей. У складі десантно-штурмової бригади були і менеджери, і селяни, і вчорашні робітники, які не уявляли себе козаками взагалі. Але в обставинах війни, коли летять ГРАДи, навкруги кров і хаос, у них пробудилася генетична пам'ять. Ці молоді люди (а в штурмові підрозділи брали молодих) були справжніми козаками. Хлопці залишилися сам на сам з Ордою. Про це слід писати. Знімати фільми...

Уже дорослим я знову почув історію про битву під Берестечком, коли перебував у Підкам'янському монастирі. Мене вразив один експонат. Витинанка. Малюнок створений за допомогою паперу і ножиць. Екскурсовод пояснив мені, що зображено на старій витинанці: біля церкви танцюють хлопці та дівчата. Веселяться. А над ними літають душі загиблих козаків. Загиблих у бою. Зі зброєю у руках. Загиблих за свою Вітчизну. Їхні душі літають над рідною землею. І тішаться. Їм радісно від того, що їхні нащадки веселяться. Бо життя — триває...

Завтра День Незалежності. Завтра українські військові віддадуть шану побратимам, загиблим у боях. Ми покажемо, що готові! Що ми можемо битися! Що ми зробимо те, що не зробили загиблі! Хай їхні душі втішаться видовищем маршу війська, яке неймовірно змінилося за ці роки.

Нехай їхні душі радітимуть від посмішок та захоплених поглядів людей, за життя і здоров'я яких вони загинули.

Ми віддамо їм шану. Ми пройдемо парадом.

А громадяни радітимуть й пишатимуться. Саме так, як заповіли далекі предки.

Аліна Долгова,
учениця 10 класу
КЗ «Опорний заклад
загальної середньої
освіти «Сузір'я»
Оріхівської міської ради
Запорізької області

**Наталія Вікторівна
Бондарева,**
вчителька української
мови та літератури
КЗ «Опорний заклад
загальної середньої
освіти «Сузір'я»
Оріхівської міської ради
Запорізької області

ВШАНУВАННЯ ЗАХИСНИКІВ УКРАЇНИ

Вітаю, шановний захиснику!

Мужній воїне! До тебе звертається учениця 10 класу з прифронтового міста, яке за роки війни стало «міцним горішком». Це завдяки твоїй сміливості,

Конкурс «Слава нації»

силі духу, вірності військовій присязі, а найголовніше — любові до рідної країни моє місто захищене. І ніяка ворожа сила не в змозі знищити його. Низько вклоняюся перед тобою, перед кожним, хто ризикує своїм життям і хто віддає його за мене, за кожного українця та українку!

Мій внесок у Перемогу — це навчання. Я стараюся вчитися якнайкраще, бо знаю: кожна розумна думка, кожна нова навичка і кожен освічений українець у майбутньому — це ще один крок до сильної, вільної, відбудованої України.

Пишу листа, щоб висловити слова шани за нележку, але надзвичайно важливу працю. Дякую тобі за те, що захищаєш мене, нашу Україну, нашу свободу та наше мирне небо. Я пишаюся твоєю мужністю, силою духу та відданістю!

А для мене ця вдячність — особлива. Два мої брати теж зараз на війні. І коли я кажу «дякую», я кажу це як сестра, як українка і як людина, яка знає, що таке чекати, вірити й не опускати рук.

Мужній воїне! Ти — мій герой. Ти щодня ризикуєш життям заради нашої свободи та безпеки, і це не залишає байдужим жодного з нас.

Шановний солдате, бажаю тобі міцного здоров'я, незламної віри та сили духу. Нехай кожен твій крок наближає нас до Перемоги, а янгол-охоронець оберігає тебе. Я молюся за всіх захисників і вірю в ЗСУ! Твоя самовідданість надихає всю Україну, дає мені можливість жити, навчатися, мріяти та посміхатися.

Пам'ятай, що на мужності таких, як ти, тримається наша країна. А ми тут робимо все, що в наших силах, щоб бути гідними тієї Перемоги, яку ви виборюєте. Ви — справжні лицарі, ваш патріотизм ніколи не буде забутий!

Ваша сила та віра гартують нашу націю. Ви — наша гордість і сила, наша надія на краще майбутнє. Бажаю вам мирного неба над головою та незламного духу. Але найголовніше:

Ти тільки повернись, благаю, чуєш,
Ти не лети далеко в небеса,
Бо тут, на цій землі, тебе чекають...

А я чекаю своїх братів і вірю, що кожен воїн обов'язково повернеться до своєї домівки.

Слава Україні!
Героям Слава!

Анна Лисюк,
учениця 5 класу
Самчиківської
загальноосвітньої
школи I-III ступенів
Старокостянтинівської
міської ради
Хмельницької області

**Людмила
Володимирівна
Кузьмич,**
вчителька
Самчиківської
загальноосвітньої
школи I-III ступенів
Старокостянтинівської
міської ради
Хмельницької області

НИЗЬКИЙ УКЛІН ЗА КОЖЕН СВІТАНОК

Дорогий захиснику, дядьку Павле!

Пишу, щоб подякувати Вам і Вашим побратимам за те, що в перший рік війни тримали наше небо. ППО стала для мого рідного села надійним щитом, який рятував і рятує життя, дарує надію. Хоч я ще тільки п'ятикласниця, але усвідомлюю, якою ціною дається кожен наш спокійний світанок.

Знаю: зараз захищаєте схід України, тому дякую, що попри щоденні запеклі бої, Покровськ завдяки вам залишається територією України. Серце кожного з нас — там, поруч із Вами. Тарас Григорович Шевченко писав: «Борітеся — поборете». Мені здається, цей вислів зараз на часі.

Я розумію, що Україна проходить через важкі випробування. Упевнена: вона була, є та буде незалежною державою! Я це усвідомила ще навесні 2022 року, коли перебувала за межами країни з родиною. Колись я мріяла поїхати за кордон до своїх рідних, але, проживши в Польщі кілька місяців, зрозуміла: добре лише там, де нас немає. Україна — найкраща держава!

Ваша відвага — це те, на чому тримається Україна, Європа та весь світ! Ви — наша гордість, надія і віра!

Часто пригадую ваші цікаві розповіді, жарти. Пам'ятаю про неймовірну стійкість і незламний оптимізм.

Щодня думаю про вас і пишаюся вашою мужністю. Ви є прикладом справжньої відваги та доброти. Розумію, як вам зараз важко, тому бажаю, щоб день був спокійним, а ніч — тихою.

Хай цей лист стане для Вас маленьким теплим оберегом у цей холодний час.

Будь ласка, бережіть себе так міцно, як бороните нашу землю. Хай кожен день наближає перемогу та Ваше повернення додому.

З повагою, Анна Лисюк

Марія Євсюкова,
учениця 6-В класу
КЗ загальної середньої
освіти «Луцький лицей
№23 Луцької міської
ради»

**Ольга Олександрівна
Лесик,**
вчителька української
мови та літератури
КЗ загальної середньої
освіти «Луцький лицей
№23 Луцької міської
ради»

СИЛЬНІ ДУХОМ!

Дорогі Захисники! Коли ми чуємо слово «герой», ми часто уявляємо людину, яка зробила щось велике, увійшла в історію чи прославилась на весь світ. Але для мене герой — це не обов'язково хтось видатний. Герой — це людина, яка, попри труднощі, залишається сильною, доброю та не втрачає віри.

Іноді герой — це мама, яка щодня працює. Іноді учитель, що терпляче навчає. А іноді просто той, хто не опускає рук, коли життя здається несправедливим.

Герой — це той, хто не боїться,
Хто у важкий час не зупиниться,
У кого добро у серці б'ється
І хто ніколи не здається!

Для мене справжні герої сьогодні — це Захисники України! Вони стоять на передовій, щоб ми могли жити. Вони залишають будинки, сім'ї, спокійне життя заради нашої свободи. Їхня відвага — це не просто сила, а велика любов до рідної землі. Я вдячна кожному, хто береже наш спокій навіть ціною власного життя.

Я сама відчула, що таке війна. Я — переселенка з Харкова. Мені довелося залишити рідне місто й жити за тисячу кілометрів від батьків. Завжди важко починати спочатку, але саме в такі моменти розумієш, що герой живе в кожному з нас.

Отже, герой — це не лише той, хто робить великі вчинки. Герой — це людина, яка має добре серце, не здається і вірить у краще. І щоб бути героєм, не потрібно слави, достатньо бути чесним, добрим і сильним духом. Потрібно вірити в себе, у людей і в нашу ПЕРЕМОГУ, бо саме віра допомагає пройти навіть найтемніші шляхи.

Я дякую всім Героям: і тим, хто тримає зброю, і тим, хто просто робить добро щодня. Ви доводите, що Герой — це не лише про силу. Саме ви — приклад для всіх людей.

Вірю в Добро! Перемогу! Дякую Вам, наші Герої!

Антон Калкатин,
учень 10 класу ВСП «Могилів-Подільський
технологічно-економічний фаховий коледж
Вінницького національного аграрного
університету»

Олена Петрівна Ільєва,
викладач ВСП «Могилів-Подільський
технологічно-економічний фаховий коледж
Вінницького національного аграрного
університету»

ЛИСТ ГЕРОЮ

Привіт, дорогий тату!

Пишаюся тобою безмежно! 3 грудня 2023 року ти на війні, і відтоді не минає й дня без думок про тебе. Знаю, що твоя відданість і сміливість рятують життя й наближають нашу Перемогу, а мужність і сила — справжній приклад любові до України.

Татусю, мушу зізнатися: дуже сумую, бракує тебе вдома... Часто згадую, як проводили час разом, поради та розмови, спокійний голос, який завжди додавав мені впевненості. Іноді хочеться поділитися новинами чи просто спитати твоєї думки, але... ти зараз далеко, на передовій... Та навіть там залишаєшся для мене опорою. Коли важко, думаю: «А що сказав би тато?» — і це допомагає не здаватися. Зігрівають душу щасливі вечори, проведені разом, щірі поради, які завжди звучали спокійно й мудро, жарти, від яких у домі ставало тепліше. Пам'ятаю руку на моєму плечі — у ній була така впевненість, що відчував себе захищеним від усього світу. Зараз, коли мені важко, запитую себе: «А як вчинив би тато?» — це допомагає триматися.

Кожна твоя звістка, наче подих свіжого повітря, дзвінки й повідомлення, мов промінь сонця крізь темні хмари. Перечитую слова знову й знову, ніби намагаюся зберегти частинку твого голосу поряд. Вони дають мені сили вірити, що ти тримаєшся і що зовсім скоро повернешся до нас. Дивлячись на тебе, вчуся бути сильним, витривалим і мужнім.

У нас все добре, мама працює, я навчаюся, займаюся спортом, відвідую танцювальний гурток. Безліч щоденних клопотів, дуже не вистачає твоєї присут-

Конкурс «Слава нації»

ності, теплою поглядом, звичного «Як ти?» після довгого дня. Мрію про той момент, коли переступиш поріг рідного дому, і ми зможемо просто мовчки обійнятися. Це буде найщасливіший день у моєму житті!

Я з мамою й усією родиною дуже чекаємо на тебе, молимося за здоров'я й сили, живемо з думкою про тебе й щодня дякуємо Богові, що маємо такого мужнього батька. Ти — наша гордість, наша надія й наш Герой.

Прощу: будь обачним, бережи себе, адже потрібен нам не лише як захисник України, а й як найрідніша людина. Пам'ятай, навіть якщо нас розділяють кілометри, ми завжди разом серцем. Дякую тобі за все, що робиш заради нашої сім'ї й України. Дуже тебе люблю і щасливий, що я — твій син!

Із вірою в швидке повернення й безмежною любов'ю — Антон

НАПРЯМ «УКРАЇНСЬКІ СИМВОЛИ ТА ОБЕРЕГИ» Номінація «Творчість»

Анастасія Волошина,
учениця 10 класу КЗ
«Михайлівський ліцей»
Олександрівської
селищної ради
Кропивницького району
Кіровоградської області

**Альона Віталіївна
Коцупера**,
вчителька української
мови та літератури
КЗ «Михайлівський
ліцей» Олександрівської
селищної ради
Кропивницького району
Кіровоградської області

СИМВОЛ УКРАЇНСЬКОГО ГОРЯ

Пишаються червоні маки серед золотої пшениці. Ніби така маленька і непомітна квітка, але яке її значення в народі! Можливо, у цьому її особливість української нації — вони навіть у найменшому бачать прекрасне. Крихітна квітка чи гігантське дерево, невелика співоча пташина чи кремезний звір стають всенародним символом або оберегом для людини.

Так само і з маком. Здавна його оспівували у піснях і баладах, казках і народних переказах. Ця вогненно-червона квітка для українців є символом молодості, дівочої краси та здоров'я. «Цвіте, як мак», — говорять у народі про надзвичайно гарну дівчину, врода якої ніби сяє на все село. Мак заплітали у вінок — цим молодиці демонстрували свою квітучу юність та красу.

Ішли роки, залишивши далеко позаду мирні та безтурботні часи. Лихо не спить... Лише за ХХ століття пролилося стільки крові! Прошуміли дві світові, голодомор, жорстокі сталінські репресії, жакливою чорною плямою в історії народу залишилися гітлерівські концтабори. Розстрілювали найталановитіших українських митців за «поширення революційних ідей». Депортація кримських татар. Масове виселення українців з рідних домівок далеко на Схід. А маки продовжують цвісти у протоптаній поживклій траві...

Але тепер, дивлячись на них, не думаєш, що якась там дівчина цвіте барвами молодості та краси, як мак. Після скількох років лихотіть їхні пелюстки — ніби краплини тієї безневинної крові, що пролилася у боротьбі за свободу. Вони нагадують нам про тернистий, зрошений кров'ю шлях українців до волі.

24 серпня 1991 року. Проголошення довгоочікуваної незалежності. Все найгірше залишилося в минулому... Здавалося, нині мак — це лише пам'ять про кожного, хто постраждав, ціною свого життя виборюючи для кожного із нас мир та суверенітет.

Почалося, на перший погляд, спокійне ХХІ століття. Український народ господарює на своїй, мирній та незалежній землі. Активно розвивається економіка, вдосконалюється освіта, покращується загальний рівень життя. Нарешті такий жаданий спокій! Тепер ніякої війни, розрухи, вбивств! Та не так сталося, як гадалося...

Проживши спокійно, без сутичок і кровопролиття трохи більше ніж двадцять років, наш народ знову змушений захищати рідну землю... То не маки цвітуть на Майдані Незалежності — то кров відважних лицарів Небесної Сотні. То виблискує у траві кров кіборгів, які своїми спинами, неначе щитами, боронили аеропорт в Донецьку. А нині хіба інакше? Скільки героїв загинуло всього за три роки, захищаючи Батьківщину від безжалісного окупанта!

Завдання кожного українця зараз — не забувати. Щороку 8 і 9 травня відзначається День пам'яті та примирення. І його символом став червоний мак. Він знаменує пам'ять не лише про жертви буремного ХХ століття, а й постраждалих у нинішній російсько-українській війні. Мак постійно нагадує, яку страшну ціну віддав наш народ, торуючи дорогу до миру та незалежності.

Ось як час все змінює! Колись — символ молодості та краси, нині — кров волелюбного народу, що пролилася під рукою ненажерливого сусіда. Мак — це символ про страшне минуле. Це надія на світле майбутнє.

Дарина Данилюк,
учениця 10 класу
Демидівського ліцею
Демидівської селищної
ради Рівненської області

І я відчуваю: минуле — це зовсім не попіл,
Воно — теплий подих, що гріє в найлютішу ніч.
Допоки стоїть цей сніп у людському потоці —
Ми є. Ми стоїмо. Ми дивимось темряві в віч.

Над входом — підкова, побита і часом, і шляхом,
Знайдена десь у пилу, серед тисячі верст.
Залізо старе, що колись пролітало над жахом,
Тепер тут висить, як надійний, залізний хрест.
Воно пам'ятає галоп і розпачливі втечі,
І іскри з-під ніг, і важку, непідйомну втому.
Колись берегла коня від ваги й колотнечі,
Тепер — відганяє біду від нашого дому.

А в вузлику білім — часник, і полин, і мак,
Заховані тихо під образ, від злого слівця.
Бо заздрість буває гостріша, ніж шабля й козак,
І словом можна убити, спинити серця.
Та вірили люди: не все береться мечем,
Не все можна силою чи люттям здолати.
Є трави святі, що стають незримим плечем,
Є речі прості, що уміють життя рятувати.

Обереги — не казка, не вигадка і не омана,
Вони із нужди, із любові і віри зросли.
Коли не було ні щитів, ні мурів, ні брами,
Вони — наче янголи, рід крізь віки несли.
В них — код поколінь, що не стерти й не забути,
Молитва без слів, що сильніша за будь-яку зброю.
Це — наше коріння. І доки ми будем його цінувати —
Ніхто нас не зможе зрівняти із чорною млою.

Владлена Карапетрова,

учениця 11 класу Ліцею №22 міста Житомира
імені Василя Михайловича Кавуна

Олеся Іллівна Просандеева,

вчителька української мови та літератури
Ліцею №22 міста Житомира імені Василя
Михайловича Кавуна

ОБЕРЕГИ, ЩО ТРИМАЮТЬ НЕБО

*Прапор мій не впаде,
Бо душа — не під кулі крихка.
Ми із роду, що силу тримає
Навіть в смерті, навіть в сльозах.*

У час, коли війна роздирає на шматки українську
землю, забирає тисячі життів, топлячи у сльозах та
крові мою країну, наші символи й обереги набувають
особливої сили, особливої уваги та цінності. Вони не
просто частина минулого, а броня української душі
сьогодennя.

Вишиванка. Колись її одягали на свята та урочи-
стості, а сьогодні її одягла війна. Її кладуть під броню,
під форму, в наплічник. Бо кожен хрестик на грудях
та комірці — це не мода, а оберіг, код нації, за який ми
воюємо ціною життя. Вона зігриває, коли холодно,
і дає втратити віру, коли страшно. Вишиванка ста-

**Тетяна Дмитрівна
Дяченко,**
вчителька зарубіжної
літератури
Демидівського ліцею
Демидівської селищної
ради Рівненської області

ТАМ, ДЕ ЖИВЕ ЗАХИСТ

У присмерку там, де тіні густі і глибокі,
Де сажа на сволюку пише історію літ,
Бабуся мотала, ховаючи в вузлики спокій,
Ляльку прадавню, що знала, як створений світ.
Без лику і зору, без імені і без гордині,
Хрест на обличчі — як символ двох вічних доріг.
Нитка до нитки лягала в святій березині,
Щоб жоден нечистий переступити не зміг поріг.

Мотанка — варта німа біля сну немовляти,
Їй очі не треба, щоб бачити кривду і зло.
Вона пам'ятала, як вміють вмирати й кохати,
Тримала той світ, щоб життя в ньому далі цвіло.
Колись її клали в колыску, як щит від напасті,
Щоб долю дитині не вкрали чужі вітражі.
Ми з нею споріднені — в горі єдині і в щасті,
Ми теж тепер зшиті із пам'яті, болю й душі.

А там, де на покуті пахне узваром і хлібом,
Врочисто і гордо стоїть золотий оберіг.
Дідух — сніп із поля, що кланявся сонцю і небу,
Він — тіло землі, що зайшло на святковий поріг.
До нього злітаються ті, хто відійшов у вічність,
Сідають незримо до столу в різдвяний час.
Він зв'язує мертвих і живих у єдину сутність,
Щоб рід не згубився, а жив і міцнів повсякчас.

Скриплять мостини, і вітер виє, мов звір,
Мороз розмальовує шибки в холодний кришталь.
Та дідух стоїть, наче батько, і дарує нам мир,
Вбираючи в себе тривогу, страхи і печаль.

Конкурс «Слава нації»

ла бронєю душі. На бронезилетах солдат — вишиті хрестики, в кишені — лялька-мотанка або янголик. І це не для прикраси. А для віри. Для того, щоб пам'ятати: десь там, вдома, мама, кохана, донька, бабуся вишивала цю нитку з думкою: «Повертайся живим».

Прапор. Наш прапор, обпалений димом, закривавлений і в сльозах, але не зламаний. Він майорить на позиціях не як тканина, а як серце нації. Синьо-жовті стрічки миготять на рюкзаках, на касках, навіть на хрестах побратимів. А скільки їх, прапорів, створюють синьо-жовту колізію на кладовищах з отого осоружного 2022... (саме 2022, повномасштабне вторгнення).

Калина. Калина тепер цвіте на могилах та на руїнах колишніх міст-велетнів. Вона червона — як кров, що вже стала частиною цієї землі. Своїми кетягами взимку закликає пташок вшанувати пам'ять тих, кого поховано в полі, далеко від дому, і ніхто не приїде схилити голову. Ніби подорож в минуле сторінками сьогодення: про таке читали на уроках літератури лише в піснях, казках та легендах.

Рушник. Символ, який колись охороняв хату, супроводжував людину впродовж усього життя, тепер охороняє Україну. І доки ми тримаємо в руках рушник, а в серці — оберіг, ворог нас не зламає.

Пісня. Коли замовкають гармати — звучить пісня. А іноді вона лунає навіть серед бою, стиха, тремтливо, але впевнено, як голос нації, що не скорилася. Для України пісня завжди була більше, ніж музика. Вона — зброя, молитва, пам'ять. У часи війни вона перетворилася на символ незламності. Однією з таких стала легендарна «Ой у лузі червона калина». Це не просто старовинна пісня, вона ніби воскресла у 2022-му і стала гімном спротиву, незламності та віри у щасливе майбуття. Її співали всі: бійці на фронті, волонтери в тилу, діти в укриттях, люди в метро, ті, хто виїхав за кордон, і я вдома зі своєю родиною. У кожному рядку лунає впевненість, що «ще розвеселиться наша славна Україна». Пісня — це оберіг, який для мене найсильніший. Вона тримає на передовій, коли слова вичерпуються. Це те, що залишає людину людиною навіть під звуки вибухів. У ній все: і плач, і надія, і гнів, і любов. Ворог може стріляти, але не може змусити нас мовчати. І поки звучить українська пісня — Україна жива.

Рашисти можуть палити хати, розстрілювати вишиті рушники, знущатися з хрестів. Але вони не знищать сенсу наших оберегів, бо він живе не в речах, а в нас: у кожному, хто бере до рук зброю і водночас не відпускає молитву, у кожному, хто вдягає тризуб не як прикрасу, а як присягу, у кожному, хто співає не для задоволення, а для нескорення і крику душі, у кожному, хто вдягає вишиванку не для тренду, а для гордості і душевної броні, у кожному, хто тулить до грудей ляльку-мотанку чи янголика...

Нас, українців, не зламати, не роздерти на шмаття, не знищити, бо маємо неопалиму купину ми не лише в оберегах, а й у серці, і пронесемо її крізь життя, і передамо своїм нащадкам, бо у цьому і є наша сила.

Катерина Коваль,
учениця 8 класу Бердянської гімназії №16
Бердянської міської ради Запорізької області

**Ганна Леонідівна
Грицан,**
вчителька Бердянської
гімназії №16
Бердянської міської
ради Запорізької області

ЗОЛОТЕ ОКО УКРАЇНСЬКОЇ ЗЕМЛІ

Рослина ця — живе проміння сонця,
Це знак свободи, стійкості, тепла,
Це прапор польовий під небом синім,
І України серце, й нації душа.

На ниві золотій, де вітер віє,
До сонця свої руки простяга.
І, наче оберіг, у час негоди
Веде він українців в майбуття.

Наш сонях світить, як вогонь надії,
Що не згасити зливам і штормам,
Таїть в собі неподоланну силу,
Щитом живим тримає віри храм.

О квітко сонця, корінь твій глибокий,
Черпаєш силу рідної землі.
Ти — голос предків, що в серцях лунає,
Козацьку славу бережеш в стеблі.

Ростеш в степу, де вільно вітер лине,
Де сурми кличуть в битву раз у раз,
Звитяга українська не міліє,
Бо лан із соняхів завжди дороговказ.

На Іловайськiм полі — це не просто квіти —
Солдатські душі, що злетіли у віки,
Тут кожен пелюсток назавжди згадка
Про силу й мужність велетів землі.

Вони йшли, нескорені, завзяті,
Зрадливий коридор чекав на них...
І враз завмерло все в німій скорботі,
І серця пульс без вороття затих.

Земля зітхає в розпачі й донині,
Оплакуючи воїнів своїх,
Бує сонях на стражденній ниві,
Як символ пам'яті, надії оберіг.

Він мов знамено в нескінченній битві,
За волю, мрію, мирнеє життя,
Хай й далі на просторах наших квітне,
Яскраво сяє соняшник в очах.

Марія Штирба, учениця
6 класу Жуківської філії
Улашанівського ліцею
імені Володимира
Марковського

**Наталія Олегівна
Ткачова**,
вчителька Жуківської
філії Улашанівського
ліцею імені Володимира
Марковського

ІКОНИ ТА ІКОНОПИС

Сьогодні я б хотіла поговорити про ікони, як символи та обереги нашої неньки України. Моя вчителька, Наталія Олегівна, розповідала мені, що серед багатой матеріальної та духовної спадщини нашого народу чільне місце належить іконопису, в якому втілено душу українського народу, глибину сприйняття християнської віри, силу і мудрість традицій.

Провівши невелику дослідницьку роботу, я дізналася, що ікони, як вид малярства, поширилися у Київській Русі з прийняттям християнства 988 р. від Візантії, звідки їх, на початках як взірці, привозили до Києва. Згодом навичок малювання ікон набули місцеві малярі, а вже наприкінці 19 ст. у Києві працював славетний чернець-маляр Алімпій.

У подальші віки паралельно з професійним розвивається і щораз більше поширюється народний іконопис, в якому з другої половини 16 ст. окреслюються самобутні стилістичні особливості та образна система. Я відчула і побачила, що в іконописі, так само як і в літературних творах чи фольклорі, хоч і опосередковано, порушувалися проблеми суспільного життя. На мій погляд, народний іконопис був виразником національної свідомості народу. Я помітила, що тут у межах канонічної іконографії з'являються паростки сприйняття образу людини з усіма її турботами,

сповненої радістю і драматизмом. У таких складних за змістом, і багатопланових за сюжетом іконах, як «Страсті Христові», «Страшний суд», «Різдво Христове», «Жертвоприношення Авраама», а також «Архангел Михаїл», «Юрій-змієборець», «Покрова» та ін. простежуються соціальні та світські мотиви.

На іконах «Страсті Христові» народні малярі зображали життя і діяння Христа, страждання і переслідування Сина Божого у доступній формі, підсвідомо акцентуючи на деталях, близьких до життєвих ситуацій. Подані на іконі євангельські оповіді хвилювали, викликали співчуття, спонукали до роздумів про людяність, віру в своє божественне покликання.

Страх і водночас віру у вищу справедливість навіює на мене ікона «Страшного суду». Ця ікона була своєрідним кодексом християнської моралі. У цих масштабних, панорамних композиціях, з енциклопедичною вірогідністю відображали буття людини, її уявлення про потойбічний світ. Дидактичний зміст ікони тлумачив основну церковну доктрину — про прийдешній день світу праведного і несправедного. Пензель маляра на іконах «Страшного суду» вимальовував різочі картини пекла та ідилічну сцену раю. У пеклі зображали грішників, найчастіше розбійників, злодіїв, шинкарок, картярів, п'яниць, прелюбодіїв, несправедливих суддів і сільських старост. Глибокий моральний зміст мали на іконах «Страшного суду» епізоди про смерть бідного і багача. Душу багача забирає диявол; бідний помирає під мелодії музики, а душа його потрапляє до ангелів. Відповідні паралелі знаходимо у літературних творах та усній народній творчості. Ікона «Страшний суд» є оберегом від поганих вчинків, заклик до праведного життя. Наприклад, у поета Лазаря Барановича цій темі присвячено вірш «Багачеві, Лазареві», рядки якого мають еквівалентне до іконописної сцени звучання:

Полинув Лазар — Янголи забрали,
Багач — у пеклі, мучиться немало
На лоні вклався Лазар у Авраама,
А багачеві і викопана яма.

Ікони, або образи (термін, що набув більшого поширення у народі), стали невіддільним (частина/ознака) і органічним компонентом оздоблення інтер'єру української хати. Як витвір рук обдарованих народних малярів вони стали оберегами та символами української оселі, надавали їй духовного піднесення. Цікавий опис світлиці подає Іван Нечуй-Левицький у повісті «Старосвітські батюшки та матушки»: «Дві стіни були суспіль завішані образами, неначе іконостас. В одному кутку висів під самою стелею здоровий образ Печерської Богородиці, в другім кутку — Почаївської. Перед образами висіли лампадки, а на образах висіли довгі рушники, розкішно повишівані лапатими квітками та дрібними взорцями. Під самінькою стелею висіли, суспіль один коло другого, великі образи, а під ними висів другий рядок трохи менших».

Я знаю, що образи у селянській хаті посідали чільне місце — на покуті. До них не тільки молилися, пе-

Конкурс «Слава нації»

ред ними здійснювали важливі обрядові акти. Під образами сідали до вечері на Святвечір і до свяченого на Великдень, тут було місце молодого з молодою після церковного шлюбу, на лаві під образами укладали покійника, виряджаючи його в останню путь. За образи клали пучок або вінок колосків, що залишилися від обжинок, лікувальне зілля, ставили свячену воду, переховували документи, але ні в якому разі не гроші, які вважалися спокусою диявола. Образом благословляли у рекрути, на чумацтво, його дарували при народженні дитини.

Я дослідила, що хатні ікони малювалися на дошці, полотні чи на склі. Їх створювали на Київщині та Чернігівщині, Волині й Покутті, в Галичині і на Гуцульщині, Слобожанщині, в Закарпатті. Малярі ікон були здебільш анонімні. Вони рідко залишали на творах своє ім'я. Про їхню діяльність дізнаємося з літературних та архівних джерел.

Також, я знаю, що осередками малювання ікон ставали окремі села, міста, монастирі. Малювали ікони на замовлення або на продаж. Збували образи на ярмарках та церковних відпустях, на храмових святах. Найбільш відомим центром народного іконопису

Додатки

«Страсті Христові» (перша половина 17 ст.)

«Юрій – змієборець» (Марко Шестакович, перша пол. 18 ст.)

19 ст. був Київ. Тут, на Подолі, у ремісничо-торговому районі міста, працювало безліч майстрів. Їхню малярську продукцію можна було придбати не тільки на ярмарках, але й у спеціально відкритих іконних крамницях Києва.

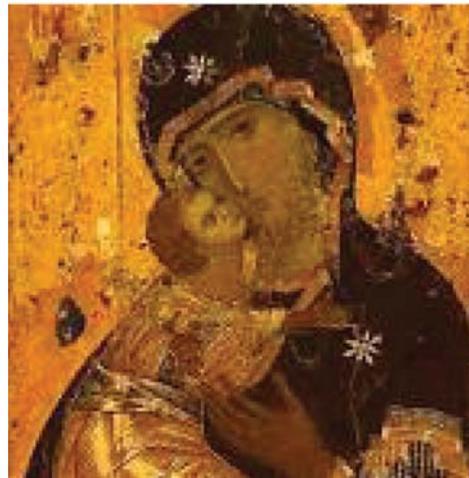
Я можу зауважити, що ікони та іконопис — це справжні українські символи та обереги були, є та будуть. Це цілий поетичний світ, віддзеркалення душі нашого народу, його світобачення, мрій і сподівань. Поєднання земних реалій з багатою фантазією.

Список використаної літератури

1. Ковальчук І. Історіографія українського іконопису I половини ХХ ст. Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2019. №39. С. 89—110.
2. Кривавич Д. Українське сакральне мистецтво в період авангардних течій у культурі ХХ століття. Київська церква : альманах християн. думки. Київ, 1999. № 5. С. 82—84.
3. Лесів Т. Іконопис сьогодні: професор Роман Василик і кафедра сакрального мистецтва. Вісник Львівської національної академії мистецтв 2019. Вип. № 39. С. 53-72.

«Страшний суд»

«Богородиця» (19 ст.)

Поліна Светлічна,
учениця 11 класу
Берестинського центру
позашкільної освіти
Берестинської міської
ради Харківської області

**Анастасія
Дмитрівна Іванова,**
керівник гуртка
літературної творчості
Берестинського центру
позашкільної освіти
Берестинської міської
ради Харківської області

ВУЛИК ЯК СИМВОЛ ЗГУРТОВАНості УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Природа дає людині безліч прикладів згуртовано-сти та самовідданості. Один з них — це вулик, де кожна бджола має своє завдання, яке виконує не заради власної користі, а заради спільного добра — для процвітання всього рою. Бджоли настільки оберігають дім, що готові захищати свій вулик ціною власного життя. Так і в людському житті: ми всі маємо свої ролі, професії та обов'язки, що спрямовані на підтримку суспільного устрою, родини, колективу. Іноді ми не задумуємося про свою роль у великій «мозаїці чарунків життя», але навіть маленькі зусилля кожного можуть мати великий вплив на загальну гармонію.

Подібно до бджіл, люди можуть досягти найбільшого, коли підтримують один одного та прагнуть зберігати баланс з природою, дотримуючись правил і цінностей, що є основою справжньої єдності.

Ми повинні вчитись у бджіл, які, попри свої маленькі розміри, здатні на великі вчинки. Не перестаю дивуватися бджолиній мудрості, про яку, можливо, вона й сама не знає. Нехай наша згуртованість, наша відданість і готовність до активних дій стануть запорукою перемоги. Разом ми зможемо подолати всі труднощі, захистити свою землю, зупинити кривавий терор і забезпечити світле майбутнє для прийдешніх поколінь, бо кожен з нас, з одного боку, просто людина, а з іншого — творець сьогодення, й робити добрі справи — це неймовірно сильний і важливий вчинок.

***

Майбутнє залежить від кожного з нас,
Не від однієї людини.
Це треба усім зрозуміти в цей час —
Не буде без нас України.
Хоч доля складна, але в наших руках
І кожен собі сам художник.
Тому закликаю: малою себе так,
Пишатися щоб було можна.
Бо ти — це рядок, а країна — це твір,
Збирай себе слово за словом.
Творитимемо ми нові сторінки,
Ніхто нас не спинить ніколи.
І поки ми рівно тримаємо стрій,
Усі ми єдині і рівні.
Зазнали жахів цих воєнних подій,
Але живемо в Україні.
Прозорі думки, ніби краплі води,
І сни, коли сумно і лячно,
Що знов повертають в сьогодні, де ми
Чекаєм на мир нетерпляче.
Та темінь і ніч — теж частина життя,
Та крапають сльози, мов мжичка,
Я просто жива, в мене є почуття
І все відчувати є звичка.
І вже після того, як пройдуть віки,
Нам час цей тяжкий не забути.
Нам треба не стерти все це, навпаки —
Завжди пам'ятати, збагнути.

***

Я хочу повернутись назад на десять років,
В Луганськ, в квартиру рідну, де мала все своє,
Туди, де народилась, зробила перші кроки,
Щоб не відчувати більше війни, що зараз є.
І в час той безтурботний самій собі сказати:
«Не вір усім навколо, сильнішою ставай,
Ще матимеш ти щастя, але і будуть втрати,
І змушена ти будеш залишити цей край».
Я хочу повернутись, та вірю все ж щороку
У те, що все скінчиться й повернеться навспак,
І що усі затямлять весь біль цього уроку.
Я знаю: мир настане, я вірю: буде так!

***

У небі плывуть темні хмари,
Так швидко, неначе роки.
Лунають і зараз удари,
І зараз ще є козаки.
Славетну історію пишуть,
Як пращури наші колись
За мир боролися й тишу,
Щоб мрії нащадків збулись.
Минали століття, події
Все змінювали навкруги,
Але все ж навколо, мов змії,
Лишилися в нас вороги.
Хоч в нашому небі ще хмари,
Похмури, лихі, грозові,

Конкурс «Слава нації»

Ми всі стоїмо за державу —
Натхненні, сміливі, живі!

***

Війна нас змушує дорослішати рано,
Вона сувора, дика, руйнівна,
Вона в твій світ вривається неждано
І спалює все без жалю, до тла.

Війна нас змушує дорослішати швидко
І часу не дає для зволікань,
Показує, як може бути гидко
Від тих, хто не отримав покарань.

Війна нас змушує любити й цінувати
Все те, про що й не згадував колись.
Війна нас вчить по-справжньому кохати,
Які б події ще не відбулись.

Війна нас вчить, щоб розрізняли чорне й біле,
Добро і зло, весь бруд і чистоту.
Тут, попри все лихе й незрозуміле,
Дорослішаю, духом я росту.

Джансу Анварова,
учениця 7 класу
Виноградівської гімназії
Інгільської сільської
ради Баштанського
району Миколаївської
області

**Світлана Адольфівна
Кисленко,**
вчителька української
мови і літератури
Виноградівської гімназії
Інгільської сільської
ради Баштанського
району Миколаївської
області

ЛЕБЕДИНА ПІСНЯ МОГО НАРОДУ

У високому чистому небі видніється прекрасний білий птах. Розпростерши крила, летить він з далеких країв до рідної землі, щоб у своєму домі зростити нове покоління — надію на майбутнє. У цьому польоті птах величний і незвичайний, хоч дуже стомлений довгою, виснажливою дорогою. Часом, зовсім знеси-

лений, він готовий упасти на землю, та знову підіймається у височінь. Йому так треба повернутися!

Цей гордий птах і є для мене уособленням рідної мови, доля якої тісно пов'язана з трагічною долею мого народу. Ось уже 80 літ месхетинські турки прагнуть повернутися на свою історичну Батьківщину — у далеку і прекрасну Месхетію... Вона часто зринає у спогадах моїх старших родичів, які усім серцем линуть туди, де розкинулись розкішні зелені долини та квітучі сади.

Зараз мій народ, на жаль, не має можливості компактно проживати на спільній території, тому існує реальна загроза зникнення турків-месхетинців як етносу.

Дуже важко зберегти наші одвічні традиції та обряди, з часом втрачається зв'язок між поколіннями. Та найважче в таких умовах зберегти рідну мову, передати її нащадкам. Вислів про те, що без мови немає народу, є для нас сьогодні як ніколи актуальним. Проте рідного слова ми не забуваємо — турецькою спілкуємося вдома, маємо власні підручники.

Моя мова легка і прекрасна, мов ніжний подих вітерця, вона пахне квітучим садом і стиглими фруктами, нею мама співає мені пісень, розповідає казки та легенди...

І тоді уявляю себе малим пташеням, що зросте і колись полине до одвічної прабатьківщини. А з собою я візьму надію і лебедину пісню мого народу — рідну мову, без якої немає майбутнього.

Сьогодні я — частинка українського народу. Знаю не тільки рідну, турецьку мову, а й вільно володію державною — українською. Співаю не тільки турецькі, а й українські пісні. Тут народилося нове покоління дітей, для яких Україна стала справжньою Батьківщиною, лагідною і ніжною, як рідна матір.

Всеукраїнський творчий конкурс для учнів
«Слава нації»

Герман Файнштейн. «Герб – багатвікова історія українського народу», м. Торезьк (Донецька область)
Учителька – Людмила Сорокіна

Всеукраїнський творчий конкурс для учнів
«Слава нації»

ISSN 3083-6387

Дарина Сварицевич. «Мотанка та вишивка – обереги українського народу»,
м. Сарни (Рівненська область)
Учителька – Людмила Ромашко